

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV FILOZOFICKÉ FAKULTY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

GYMNASIUM J. V. JIRSÍKA V LETECH

1868 - 1918

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Novotný CSc.

Autor práce: Petra Klimešová

Studijní obor: AJ-D/ZŠ

Ročník: 6.

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 22. dubna 2011

Petra Klimešová

Poděkování za užitečné rady a trpělivost patří panu doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. Za velkou ochotu děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v Českých Budějovicích, zejména pak PhDr. Danielu Kovářovi, Mgr. Miroslavě Ctiborové, Mgr. Zuzaně Vencálkové a Dianě Šmajclové. Zároveň bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu, kterou mi poskytovali během psaní této diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vývojem prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích v letech 1868 - 1918. Práce vznikla na základě studia odborné literatury a pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích.

První část se zabývá obecnými dějinami nižšího a středního školství v českých zemích a v jižních Čechách. Druhá část je zaměřena na samotný vývoj gymnasia ve sledovaném období. Důraz je kladen především na výuku a studenty gymnasia. Při analýze studentů byl sledován především jejich teritoriální a sociální původ. Dále bylo zkoumáno jejich náboženské vyznání a délka studia. Závěrečná část se věnuje učitelskému sboru gymnasia.

Annotation

This diploma thesis is aimed at the development of the first Czech grammar school in České Budějovice during the years 1868 - 1918. It is based on a study of specialized literature and archival resources deposited in the State District Archives České Budějovice.

The first part of the thesis deals with the general history of the primary and secondary education in the Czech lands and the South Bohemia. The second part is focused on the development of the grammar school in the period surveyed. The main target is both teaching and students. The analysis of the students includes not only their territorial and social origin but also their religion and length of studies. The final part of the thesis is concerned with the teachers of the grammar school.

Obsah

Obsah	6
Úvod.....	7
1. Vývoj a proměny nižšího a středního školství v českých zemích ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století	12
2. Střední školství v regionu jižních Čech ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století	24
3. Jan Valerián Jirsík.....	31
4. Vznik a vývoj prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích v letech 1868 - 1918	38
5. Život školy	46
5. 1 Školní rok a prázdniny	46
5. 2 Učební plán a osnovy	50
5. 3 Tělesná výchova a sport.....	57
5. 4 Klasifikace.....	60
5. 5 Školné.....	62
6. Studenti	66
6. 1 Počty studentů a úspěšnost studia v letech 1868 - 1918	66
6. 2 Teritoriální, socioprofesionální a náboženská charakteristika studentů	71
6. 3 Studentské ubytování	72
6. 4 Disciplinární řád a studentské prohřešky	76
7. Učitelé.....	83
Závěr	89
Seznam pramenů a literatury	91
Seznam příloh	98

Úvod

Škola - ať již mateřská, základní, střední či vysoká - se v moderní době důležitou součástí života většiny lidí zejména ve vyspělém světě. Rozvoj školství a vzdělanosti představuje jednu ze základních podmínek překonání zaostalosti a nezbytné modernizace. Škola však poskytuje nejen potřebné znalosti a vědomosti, ale stává se prostorem k navazování nových vztahů a přátelství napříč sociálními skupinami. V ideálním případě škola své žáky vede rovněž ke správnému chování a učí je spolupráci s ostatními.

Avšak ne vždy fungovala škola tak, jak je známa dnes. Školství prošlo od svého počátku značnými proměnami. Počátky moderního podoby školství v českých zemích jsou spjaty s reformním úsilím druhé poloviny 18. a první poloviny 19. století. Vzhledem k nízkému počtu škol nebylo vzdělání ještě před přibližně sto padesáti lety přístupné každému a navštěvování vzdělávacího ústavu, především pak střední školy, bylo stále určitou výsadou jen pro malé procento populace. Většina studentů (a nejen jich) si tedy vážila možnosti získání vzdělání. Nemalou roli zde hrál rovněž jazykový aspekt, neboť naprostá většina středoškolských ústavů v českých zemích v této době byla jazykově německá či alespoň utrakvistická a čeští studenti tak museli buď dojíždět daleko na české střední školy, nebo navštěvovat německé vzdělávací ústavy. Vzdělávání české mládeže však mělo velký význam pro českou postupně se emancipující společnost, a proto se zakládání primárních i sekundárních škol s českou vyučovací řečí v této době stalo důležitou součástí rodící se české politiky a setkávalo se s velkým ohlasem mezi českou veřejností.

Předložená diplomová práce se snaží zachytit založení a vývoj prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích v druhé polovině 19. a na počátku 20. století, tedy od jeho založení v roce 1868 až do konce první světové války a vzniku Československa. Kromě samotného vývoje ústavu se práce zabývá školními záležitostmi, jako je průběh školního roku či klasifikace, a dále studenty gymnasia, jejich teritoriálním a sociálním původem, prospěchem, prohřešky proti disciplinárnímu řádu a dalšími aspekty studia a v neposlední řadě pak učitelským sborem. Opomenut není ani zakladatel gymnasia, významný českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík. Celá práce je pak zasazena do širšího kontextu proměn a vývoje školství v habsburské monarchii a v jižních Čechách v druhé polovině devatenáctého a na počátku dvacátého století.

Založení Jirsíkova gymnasia, jeho působení a klíčová role pro vzdělávání české chlapecké mládeže i jeho širší význam pro české obyvatele Českých Budějovic a jižních Čech, především v druhé polovině 19. století, kdy zde probíhaly národnostní třenice mezi Čechy a Němci, tak představuje jeden z podstatných impulsů k sepsání práce. První české gymnasium v Českých Budějovicích vzniklo nejen z iniciativy budějovického biskupa Jirsíka, ale též díky přispění obyčejných lidí, kteří na ně byli velmi hrdí. To dokládá mimo jiné úryvek ze vzpomínek ing. Theodora Mokrého, jednoho z prvních studentů Jirsíkova gymnasia: „*Byl jsem tak šťasten, že jsem mohl navštěvovati biskupské gymnasium v Čes. Budějovicích již v prvé primě po jeho otevření. Bylo to tehdy v prvním školním roce 1868/69. Rok ten spadá do doby nejkrutějšího pronásledování národa našeho po době obrozenské vládou rakouskou, avšak též do dob velikolepého vlasteneckého cítění a slovanského zápalu studující mládeže na našem rodném českém jihu.*“¹

Další důvod pro výběr tohoto tématu diplomové práce představuje skutečnost, že autorka práce na této škole v nedávné době studovala a v nádherné secesní budově gymnasia Jana Valeriána Jirsíka strávila krásných a nezapomenutelných osm let svého života. Zařadila se tak do početného zástupu absolventů gymnasia, které se až doposud nemůže pochlubit žádnou samostatnou odbornou publikací, která by komplexně postihovala historii gymnasia včetně jednotlivých aspektů každodenního života tohoto ústavu.

Roku 1903 byly vydány *Paměti c. k. čes. gymnasia v Čes. Budějovicích*.² Zde je popsána cesta ke vzniku ústavu od nástupu biskupa Jirsíka do funkce a vývoj školy až do školního roku 1902/1903. Součástí pamětí je též seznam kantorů působících na dřívějších paralelkách a profesorů Jirsíkova gymnasia v daných letech. V poslední části je uveden seznam absolventů gymnasia do roku 1903, jejich rodiště, zaměstnání a bydliště.

Jedinou obsáhlejší prací zabývající se gymnasiem J. V. Jirsíka je sborník vydaný k šedesátému výročí založení ústavu.³ V něm je vylíčena zakladatelská činnost biskupa Jana Valeriána Jirsíka a také popsána cesta, která vedla k založení prvního českobudějovického gymnasia a jeho přesídlení do nové budovy na rohu dnešní

¹ Na Jirsíkově gymnasiu studoval ing. Theodor Mokřý v letech 1868/1869 - 1871/1872. Blíže v *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1928, s. 47.

² Jan MACHÁČEK, *Paměti c. k. čes. gymnasia v Čes. Budějovicích od jeho založení až do roku 1903 a seznam všech abiturientů, jejich rodiště, nynější stav a bydliště*, České Budějovice 1903.

³ *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1928.

Šrámkovy a Jírovcovy ulice v roce 1903. Největší část almanachu je věnována vzpomínkám bývalých studentů ústavu na studium a učitelský sbor. Vzhledem k tomu, že práce pochází z první poloviny 20. století, konkrétně z doby poválečné, je v něm vyzdvihnuto význam založení školy a celý almanach je sepsán ve vlasteneckém duchu. Další část almanachu přináší seznam abiturientů, v pozdějších letech i abiturientek (a jejich spolužáků a spolužaček, kteří školu nedostudovali) podle roku maturitní zkoušky, a to od roku 1872 do roku 1928. Žáci a žačky jsou řazeni v abecedním pořádku a u většiny jmen je uvedeno datum a místo narození, délka studia na Jirsíkově gymnasiu, popřípadě škola, ze které student či studentka na ústav přišli a povolání, kterému se věnovali po studiích. V přílohách je pak náčrt stavby nové budovy gymnasia, petice z roku 1871 za převzetí ústavu do státní správy, přehled počtu vyučovacích hodin v jednotlivých předmětech ve vybraných letech, statistický přehled žáků a seznam učitelů, ve kterých letech na ústavu působili a kterým předmětům vyučovali.

Další studií věnovanou tomuto ústavu je sborník vydaný ke stému výročí založení školy.⁴ V něm je stručně popsán vývoj od založení školy po rok 1968. Dále je část sborníku opět věnována vzpomínkám absolventů gymnasia. V další části je pak uveden seznam profesorů působících na gymnasiu do roku 1953 a seznam kantorů střední vzdělávací školy v ulici Fráni Šrámka v letech 1960 - 1968, první jedenáctileté a dvanáctileté střední školy v České ulici, druhé jedenáctileté střední školy v Nové ulici a třetí jedenáctileté střední školy v Dukelské ulici. V úplném závěru práce se nachází jmenný seznam abiturientů a jejich spolužáků z let 1872 - 1968.

Při příležitosti oslav sto dvacátého pátého výročí založení gymnasia byla vydána vzpomínková publikace mapující toto období existence školy.⁵ V první části almanachu jsou stručně popsány dějiny českobudějovického školství od založení města po vznik Jirsíkova gymnasia a úmrtí jeho zakladatele a dále pak historie ústavu od osmdesátých let 19. století do roku 1990 a vzniku Společnosti J. V. Jirsíka. Místo je věnováno i příspěvkům některých bývalých studentů, pěveckému sboru gymnasia a sportovnímu akcím, kterých se studenti ústavu zúčastnili od sedmdesátých let 20. století. Druhá část obsahuje jmenný seznam abiturientů a jejich spolužáků v letech 1872 - 1993 a seznam kantorů, kteří na škole učili 1868 - 1993.

⁴ *Sto let prvního českého gymnasia a střední všeobecně vzdělávací školy v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1968.

⁵ *Sto dvacet pět let prvního českého gymnázia - gymnázia J. V. Jirsíka v Českých Budějovicích*.

Sborníky z let 1903 a 1928 se staly pro získávání informací nejdůležitější, neboť jsou obsáhlejší než sborníky z pozdějších let. K uvedeným informacím však muselo být přistupováno kriticky, poněvadž oba sborníky byly psány s vlasteneckým zápalem. Sborníky Sto let prvního českého gymnasia a střední všeobecně vzdělávací školy v Č. Budějovicích a Sto dvacet pět let prvního českého gymnázia - gymnázia J. V. Jirsíka v Českých Budějovicích obsahují stručné informace, navíc kopírují předcházející dva sborníky. Z toho důvodu se pro psaní této diplomové práce staly nepotřebnými.

Inspirací a hodnotným zdrojem informací pro zařazení předložené diplomové práce do kontextu vývoje rakouského a českého středního školství před rokem 1918 se stala práce Kateřiny Řezníčkové *Študáci a kantoři za starého Rakouska*.⁶ Autorka se ve svém díle zabývá vývojem školství v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. Tyto poznatky pak aplikuje na jindřichohradecké gymnasium, které srovnává s Akademickým gymnasiem v Praze. Další literaturou, ze které byly čerpány poznatky při psaní této práce, byla kniha Miroslava Novotného zabývající se vývojem školství v jižních Čechách od středověku až do počátku 21. století.⁷ V této práci jsou popsány veškeré změny a školské reformy, které se týkaly nejen škol samotných, nýbrž i kantorů.

Kromě již dvou výše uvedených stěžejních zpracování byla při vzniku této práce použita i další literatura. Zde je vhodné uvést především práce Zdenky Veselé, která se zabývala zejména českým středním školství.⁸ Přestože byly její spisy vydány v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století a jsou tedy ovlivněny tehdejším režimem, obsahují cenná fakta týkající se změn a vývoje středního školství. Důležité informace o školských zákonech, nařízeních a ministerstvu kultu a vyučování obsahuje rovněž kniha Františka Morkese.⁹ Poslední důležitou prací pro zpracování této diplomové práce se stala *Encyklopedie Českých Budějovic* obsahující mimo jiné hesla o českobudějovickém školství, o Jirsíkově gymnasiu i o Jirsíkovi samotném.¹⁰

⁶ Kateřina ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007.

⁷ Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

⁸ Zdenka VESELÁ, *Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války*, Praha 1972; TÁŽ, *Vývoj českého školství*, Praha 1988; TÁŽ, *Dokumenty z vývoje české střední školy: 1849 - 1939*, Praha 1973.

⁹ František MORKES, *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích. Období let 1848-2000*, Praha 2002.

¹⁰ Jiří KROPÁČEK, *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1998.

Nejdůležitějším zdrojem informací byly prameny z fondu gymnasia J. V. Jirsíka, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích. Z činnosti gymnasia se dochoval rozsáhlý pramenný materiál, celý fond obsahuje 1 100 knih - tři kroniky, tři knihy normálií, dvě knihy oběžníků, seznam žactva (1871), hlavní katalogy (1868 - 1953), třídní katalogy (1888 - 1953), maturitní protokoly (1871 - 1953), knihy třídních konferencí (1874 - 1894), inventář kaple a jednacích protokoly - a sedmdesát tři kartonů, z čehož je sedmdesát kartonů spisového materiálu, dva kartony tištěných materiálů a jeden karton fotografií.¹¹

Pro zpracování informací o studentech posloužily především hlavní katalogy z let 1868/1869 - 1917/1918.¹² Pro další záležitosti týkající se studentů byly použity zejména prameny z kartonů disciplinárních záležitostí, školního a studentského ubytování.¹³ Taktéž pro kapitoly týkající se výuky se staly stěžejními hlavní katalogy a jednotlivé kartony obsahující informace k daným tématům, například o prázdninách a svátcích či rozvrzích.¹⁴ Kapitola o učitelském sboru a doprovodná přílohová část byla zpracována na základě osobních výkazů kantorů a doplněna informacemi ze školní kroniky.¹⁵

Při zpracovávání informací získaných z pramenů a byla použita především metoda prosopografie. Dále pak byly uplatněny metody historické demografie, historické statistiky a v neposlední řadě taktéž komparativní metoda.

¹¹ SOkA České Budějovice, Inventář gymnasia J. V. Jirsíka.

¹² SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1868/1869 - 1917/1918, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 - I/c-51, kniha č. 10-59.

¹³ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Studentský seminář a ubytování studentů, inv. č. 1119, sign. II/b/II-11, kart. 25, SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školné, inv. č. 1161, sign. II/b/IV-3, kart. 47 a SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární záležitosti, inv. č. 1190, sign. II/b/IV-32, kart. 56.

¹⁴ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Rozvrhy, inv. č. 1164, sign. II/b/IV-6, kart. 50 a SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Prázdniny a svátky, inv. č. 1177, sign. II/b/IV-19, kart. 54.

¹⁵ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy A - N, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 26; SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy O - Ž, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 27; SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

1. Vývoj a proměny nižšího a středního školství v českých zemích ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století

Revoluční léta 1848 - 1849 a pozdější události vedly k mnoha změnám v habsburské monarchii v nejrůznějších oblastech. Taktéž rakouské školství se v druhé polovině 19. století a na počátku století dvacátého nevyhnulo mnoha úpravám. O nových školských reformách, zejména v oblasti středního školství, se jednalo již od třicátých let 19. století, nicméně k jejich naplnění došlo právě až kolem poloviny století.¹⁶

První zásadní změnou, k níž došlo již v březnu roku 1848, bylo zřízení prvního ministerstva školství - ministerstva veřejného vyučování, o pár měsíců později přejmenovaného na ministerstvo vyučování a kultu, které mělo za úkol řídit a spravovat školství. Tato instituce nahradila *Studijní dvorskou komisi*, nejvyšší školní úřad fungující s krátkou přestávkou od roku 1760. V roce 1849 došlo k vytvoření nižších správních článků rakouského školství - zemských školních rad, které se zabývaly pedagogickými záležitostmi, a zemských školních úřadů, do jejichž kompetence spadalo řízení věcí správních a hospodářských.

Přestože byly vytvořeny nové řídicí školské instituce, nebyla struktura školství v mnohonárodnostní habsburské monarchii naprosto jednotná. Některé zemské školské zákony se tak mohly ve svém obsahu či struktuře lišit, avšak v zásadních otázkách se musely řídit příslušným říšským zákonem. Ten byl považován za nejdůležitější, a proto s ním nemohly být zemské zákony v nesouladu.

Se vznikem nového ministerstva se objevilo též místo ministra školství, které bylo nutno obsadit. Na tomto postu se v průběhu druhé poloviny 19. století a ve 20. století vystřídal mnoho představitelů. Za zmínku jistě stojí, že prvním ministrem školství byl v květnu 1848 císařskou radou navržen František Palacký, jakožto obecně uznávaná a známá osobnost a zástupce všech Slovanů. Ten však po dlouhém rozhodování a pečlivé úvaze tuto funkci odmítl. Zprvu nebyl vídeňský dvůr a především ministerský předseda Franz von Pillersdorf tímto rozhodnutím nijak nadšen. Avšak po

¹⁶ Není-li uvedeno jinak, text této kapitoly vychází z František MOROKES, *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích, Období let 1848-2000*, Praha 2002; Zdeňka VESELÁ, *Vývoj českého školství*, Praha 1988 a Kateřina ŘEZNÍČKOVÁ, *Študenti a kantorů za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007.

nesouhlasu s kandidaturou Palackého ze strany ostatních národů habsburské monarchie a po vypuknutí nepokojů ve Vídni bylo Palackého odmítnutí s jistou úlevou přijato.

Prvním významným a déle působícím ministrem kultu a vyučování v habsburské monarchii se stal hrabě Lev Thun-Hohenstein. Ministerský úřad zastával ve dvou vládách v letech 1849 až 1869 a během jeho působení došlo k uskutečnění reformem důležitých zejména pro gymnasiální výuku. Jednalo se především o tzv. Bonitz-Exnerovu školskou reformu, pojmenovanou podle svých tvůrců - pražského univerzitního profesora filozofie Franze Exnera a klasického filologa, profesora štětínského gymnasia Hermanna Bonitze. Výsledkem jejich práce byl dokument inspirovaný pruským školským modelem a nazvaný *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich (Nástin organizace gymnasií a reálných škol v Rakousku)*, jenž se stal základem novodobého středního školství v Rakousku. *Nástin* byl vydán a císařem provizorně schválen již 16. září 1849, avšak definitivně byl potvrzen až po určitých úpravách 9. prosince 1854.

Gymnasia byla určena především pro přípravu na vysokoškolské studium a na vstup do státních služeb. *Nástin* do gymnasiální výuky nově zavedl závěrečnou státní zkoušku - maturitu, která byla pro vstup na univerzitu i do státních služeb nezbytná. Maturitní zkouška se skládala z ústní a písemné části, přičemž písemnou zkoušku konal student z mateřského jazyka, latiny, řečtiny a matematiky, ústní zkoušku pak ze všech předmětů včetně náboženství. Délka studia byla prodloužena ze šesti na osm let a gymnasium bylo rozděleno na nižší a vyšší stupeň, přičemž nižší gymnasium sloužilo jako příprava pro studium na vyšším stupni gymnasia.¹⁷

Vedle gymnasií existovaly v českých zemích též reálné školy, zakládané již od třicátých let 19. století. Úkolem reálných škol bylo poskytnutí vzdělání zaměřené na praxi a přípravu na technické profese. Zpočátku spadaly do elementárního školství, díky Bonitz-Exnerovým reformám byly však zařazeny mezi školy střední jako protiváha gymnasiím. Tím ztratila gymnasia výlučné postavení jediné střední školy. Na rozdíl od gymnasií se na reálkách nevyučovaly klasické jazyky, zato však bylo poměrně dost času věnováno matematice a přírodním vědám. Shodně s gymnasií byly rozděleny na nižší a vyšší stupeň. Nižší reálka měla připravovat na vyšší stupeň reálné školy. Navíc měla nižší reálka poskytovat přípravu pro praktický život. Do výuky proto byly zařazeny kromě teoretických předmětů též předměty praktické. V průběhu druhé poloviny 19.

¹⁷ Nižší stupeň gymnasia mohl sloužit i jako příprava pro studium na vyšší reálné škole.

století se reálné školy stále více přibližovaly gymnasiím. V roce 1868 došlo k prodloužení studia na reálkách ze šesti na sedm let a již v roce 1869 byla zavedena na reálných školách maturita.

Ani učitelé nebyli ušetřeni změn. *Nástin* přinesl reformu ve vzdělání středoškolských pedagogů, kteří nově museli skládat zkoušky učitelské způsobilosti. Pouze z některých předmětů, jako například krasopis, tělocvik, zpěv či kreslení, nebyly zkoušky učitelské způsobilosti vyžadovány.¹⁸ Na středních školách tedy měli podle nového dokumentu učit pouze odborní pedagogové. Důvodem byla snaha zajistit kvalitní úroveň vyučování.

Nový dokument taktéž omezil převažující vliv církve na školy a naopak posílil roli státu.¹⁹ „*Nástin* při řízení středního školství hlavní úlohu státním orgánům, na důležitosti získala funkce ředitele i pedagogického sboru, naopak byla jasně vymezena výuka náboženství.“²⁰ S tímto ustanovením samozřejmě církev nesouhlasila, a proto kritika *Nástinu* zaznívala především z její strany.

Bonitz-Exnerovy reformy zavedly rovněž změny ve vyučovacích osnovách. Jednou z těchto změn bylo znovuzařazení přírodních věd do gymnasiální výuky. Vyučovaly se tedy nejen humanitní předměty, ale také exaktní obory (matematika a přírodní vědy), dříve nazývané reálnými předměty. Hlavní však stále zůstávala výuka klasických jazyků a jejich literatur. Přestože byla omezena zhruba o čtvrtinu, stále jí byla věnována téměř polovina celkového vyučovacího času. Další změnou bylo zavedení nových předmětů do vyučování, a to fyziky a filozofické propedeutiky.

Nejvýznamnější změnou z hlediska osnov bylo nahrazení vyučovacího jazyka latiny některým ze zemských jazyků. Jeho výběr se měl řídit potřebami obyvatelstva. V českých zemích se na několika gymnasiích sice začalo vyučovat česky, avšak pouze v některých předmětech, například v náboženství, přírodopisu nebo zeměpisu s dějepisem. „*Statistika z roku 1851, která poprvé zaznamenává vyučovací jazyk, uvádí jako utrakvistické (používající při vyučování češtinu i němčinu) Akademické gymnázium v Praze, dále gymnázia v Jičíně, Hradci Králové, Jindřichově Hradci, Písku a Německém Brodě, tedy pouhých šest škol z 22 převážně církevních gymnázií v Čechách.*“²¹ Na Moravě se česky nevyučovalo.

¹⁸ Zdeňka VESELÁ, *Vývoj českého školství*, Praha 1988, s. 32.

¹⁹ Církevní ráz gymnasií byl postupně omezován již od tereziánských reforem.

²⁰ Kateřina ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007, s. 17.

²¹ TAMTÉŽ, s. 19.

Doba Bachova absolutismu znamenala krok zpět, a to především pro užívání češtiny ve vyučování. Třetího října 1853 bylo vydáno ministerské nařízení, které na česko-německých školách omezilo výuku v českém jazyce.²² Taktéž opětovně zesílil církevní vliv na školství, a to sjednáním konkordátu mezi rakouským státem a Svatým stolcem v roce 1855.²³ Školy byly podřízeny církevnímu dozoru a biskupové měli právo kontrolovat, zda je výuka na soukromých i státních školách ve shodě a naukou katolické církve. Došlo i k dílčím změnám v učebním plánu. Bylo podpořeno postavení latinského a řeckého jazyka, naopak výuka přírodních věd byla omezena.

Částečné uvolnění poměrů v šedesátých letech po pádu Bachova absolutismu a vydání únorové ústavy se projevilo kromě jiných oblastí též ve školství. První změna se týkala řízení školství. Říjnovým diplomem z roku 1860 bylo doposud samostatné ministerstvo vyučování a kultu zrušeno a společně s ministerstvem vnitra a práv převedeno na nově zřízené státní ministerstvo.

V roce 1861 bylo znovu povoleno vyučování některých předmětů v češtině. V ostatních předmětech se učilo oběma zemskými jazyky. V témže roce začal obnovený český zemský sněm jednat o postavení češtiny a němčiny na středních školách. V květnu 1864 byl sněmem schválen zákon o rovnosti češtiny a němčiny jakožto vyučovacích jazyků. Vyučovacím jazykem se vždy stal jen jeden z obou zemských jazyků, přičemž druhý jazyk se na středních školách stal povinným předmětem (čeština na školách, kde se vyučovalo německy a naopak). Tento zákon se však setkal s velkým odporem Němců, a proto byl císařem potvrzen až v lednu 1866. Již o dva roky později německá většina dosáhla zrušení tohoto zákona. Z tohoto důvodu se střední školy v českých zemích rozdělily na české a německé. Němčina se na českých školách stala nepovinným předmětem.

V šedesátých letech 19. století začal vznikat nový typ škol. Byla to takzvaná reálná gymnasia. Prvním bylo reálné gymnasium v Táboře, které vzniklo v roce 1862. Po jeho vzoru vznikly další ústavy v Chrudimi a Plzni. Tento typ školy byl spojením osmiletého klasického gymnasia a sedmileté reálné školy. Studenti absolvovali dvouletý společný základ s výukou latiny a až poté se rozhodovali pro humanitní či technické zaměření, tedy pro studium na gymnasiu nebo reálce. Takto koncipované školy byly však v pozdějších letech přeměněny na klasická gymnasia.²⁴

²² Čeština jako vyučovací jazyk se směla používat pouze v náboženství.

²³ Státní instituce měly na starosti pouze řízení a hmotné zabezpečení škol.

²⁴ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 21-22 a 26.

V roce 1867 bylo obnoveno ministerstvo vyučování a kultu a jeho hlavním představitelem se stal Leopold Hasner.²⁵ V květnu 1868 byl vyhlášen říšský zákon²⁶, díky němuž došlo k novému vymezení vztahu mezi církví, státem a školou. Stát se opět ujal hlavního dozoru nad školstvím a výchovou a schvaloval učební texty, zatímco církev měla vliv jen na výuku náboženství. Ministerstvo vyučování a kultu fungovalo jako vrchní úřad řídící všechny vyučovací instituce, jemuž byly též podřízeny nově vzniklé zemské školní rady, okresní školní rady a místní školní rady²⁷.

O rok později byl vydán zákon o obecném školství. Toto nařízení prodloužilo povinnou školní docházku na osm let, žáci byli tedy povinni navštěvovat školu od šesti do čtrnácti let věku. Zákonem o obecném školství byly taktéž stanoveny požadavky na umístění a stavbu školních budov. Dále byl vymezen nejvyšší možný počet žáků ve třídách a maximální úvazek pedagoga. V neposlední řadě se nový zákon zabýval platy učitelů. Určil, že pedagog musí dostávat takový plat, aby nemusel vykonávat další zaměstnání a mohl se plně věnovat svému učitelskému povolání.

Výnos o obecném školství upravoval též vzdělání učitelů a učitelek elementárních škol. Původně se učitelé nižšího stupně vzdělávali na tzv. *preparandíích*, učitelských kurzech trvajících tři nebo šest měsíců, které vznikaly při normálních a při některých hlavních školách. Tříměsíční kurzy sloužily jako příprava pro pomocníka na venkovské triviální škole, po absolvování šestiměsíčního kurzu mohl absolvent nastoupit na místo pomocného učitele ve městě. Roku 1819 byla doba studia v kurzech prodloužena, a to v prvním případě na šest měsíců a druhý jmenovaný kurz se stal jednoročním. V roce 1848 byly zavedeny jednoleté, o rok později dvouleté přípravné kurzy, přičemž druhý rok sloužil k hospitacím a praktickým výstupům budoucích učitelů elementárních škol. Náplní kurzu byla výuka náboženství, nauka o těle a duši, návod k názornému vyučování, čtení, psaní, měřičství, rýsování, počítání z hlavy a

²⁵ Byl ministrem školství ve dvou vládách v letech 1867 - 1870.

²⁶ Říšský zákon mimo jiné urychlil zesvětštění zbývajících řádových gymnasií. Na řádových gymnasiích měli vyučovat pouze státem zkoušení profesori, jinak by tyto školy nedostaly právo veřejnosti a studenti by tudíž nemohli maturovat. Těchto profesorů však na řádových gymnasiích bylo málo, proto téměř polovinu ústavů převzal stát nebo obce. Blíže v K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 23.

²⁷ V čele zemské školní rady stál místodržitel či jeho zástupce. Členy zemské školní rady byli zemští inspektoři, zástupci církví, zemského výboru, učitelů, zemského hlavního města a císařem jmenovaní referenti pro hospodářské záležitosti. Zemské školní rady měly velké pravomoci – u středních škol potvrzovaly a navrhovaly ředitele a učitele a schvalovaly učebnice a učební pomůcky. K zemské školní radě se též mohli rodiče odvolat proti rozhodnutí ředitelství gymnasií. O národní a odborné školství se staraly okresní školní rady, jejichž členy byl okresní hejtman, volení občané, představitelé církve a zástupci učitelů, a místní školní rady tvořené starostou, volenými zástupci obce, správci škol a duchovními. Blíže v K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 22-23.

písemné, mluvnice, sloh, zeměpis a dějepis, přírodopis, přírodozpyt, nauka o rolnictví a řemeslech, všeobecná nauka o vychování a vyučování, hudba a tělocvik. Všechny předměty pak byly spojeny s metodikou. Tyto přípravné kurzy byly zakončeny teoretickou a praktickou zkouškou. Z některých nově vzniklých přípravných kurzů začaly od roku 1853 vznikat samostatné dvouleté ústavy pro vzdělávání učitelů elementárních škol. Ustanovením o obecném školství se učitelé elementárních škol měli připravovat na bezplatných čtyřletých učitelských ústavech. K těmto ústavům byly připojeny cvičné školy. Pro učitele to byly cvičné školy obecné, pro učitelky pak cvičné školy mateřské. Současně bylo ustanoveno, že kantorem elementárních škol může být každý tělesně způsobilý člověk jakéhokoli náboženského vyznání, který dovršil šestnáctý rok věku a dokončil alespoň tři třídy měšťanské školy. Studium bylo ukončeno maturitní zkouškou, tzv. učitelskou maturitou, po jejímž složení mohl absolvent nastoupit do zaměstnání jako podučitel. Učitelská maturita neopravňovala ke studiu na vysoké škole, jako tomu bylo v případě gymnasiální maturitní zkoušky. Pokud chtěl absolvent dosáhnout postavení řádného učitele, musel nejprve vykonat tříletou odbornou praxi a poté složit zkoušku učitelské způsobilosti. Nově mohly být zakládány i soukromé učitelské ústavy, musely však být schváleny ministerstvem kultu a vyučování.²⁸

Léta 1870 - 1879²⁹ nebyla příliš nakloněna vzniku českých škol na státní náklady. V tomto období byl ministrem vyučování a kultu Karl von Stremayer, který mnoho nepřál rozšiřování sítě českých středních škol. Přesto však českých středních škol v sedmdesátých letech přibývalo, neboť vznikaly nejčastěji na náklad obcí a dodatečně se pak jednalo o převzetí nově vzniklých českých středních škol státem. Zasluhou ministra Stremayera byli v roce 1873 středoškolské profesory zařazeni mezi státní úředníky.

V průběhu sedmdesátých let byl postupně zaveden do praxe zákon z roku 1869. Tento zákon čelil kritice, a to především kvůli prodloužení povinné školní docházky. Odpůrci zákona se obávali, že vzhledem k narůstající populaci nebude dostatek učitelů.

²⁸ Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 29 a 43 a Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006, s. 150-152.

²⁹ V Praze v roce 1870 se poprvé konal sjezd učitelů. Zúčastnilo se ho kolem 1 200 pedagogů ze 195 obcí a byly na něm poprvé formulovány požadavky učitelů ve vztahu k ministerstvu. Jednalo se především o právní postavení učitelů, nákladech na vzdělání učitelů, nákladech na zřizování a udržování škol, problematiku dozoru nad školami apod.

Z tohoto důvodu došlo ke zkrácení přípravy na učitelských ústavech ze čtyř na tři roky. „*Přesto se podařilo deficit učitelů uspokojivě vyrovnat až v roce 1880.*“³⁰

Z činnosti ministerstva v této době vzešlo mnoho dokumentů normativní povahy.³¹ Jedním z nich byl *Školní a vyučovací řád* z roku 1870, jenž byl závazný pro školy v českých zemích po několik dalších desetiletí. Upravoval poměry na národních školách. Obsahoval předpisy, které se týkaly doby vyučování, školní docházky, povinností učitelů apod. Dále určil zásady rozdělování žáků do tříd, cíle výuky, systém zkoušek a vysvědčení a pomůcek pro vyučování. Tento předpis jako první označil tělesné tresty ve školách za nepřipustné a zrušil je.

Na *Školní a vyučovací řád* bezprostředně navazovala novela platových předpisů. Novela zrovnoprávnila platy učitelek s platy jejich mužských kolegů. Do té doby dostávaly ženy vykonávající učitelkou profesi za stejnou práci jako učitelé pouze 80% běžného platu. S tím bylo spojeno zavedení celibátu učitelek. Učitelky mající nyní stejný plat jako učitelé se měly plně věnovat svému povolání a péče o manžela a rodinu byla považována za vedlejší zaměstnání. Avšak přestože došlo k platovému zrovnoprávnění, měly učitelky stále nižší postavení, neboť učit mohly pouze v mateřských, obecných, měšťanských a dívčích školách. V dívčích školách navíc vyučovaly pouze ruční práce a podobné předměty.³²

Diskuze o školském zákoně z roku 1869 a především o osmileté školní docházce probíhaly i v osmdesátých letech 19. století. Snaha o jeho změnu byla nakonec úspěšná a po těsném vítězství v hlasování parlamentu³³ vyhlášena 2. května 1883. Novela ustanovila, že „*po šestileté školní docházce mohli rodiče žáků požádat o úlevy a žáci pak již nemuseli do školy další dva roky docházet.*“³⁴ Opět posílil vliv církve na školu. Navíc učitelé nyní podléhali disciplinárnímu řádu i mimo školu a v mimoškolních činnostech.

Finanční potíže státu rostoucí v sedmdesátých a především pak v osmdesátých letech 19. století a zvyšující se nadbytek absolventů středních škol vedl k tomu, že se

³⁰ František MORKES, *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích, Období let 1848-2000*, Praha 2002, s. 15.

³¹ Jednalo se například o řád pro školní knihovny (1871), stanovení zásad rozvoje mateřských škol (1872), učební osnovy učitelských ústavů (1872), nebo předpis proti nepřipustnému přetěžování žáků (1876).

³² Na gymnasia a ostatní střední školy se ženský element dostal až po první světové válce.

³³ Pro přijetí novely se vyjádřilo 170 poslanců, proti hlasovalo 167 poslanců.

³⁴ F. MORKES, *Kapitoly o školství*, s. 19.

nový ministr školství Paul von Gautsch³⁵ rozhodl pro snížení počtu středních škol. „Protože ale jedním z jeho cílů byla také snaha zachovat středoškolskému vzdělání elitářský charakter, nemělo jít o redukci rovnoměrnou, ale o takovou, která by omezila příliv studentů ze sociálně slabších vrstev.“³⁶ Rušení se týkalo obzvláště českých škol, jelikož ministr považoval německé studenty za kvalitnější. Na jaře roku 1886 byla provedena řada drobných reforem, z nichž některé souvisely se snahou o udržení elitního rázu vzdělání na středních školách. Jednalo se především o razantní zvýšení školného.

V polovině roku 1886 byl vydán *Organisacíni statut ústavů ku vzdělání učitelů a učitelek*, nařízení týkající se učitelství na nižším stupni. V něm se odrazily změny provedené v předchozích letech. Jednalo se například o snížení počtu hodin poskytovaných výuce všeobecně vzdělávacích předmětů. Naopak více času bylo věnováno výuce náboženství a hře na klavír a varhany. Upravena byla i maturitní zkouška na učitelských ústavech. Maturovalo se z osmi předmětů. Avšak v případě, že student v posledních dvou ročnících měl z nějakého předmětu nejhůře chvalitebnou známku, nemusel z tohoto předmětu maturovat, a tak se mu maturitní zkouška zkrátila pouze na dva předměty.³⁷

V červenci 1887 byl vydán tzv. dislokační plán, známý pod názvem Gautschovy ordonance, podle nichž byla zamítnuta řada žádostí o založení či postátnění středních škol, rušily se některé třídy nebo byly některým školám odňaty státní finanční příspěvky. Přestože se ordonance netýkaly pouze českého školství, bylo jím nejvíce postíženo. Čeští politikové považovali toto nařízení za útok proti českému národu a ostře proti němu vystupovali. Díky politickým jednáním byly nakonec Gautschovy ordonance prakticky zrušeny.

Politická situace v devadesátých letech 19. století přinesla českému školství mnoho ústupků ze strany vlády. To se odrazilo v rozvoji škol s češtinou jakožto vyučovacím jazykem. V Čechách byla zakládána nová gymnasia a reálné školy. „Na Moravě se v tomto období počet českých středních škol více jak zdvojnásobil.“³⁸

³⁵ Ministrem školství v letech 1885 - 1893 a 1895 - 1897.

³⁶ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študenti*, s. 24.

³⁷ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 150-152.

³⁸ Zdeňka VESELÁ, *Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války*, Praha 1972, s. 39.

Počátek dvacátého století je z pohledu dějin školství spojen především s osobností ministra vyučování a kultu Gustava Marcheta³⁹ a Marchetovou reformou⁴⁰, vydanou v roce 1908. Díky této reformě vznikl vedle již existujících klasických gymnasií a reálných škol další typ střední školy - reálné gymnasium⁴¹.

Reálné gymnasium bylo osmileté. Vyučovala se na něm latina, řečtina byla z výuky vynechána. Dále se měl vyučovat jeden živý jazyk⁴² a osnovy byly doplněny rozšířenou výukou přírodovědných předmětů a povinným kreslením. Reálná gymnasia byla podle typu rozdělena na A a B.⁴³ Varianta A měla blíže ke klasickému gymnasiu. Místo řečtiny se sice učila francouzština a byly posíleny přírodní vědy, avšak latina a ostatní předměty měly totožné osnovy s gymnasiem. Typ B, označovaný jako reformní reálné gymnasium, byl bližší reálným školám. Na nižším stupni probíhala výuka stejně jako na reálkách, „*teprve na vyšším stupni přibyla latina nebo také filozofická propedeutika*“.⁴⁴ Z těchto dvou typů reálných gymnasií se zpočátku ujal především typ A, který byl oblíbenější. Rozvoj reálných gymnasií typu B nastal až po vzniku Československa. Kromě těchto dvou základních variant reálných gymnasií se v českých zemích vzácně objevily ještě další dva typy. Prvním byl tzv. děčínský typ podobající se někdejšímu táborskému reálnému gymnasiu. Druhým typem byl tzv. valašsko-meziříčský, jenž vznikl v roce 1910. Jednalo se o dívčí gymnasia, na nichž si studentky volily své zaměření až v posledních dvou letech. Reálná gymnasia postupně získávala na popularitě a začala vytlačovat především klasická gymnasia.

Marchetova reforma dále upravovala rozsah a obsah osnov gymnasií a reálných škol. Na gymnasiích byl snížen počet hodin latiny. Kromě toho se z přírodních věd vydělila chemie jakožto samostatný předmět. Podobně tomu bylo u humanitních věd. Dějepis, původně vyučovaný v společně se zeměpisem v rámci jednoho předmětu, se vyčlenil jako samostatný předmět. Současně byl ve výuce dějepisu omezen výklad přehledu válek a více času se začalo věnovat kulturním a hospodářským dějinám.

³⁹ V čele ministerstva stál v letech 1906 - 1908.

⁴⁰ Reforma vycházela z výsledků tzv. vídeňské ankety, která probíhala ve dnech 21. - 26. ledna 1908. Vídeňská anketa bylo jednání, na němž se odborníci formou referátů a koreferátů vyjadřovali k otázkám týkajících se nových typů škol, přechodu z obecné školy na střední školu či ze střední školy na školu vysokou, klasifikace, disciplinárního řádu, usnadnění maturitní zkoušky atd. Blíže v Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 42. a K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 25-26.

⁴¹ Ústavy se stejným pojmenováním, avšak jinak koncipované, vznikly již v 60. letech 19. století.

⁴² Většinou se jednalo o francouzštinu.

⁴³ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 45-48 a K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 26.

⁴⁴ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 26.

Reálné školy se více přibližovaly výukou gymnasiím. Protože však doba studia trvala stále sedm let, velmi často docházelo k přetěžování studentů.

Nová reforma pozměnila i maturitní zkoušku. Maturita již nezjišťovala, zda je student dostatečně vybaven znalostmi pro studium na vysoké škole, nýbrž prokazoval znalosti, kterých dosáhl studiem na škole střední. Rozsah maturity byl snížen. Například písemná část na gymnasiích obsahovala zkoušku z českého jazyka, při níž si student mohl vybrat jedno ze tří stanovených témat. Další částí byl překlad z řečtiny a latiny do češtiny s možností použití slovníku. Studenti již však nemuseli překládat česky psaný text do latiny a byla zrušena písemná zkouška z matematiky. Až na drobné odlišnosti platily ty samé úpravy pro reálná gymnasia. V ústní části byly přesněji vymezeny požadavky daného předmětu. Dále neměl být kladen důraz na jednotlivé znalosti studenta, nýbrž „na celkový stupeň vzdělání a duševní vyspělost“⁴⁵.

Maturitní vysvědčení již neobsahovalo známky. Student byl pouze slovně „prohlášen za dospělého“ s vyznamenáním, a to buď všemi hlasy, nebo jejich většinou. Mohlo se tak tedy stát, že student získal maturitu i přesto, že neprospěl z některého předmětu. Výsledkem těchto nařízení bylo rozpoutání debaty a návrhy, které měly maturitní zkoušku buď zpřísnit, nebo jako zbytečnou úplně zrušit.

Ministerským nařízením z března 1909 byla zrovnoprávněna maturita a maturitní vysvědčení ze všech typů středních škol. Všichni absolventi středních škol tedy měli možnost pokračovat studiem na vysoké škole. Pokud se zaměření vysoké školy výrazně odlišovalo od zaměření školy střední, mohli studenti složit doplňující maturitní zkoušku.

První světová válka ovlivnila mnoho oblastí běžného života, mimo jiné i školství a měla na něj nepříznivý dopad. Mnohé školní budovy byly zabrány vojáky nebo v nich byly zřizovány lazarety. Školní vyučování se proto často muselo přesunout do provizorních a mnohdy nevyhovujících prostor či bylo částečně omezeno. Navíc školy přicházely o školní vybavení vyrobené z vojensky potřebných kovů.

Někteří studenti a učitelé museli odejít na frontu. Zbylí profesori pak museli vyučovat více hodin a navíc byli využíváni jako výpomoc pro organizační a administrativní práci. Odvedení studenti se vraceli na několik týdnů do škol, aby mohli složit zkoušky či maturitu. Aby byly studijní povinnosti studentům co nejvíce ulehčeny, omezoval se rozsah zkoušení pouze na poslední probranou látku. Studenti, kteří nebyli

⁴⁵ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 48.

povolání do vojenských služeb, byli, zejména ke konci války, uvolňováni z vyučování kvůli různým sbírkám nebo práci v hospodářství.⁴⁶

I obsah výuky byl částečně změněn. Od školního roku 1915/1916 byla do výuky povinně zavedena tzv. Junobrana (*Jungwehr*). Jednalo se o nahrazení tělocviku vojenským výcvikem⁴⁷ vedeným v němčině. Starší studenti prováděli praktický výcvik, který byl doplněn teoretickými přednáškami o taktice.

Dále byly do četby zařazovány texty s vojenskou a válečnou tematikou a měnily se obsahy učebnic. Vzhledem k tomu, že byla prosazována prorakouská vlastenecká výchova, mizela ze žakovských knihoven literatura, která se zdála neloajální či příliš pročeská. Potlačování českého národního hnutí vedlo k tomu, že studenti různými způsoby protestovali proti tomuto jednání. Někteří například nosili barvy odboje či různé české odznaky, jiní dokonce zakládali více či méně radikální revoluční kroužky.

Samostatnou kapitolou rakouského školství bylo vzdělávání dívek. Studium na střední škole či gymnasiu po absolvování obecné školy bylo ještě po velkou část 19. století dopřáno pouze chlapcům. Teprve v šedesátých letech 19. století započaly snahy o zřízení vyšších škol poskytujících vzdělání dívkám. Tyto školy zpočátku nepřipravovaly dívky na studium na vysoké škole, nýbrž pouze poskytovaly další vzdělání po absolvování obecné školy. Vyšší dívčí ústavy sloužily především jako příprava na rodinný život. První školy tohoto typu vznikly v Písku, Praze nebo v Brně a postupně se rozšiřovaly i do ostatních měst. Osudem většiny těchto ústavů byl však zánik či pozdější přeměna na dívčí lyceum.

Roku 1890 bylo v Praze založeno první dívčí gymnasium. Soukromý šestitřídní ústav vznikl díky spolku *Minerva*.⁴⁸ První dva ročníky sloužily jako přípravné, na nichž studentky získaly znalosti nižšího gymnasia. V dalších čtyřech ročnících probíhala výuka shodně s chlapeckými gymnasiemi. Několik let po svém otevření byla škola přeměněna na osmitřídní a získala právo veřejnosti. Do té doby musely studentky absolvovat maturitní zkoušku na Akademickém gymnasiu.

V prosinci roku 1900 byl vydán *Prozatímní organizační statut šestitřídních dívčích lyceí*, jenž umožnil vznik nového typu vyšších dívčích škol. Jejich zřizovatelem však nebyl stát, nýbrž vzdělávací spolky či obce. Studentky lyceí získaly všeobecné vzdělání, důraz byl kladen především na moderní jazyky a jejich literatury. Ústavy též

⁴⁶ Jednalo se především o venkovské studenty.

⁴⁷ Zásady této vojenské přípravy byly stanoveny ministerským výnosem vydaným 2. června 1915.

⁴⁸ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 40-41.

poskytovaly přípravu pro samostatné povolání. Šestileté studium bylo ukončeno maturitní zkouškou.⁴⁹

Po absolvování lycea nemohly studentky pokračovat studiem na vysoké škole a tak rostla všeobecná nespokojenost a snahy tento problém řešit.⁵⁰ Určité změny se lycea dočkala až v roce 1912. Došlo k úpravě osnov, jež se přiblížily osnovám reálných škol a novým typům reálných gymnasií. Podobně jako na ostatních středních školách se výuka stala dvojstupňovou. Navíc, jako vyšší oddělení bylo možné připojit reformované reálné gymnasium.⁵¹

Za více jak půl století prošlo nižší a střední školství mnoha úpravami. Zejména české ústavy se snažily vydobýt si určité postavení v mnohonárodnostní monarchii a do určité míry se jim to podařilo. Ne všechny změny byly krokem vpřed, avšak i přesto zde byla především snaha zlepšit a zkvalitnit výuku na nižších a středních ústavech.

⁴⁹ TAMTÉŽ.

⁵⁰ Po složení maturity na dívčím lyceu mohly dívky studovat pouze některé obory na filozofické fakultě, což jim bylo umožněno až v roce 1908, popřípadě mohly po složení doplňkových zkoušek studovat farmacii. Blíže v K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 26.

⁵¹ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 49.

2. Střední školství v regionu jižních Čech ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století

Druhá polovina 19. století a počátek století dvacátého znamenal pro střední školství v českých zemích nejen mnoho změn a reforem, ale též nárůst počtu škol, a to i v jihočeském regionu.

Od poloviny 19. století vzrůstal v Českých Budějovicích počet obyvatel. S přisunem nového, převážně českého obyvatelstva, se postupně začal vyrovnávat počet německy a česky mluvících lidí žijících v jihočeské metropoli. Již na konci osmdesátých let 19. století žil v Českých Budějovicích stejný počet česky a německy mluvících obyvatel. V následujícím století již česky mluvící obyvatelstvo svým počtem převyšovalo německy mluvící spoluobčany.⁵² S tímto faktem souvisel též rozvoj škol, jenž byl poznamenán určitým zápasem mezi německy a česky hovořícími obyvateli Českých Budějovic o prosazení svých zájmů.

Zakládání nových škol nebylo na konci 19. století a ještě začátkem století dvacátého jednoduché. Tohoto úkolu se ujímaly především náboženské a jiné spolky, v některých případech došlo k založení střední školy z podnětu dané obce.

Velkou měrou se o založení nových českých škol v Českých Budějovicích zasloužila Matice školská.⁵³ Nelze však opomenout ani přínos ostatních spolků a institucí, například, Besedy řemeslnicko-živnostenské, dámského spolku Ludmila, mužských a ženských kongregací. A v neposlední řadě samozřejmě českobudějovického biskupství, jehož hlavním představitelem byl takřka po celou druhou polovinu 19. století biskup Jan Valerián Jirsík. Německému školství se dostávalo podpory ze strany německých ústavů a spolků. Navíc mu bylo nakloněno českobudějovické městské zastupitelstvo.⁵⁴

Vzhledem k tomu, že až téměř do konce 19. století mělo v Českých Budějovicích převahu německé obyvatelstvo, byla většina středních škol na území

⁵² M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 133.

⁵³ Matice školská byla v Českých Budějovicích založena v roce 1872.

⁵⁴ V obecních volbách v roce 1861 se Čechům sice podařilo získat několik míst v českobudějovickém městském zastupitelstvu a městské radě, přesto však bylo české zastoupení minoritní. O pár let později přešla městská rada plně do rukou německé strany a tento stav trval až do počátku 20. století. Blíže v M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 134.

města německá, popřípadě s vedlejšími třídami pro české studenty, či duální – německá škola tedy měla i český protějšek.

V jižních Čechách vzniklo do první poloviny 19. století několik gymnasií. Některá z nich byla z nejrůznějších důvodů buď úplně zrušena, nebo byla jejich činnost na určitou dobu pozastavena. Jednalo se například o jezuitské gymnasium v Českém Krumlově, které zaniklo čtyři roky po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 a čekalo téměř sto let na své obnovení. Z gymnasiálních ústavů založených ještě před první polovinou 19. století fungovaly i během 19. století a na počátku století dvacátého školy v Jindřichově Hradci, Českých Budějovicích a Písku.

Jindřichohradecké gymnasium vzniklo v roce 1595 díky jezuitskému řádu. Tento ústav nesloužil pouze studentům z Jindřichova Hradce, ale navštěvovali ho žáci z okolních i vzdálenějších obcí, např. ze Soběslavi, Veselí, Třeboně, Táboru, Deštné, Pelhřimova atd. Několik let po zrušení jezuitského řádu byla pozastavena i činnost gymnasia a z budovy školní koleje se stala vojenská kasárna pro c. k. granátnický prapor hraběte Auersperka. Městská rada obce opětovně žádala o znovuobnovení ústavu, avšak o jejich návrzích se začalo jednat až po smrti Josefa II. v roce 1792. Jindřichův Hradec sice dostal slib o obnovení gymnasia, nicméně válka s Francií projednávání pozastavila. K naplnění slibu došlo až roku 1807. V roce 1866 bylo jindřichohradecké gymnasium oficiálně prohlášeno za české.⁵⁵

Německé gymnasium v Českých Budějovicích vzniklo 25. ledna 1762 a krátce po jeho založení přešlo pod správu Řádu chudobných řeholních kleriků Matky Boží Zbožných škol.⁵⁶ Piaristické gymnasium se těšilo velkému věhlasu. Dokladem toho je fakt, že do ústavu docházeli studenti nejen z jižních Čech, nýbrž i z ostatních částí Čech, Moravy a Slezska.⁵⁷

Původně pětitřídní písecké gymnasium vzniklo v roce 1778 přeložením klatovského gymnasia do Písku.⁵⁸ V roce 1819 byl písecký ústav rozšířen na šestitřídní. V nižších třídách se vyučovalo německy, ve vyšších latinsky. V roce 1821 byla čeština

⁵⁵ Blíže ve Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1895, s. 3-43 a Památník oslavy 150. výročí obnovení jindřichohradeckého gymnázia, Jindřichův Hradec 1957, s. 7-12.

⁵⁶ Marika KLIEROVÁ, Piaristické gymnázium v Českých Budějovicích v letech 1800 - 1835 (Diplomová práce), České Budějovice 1998, s. 35. Tématem Piaristického gymnasia se též zabývá Lucie JANDOVÁ, Působení řádu piaristů v Českých Budějovicích ve druhé polovině osmnáctého století (Diplomová práce), České Budějovice 1998.

⁵⁷ Marika KLIEROVÁ, *Piaristické gymnázium*, s. 56 - 57.

⁵⁸ Základní kámen nové budovy položený 15. července 1865 byl posvěcen biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem. Tématem Píseckého gymnasia se též zabývá Kristýna PICHLÍKOVÁ, *Písecké gymnázium v letech 1778-1850 (Diplomová práce)*, České Budějovice 2009.

vyřazena z osnov a mohlo jí být vyučováno pouze jako nepovinnému předmětu. O dvacet let později se začalo opět vyučovat českému jazyku a literatuře, pouze však jako nepovinnému předmětu. V roce 1850 dostalo písecké gymnasium povolení dočasně otevřít oktávu a v září 1851 bylo povolení schváleno ministerstvem. V padesátých letech 19. století dostalo gymnasium po inspekci nařízení vyučovat převážně v němčině. Tento výnos se změnil v souladu s nařízenými vydanými v šedesátých letech a na škole se začalo vyučovat jak v němčině, tak i v češtině. Od školního roku 1866/1867 se na píseckém gymnasiu začalo vyučovat všem předmětům v českém jazyce.⁵⁹

Druhá polovina 19. století byla oproti staletím předcházejícím co do počtu založených středních škol v jihočeském regionu plodnější. Rozvíjela se jak klasická gymnasia, tak též nový typ středních škol - reálná gymnasia. V roce 1862 vzniklo na náklady obce reálné gymnasium v Táboře. Německé obecní reálné gymnasium v Prachaticích bylo díky dobrovolné sbírce, darům a za finanční účasti obce otevřeno roku 1865.⁶⁰ V roce 1868 byla založena hned dvě gymnasia - státní gymnasium v Třeboni a zásluhou českobudějovického biskupa Jana Valeriána Jirsíka byl položen základní kámen prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích jakožto protiváha německých škol.

V roce 1871 bylo obnoveno německé státní gymnasium v Českém Krumlově a roku 1878 byl ústav rozšířen na klasické osmitřídní gymnasium. Vzhledem k tomu, že až do roku 1918 tvořili němečtí studenti na českokrumlovské škole majoritní většinu, byl zde český jazyk vyučován pouze jako nepovinný předmět.⁶¹

S kratším trváním fungovaly na konci 19. a na počátku 20. století na území Českých Budějovic dva soukromé církevní gymnasiální ústavy. Jejich zřizovateli byla Kongregace bratří Nejsvětější Svátosti oltářní a Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele. První z těchto škol sloužila jako příprava pro studium v teologickém semináři, druhá pak připravovala na vstup do kongregace.⁶²

V této době byly v jižních Čechách, stejně jako v ostatních oblastech českých zemí, zakládány i reálné školy. Za účasti obce vznikla roku 1860 reálná škola v Písku.

⁵⁹ *Dvě stě dvacet let píseckého gymnázia, 1778-1998*, Písek 1998, s. 8-12.

⁶⁰ *Almanach k 650. výročí školství v Prachaticích a k 50. výročí založení českého gymnasia v Prachaticích*, Prachatice 1970, s. 58-59.

⁶¹ *Německé státní gymnázium v Českém Krumlově 1871-1945*, In: Státní okresní archiv Český Krumlov 1999-2004, Český Krumlov 2004, s. 35-41.

⁶² M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 141-142.

Jednalo se o jednu z prvních reálků, na níž se vyučovalo česky.⁶³ Šest let po založení reálky v Písku vznikla oddělením od nižší reálky německá vyšší sedmitřídní reálná škola v Českých Budějovicích.⁶⁴ Roku 1884 byla z činnosti Matice školské v Českých Budějovicích založena další reálná škola, tentokrát česká. Původně byla založena jako soukromý ústav, neboť žádost Besedy řemeslnicko-živnostenské o zřízení státní školy byla zamítnuta. Její chod byl tedy financován z dobrovolných příspěvků. Právo veřejnosti získala škola rok po svém založení.⁶⁵ Ústav byl sice zřízen jako nižší reálná škola, avšak roku 1892 byl rozšířen na sedmitřídní a o rok později přešel pod názvem C. k. česká vyšší škola reálná pod správu státu. Od počátku 20. století mělo českou reálnou školu již i město Tábor.

Kromě gymnasií a reálných škol měli žáci možnost studovat na českých a německých středních odborných školách nejrůznějšího zaměření. V Českých Budějovicích jich bylo založeno hned několik. Roku 1886 vznikla v Českých Budějovicích Česká škola rolnická a Německá rolnická škola. Vznik českobudějovické německé a české obchodní školy spadá přibližně do posledního desetiletí 19. století. Na počátku 20. století přibyla k odborným školám v Českých Budějovicích škola strojnická.⁶⁶ Dne 2. října 1910 byla otevřena Česká státní průmyslová škola v Českých Budějovicích.⁶⁷

Odborné školy se nacházely i v jiných městech jihočeského regionu. Například roku 1864 vznikla průmyslová škola ve Volyni. Jednalo se o druhou nejstarší průmyslovou školu v Čechách, avšak již v roce 1867 byla její činnost válkou přerušena. Škola začala opět fungovat ve školním roce 1882/1883 pod názvem Denní živnostenská škola ve Volyni. O šest let později byl ústav přeměněn na Denní živnostenskou a všeobecnou řemeslnickou školu. Na počátku 20. století přešla škola pod správu Zemského výboru v Praze a poté byl ústav přejmenován na Královskou českou zemskou řemeslnickou školu ve Volyni.⁶⁸ V šedesátých letech 19. století byla založena Královská česká vyšší hospodářská a hospodářsko-průmyslová zemská škola v Táboře,

⁶³ *Dvě stě dvacet let píseckého gymnázia, 1778-1998*, s. 34.

⁶⁴ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 139-140.

⁶⁵ *Dějiny české vyšší reálné školy v Českých Budějovicích a seznam příspěvků na stavbu nové školní budovy*, České Budějovice 1894, s. 7-12.

⁶⁶ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 138.

⁶⁷ Škola byla určená pro rozšíření vzdělání tesařů a zedníků a podmínkou pro studium na tomto ústavu byl výuční list. Vyučování probíhalo od 15. října do 15. března, tedy v době, kdy stavaři měli zimní pauzu. Blíže v Petr VITOŇ, *Stavárna oslaví sto let školy*, Českobudějovický deník ze dne 10. 12. 2009, s. 5.

⁶⁸ *Průmyslová škola ve Volyni založena 1864*, Volyně 1974, s. 7-9.

v osmdesátých letech pak keramická škola v Bechyni, a roku 1895 vznikla odborná škola pletařská a stávkařská ve Strakoncích.⁶⁹

Stejně jako České Budějovice i město Písek hostilo více středních odborných škol. Jednou z nich byla škola rolnická, jejíž vznik je datován rokem 1870. Dále zde byla v roce 1884 založena škola lesnická, která fungovala formou kurzů a roku 1887 byla přeměněna na učiliště. Na samém konci 19. století byla v Písku vybudována revírnická a vyšší lesnická škola. Písek se taktéž může pyšnit nejstarší hudební školou v Čechách založenou v roce 1901.⁷⁰

V jihočeském kraji byl věnován zřetel i vzdělávání dívek. Roku 1860 vznikla v Písku první česká vyšší dívčí škola a ostatní města - v jižních Čechách to byl například Tábor - se tím nechala inspirovat k založení obdobných ústavů. Písecká česká vyšší dívčí škola však neměla dlouhého trvání. Obec, která školu pouze částečně a nepravidelně finančně zajišťovala, neměla zájem ji plně převzít, a proto již roku 1873 ústav zanikl. Téhož roku byla pro dívky otevřena alespoň měšťanská škola. Až v roce 1907 bylo dívkám povoleno navštěvovat písecké střední školy.⁷¹ Vzdělání dívkám taktéž poskytovaly dvoutřídní písecká dívčí průmyslová škola a dvoutřídní obchodní škola, obě založené v prvním desetiletí 20. století. Účelem průmyslové školy byla příprava pro rodinný život - dívky se učily například žehlení a šití dámských a dětských šatů - a příprava pro práci v průmyslu. Škola pořádala též večerní kurzy pro nezáměnné ženy a dívky, které ve dne pracovaly, a tudíž neměly čas na vzdělání. Škola obchodní pak měla za úkol připravit dívky k práci pomocnice v obchodě, nebo ke zřízení vlastní obchodní živnosti.⁷²

Do prvního desetiletí 20. století spadá též vznik německého a českého dívčího lycea v Českých Budějovicích. České dívčí lyceum bylo jako první svého druhu založeno roku 1903 díky dámskému spolku Ludmila. Nejprve došlo k otevření dvou tříd, avšak již několik let po svém otevření byla škola rozšířena na klasické šestitřídní

⁶⁹ Zdeněk MAJER, *K některým aspektům vzniku a vývoje průmyslového a odborného školství na jihu Čech*, České Budějovice 1974, s. 32-37.

⁷⁰ Jiří UHLÍŘ, *Prameny, bibliografie, filmografie lesnického školství v Písku 1884-1974, vydáno k 90. výročí založení lesnického školství v Písku*, Praha 1975, s. 2-5 a *Dvě stě dvacet let píseckého gymnázia, 1778-1998*, s. 34.

⁷¹ *Písecké postřehy* ze dne 28. července 1994, s. 5.

⁷² *Výroční zpráva průmyslové i obchodní školy dívčí v Písku za školní rok 1910-1911*, Písek 1911, s. 3-7.

lyceum.⁷³ Tento dívčí ústav nebyl jediný, jenž vznikl zásluhou dámského spolku Ludmila. Například již v roce 1887 spolek založil dívčí školu pokračovací.⁷⁴

Do rámce středoškolského vzdělávání spadala i příprava učitelů a učitelek elementárních škol. V Českých Budějovicích byl po reformách učitelství nižšího stupně z let 1848 a 1849 založen jednoletý chlapecký učitelský ústav pro přípravu učitelů dvoutřídních a trojtřídních obecných škol. Ústav sídlil na rohu Riegrovy ulice a ulice 28. října. Již v roce 1850 byla délka studia na tomto ústavu prodloužena na dva roky. Vyučovacím jazykem byla zprvu němčina, avšak ve školním roce 1859/1860 se na ústavu začalo vyučovat i česky. Po reformách z let 1869-1870 byla škola definitivně prohlášena za jazykově německou a čeští uchazeči museli začít docházet do nově zřízeného českého učitelského ústavu v Soběslavi. V témže roce byla k ústavu přičleněna jednotřídní cvičná obecná škola. V roce 1871 byl do původního sídla německého učitelského ústavu umístěn diecézní ústav pro hluchoněmé, založený biskupem Jirsíkem. Z toho důvodu muselo německé pedagogium na krátkou dobu využívat pronajatých soukromých místností na Pražské třídě. Poté byla škola přestěhována do dnešní budovy Polikliniky Sever v ulici Na Sadech. Ve školním roce 1874/1875 byl otevřen čtvrtý, tedy poslední ročník školy. V roce 1876 byla cvičná obecná škola náležící k německému pedagogiu rozšířena na čtyřtřídní. Roku 1898 se škola opět přestěhovala, tentokrát do své vlastní nově postavené budovy v Jeronýmově ulici. V roce 1905 měl již ústav pětitřídní cvičnou školu. Dámský spolek pro zřízení německých dívčích škol založil v roce 1892 Soukromý německý ústav pro vzdělání učitelek.

Českobudějovická Matice školská založila v roce 1905 soukromý čtyřtřídní Český učitelský ústav. Roku 1909 získala škola právo veřejnosti a tak se zde mohly konat první maturitní zkoušky. Dočasnou cvičnou školou ústavu byla matiční smíšená obecná škola na rohu dnešní ulice Matice školské a Komenského ulice, v jejíchž propůjčených prostorách se konala i výuka učitelského ústavu. Několik let po založení ústavu došlo k postupnému rozšíření budovy obecné školy a učitelský ústav tak měl lépe vyhovující prostory pro své fungování. Ve školním roce 1910/1911 byla zřízena první třída vlastní cvičné školy ústavu. Následující rok došlo k rozšíření cvičné školy na čtyřtřídní a v letech 1915 - 1920 na pětitřídní. V roce 1915 přešel Český učitelský ústav

⁷³ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 142.

⁷⁴ František HUSÁK (red.), *Dámský spolek Ludmila v Českých Budějovicích. Sborník vzpomínek*, České Budějovice 1936, s. 21.

pod správu státu a od téhož roku se na ústavu pravidelně konaly zkoušky učitelské způsobilosti.⁷⁵

Kromě již zmíněných škol působily v Českých Budějovicích taktéž řeholní učitelské ústavy s právem veřejnosti. Prvním z nich byl ženský učitelský ústav založený v roce 1903 Kongregací Sester Nejsvětější Svátosti oltářní. Z činnosti tohoto řeholního společenství vznikly v roce 1915 ještě další dva učitelské ústavy, a to ústav pro vzdělávání učitelek mateřských škol a industriální kurz pro vzdělávání učitelek. Všechny tři ústavy sídlily v budově na rohu Lipenské a Rudolfovske ulice. Rovněž Kongregace Školských sester de Notre Dame založila roku 1904 ženský učitelský ústav. Ten sídlil v kongregačním domě U svatého Josefa v ulici Na Sadech.⁷⁶

Střední školství v jižních Čechách se od poloviny 19. století postupně rozvíjelo. Díky stále většímu počtu škol měli mladí muži, ale i mladé ženy, možnost výběru nejen ústavu, nýbrž i oboru studia, počínaje gymnasiální výukou a odborným vzděláním konče. K významným podporovatelům školství v jižních Čechách patřil českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík.

⁷⁵ Dějinami českého učitelského ústavu se zabývá práce Jana BRČÁKOVÁ, *Český učitelský ústav v Českých Budějovicích v letech 1905 - 1920 (Diplomová práce)*, České Budějovice 2005 a Klára KOTILOVÁ, *Český učitelský ústav v Českých Budějovicích v letech 1920 - 1948 (Diplomová práce)*, České Budějovice 2005.

⁷⁶ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 153-158.

3. Jan Valerián Jirsík

Jan Valerián Jirsík, prvorozený syn Ignáce Jiříka a Antonie Jiříkové – rozené Mossbauerové, se narodil ve středních Čechách v městečku Kácově. Přesné datum narození budoucího českobudějovického biskupa a zakladatele prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích není v matrice zaznamenáno. Je v ní pouze uvedeno datum 20. června 1798 jako den Janova křtu. „Vzhledem k tomu však, že křest býval udílen zpravidla již druhý den po narození, můžeme jako pravděpodobné datum narození přijmout 19. červen 1798.“⁷⁷ Svě druhé křestní jméno získal novorozenec po administrátorovi kácovské fary Viktorinu Slavíkovi. Ten mu měl být kmotrem, avšak vzhledem k tomu, že Slavík sám křest udílel, musel ho ve funkci kmotra nahradit Janův dědeček Jan Mossbauer. V matrice je tedy zaznamenáno jméno Johannes Victorinus Gyřík, avšak farář, který Janovi vystavoval křestní list, do něj z neznámého důvodu zapsal Jan Valerián Jirsík. Toto jméno již pozdějšímu biskupovi zůstalo.

Ve svém rodišti strávil Jan Valerián jen pár let, protože kolem roku 1806 se rodiče přestěhovali do Havlíčkova – tehdejšího Německého – Brodu. Zde v letech 1808 až 1810 navštěvoval první a druhou třídu gymnasia. Ani v Havlíčkově Brodu nepobyl Jan dlouho, jelikož se s rodiči a sourozenci opět musel stěhovat, tentokrát do Vrdů u Čáslavi. Nastoupil do školy v Hradci Králové a poté přestoupil na filozofická studia v Litomyšli. Od roku 1816 navštěvoval pražskou bohosloveckou fakultu, již ukončil svěcením na kněze 28. prosince 1820.

Dne 2. února 1821 zahájil kaplanskou službu v Cítově u Mělníka, kde si získal obecnou přízeň. Avšak již po prázdninách roku 1822 nastoupil jako kaplan v Roudnici nad Labem. Zde Jirsík setrval téměř šest let. Kromě vykonávání úřadu kaplana v Roudnici, Jirsík též vyučoval náboženství a zasloužil se o založení spolku pro podporu chudých, v němž zastával funkci pokladníka. Mimoto během svého pobytu v Roudnici napsal Jan Valerián Jirsík dvě dílka. První kniha s názvem *Škola nedělní pro vyrostlou mládež, jakož také kniha vzdělávající pro obecný lid* obsahovala tři kapitoly věnující se přírodopisu, polnímu a domácímu hospodářství a přehledu českých dějin. Druhá byla

⁷⁷ Není-li uvedeno jinak, text této kapitoly vychází z práce Tomáš MALINA, *Jan Valerián Jirsík; pastýř dvojjazyčného kraje*, České Budějovice, 1993 a Jaroslav KADLEC, *Jan Valerián Jirsík, biskup českobudějovický*, České Budějovice, citát s. 8.

jiného rázu. Pod názvem *Říp a jeho chrám* se skrývalo dílko popisující horu Říp a vše s ní spojené.

Dalším místem Jirsíkovy působnosti byla zámecká kaplanská služba v Jezeří (Eisenberk) - v sídle knížete Lobkovice. Zažádal o ni poté, co se na podzim roku 1827 uvolnila, a ke konci ledna 1827 nastoupil do úřadu. Ani zde nesetřval dlouho, neboť již v březnu 1832 podal žádost o uprázdněnou faru v Minicích u Kralup a na konci července téhož roku do úřadu nastoupil. Důvodem ke změně působiště zřejmě byla touha po osamostatnění se a snaha o zlepšení nepříznivé finanční situace Janových rodičů. Ti se pravděpodobně též přestěhovali do Minic.

I v Minicích se Jan Valerián Jirsík kromě vykonávání svého úřadu věnoval práci ve škole a literární činnosti. Sepsal zde své první teologické dílo populárního rázu *Proč jsem křesťanem?*, které mělo sloužit katolickým stoupencům k ospravedlnění své víry před evangelíky. Dalšími díly, která sepsal během svého působení v Minicích, byla brožura *O smíšeném manželství*, spis *Bohomil*, nebo například knížka *Zdravé, pravé a čisté učení Lutherovo, Kalvíново a mnoha jiných moudrých protestantů*. Obě posledně zmiňovaná díla pojednávají o interkonfesijních problémech. Nelze však opomenout ani Jirsíkovo nejvýznamnější dílo *Populární dogmatika*, v němž se snaží o srozumitelný výklad katolické nauky pro širší okruh čtenářů. Taktéž publikoval své referáty v periodiku *Časopis pro katolické duchovenstvo*. Během svého pobytu v Minicích Jan Valerián Jirsík dále studoval a v roce 1837 úspěšně složil dvě rigorózní zkoušky na bohoslovecké fakultě.

V roce 1844 se minický farář rozhodl pro změnu působiště a zažádal o místo na lobkovické faře v Lužci nad Vltavou. Tuto funkci sice Jirsík nezískal, avšak naskytla se mu jiná příležitost, a to členství v metropolitní kapitule u svatého Víta v Praze, kam byl zvolen na konci února 1846. K povinnostem kanovníka patřily nejrůznější úřední i mimoúřední záležitosti. Jan Valerián zastával funkci rady arcibiskupské konzistoře, byl ustanoven kazatelem u svatého Víta a byl též členem několika charitativních a vlasteneckých spolků - například Českého muzea. Díky své aktivní účasti ve spolcích se seznámil s význačnými představiteli veřejného života, jakými byli například hrabě František Thun nebo František Palacký. V roce 1847 byl kanovník Jirsík dokonce zvolen za nástupce kanovníka Václava Pešiny v redaktorské funkci *Časopisu pro katolické duchovenstvo*, do něhož i nadále přispíval svými články věnovanými nejrůznějším tématům - náboženství, politickým reformám, hospodářským a společenským problémům a mnoha dalším. Vzhledem k tomu, že kvůli své vytíženosti

neměl Jan Valerián čas na další studia, nemohl se připravovat na další rigorózní zkoušky. Roku 1848 byl však za své vědomosti a literární zásluhy oceněn udělením čestného doktorátu pražskou teologickou fakultou.

Smrtí biskupa Josefa Ondřeje Lindauera dne 4. června 1850 se uvolnil biskupský stolec v Českých Budějovicích a na jeho místo byl na návrh Lva Thuna vybrán kanovník svatovítské metropolitní kapituly Jan Valerián Jirsík. Dne 25. března 1851 proběhlo císařské jmenování, 5. září byl papežem Piem IX. slavnostně prohlášen za biskupa a 19. října proběhlo Jirsíkovo biskupské svěcení, které provedl kardinál Bedřich Josef kníže Schwarzenberg v katedrále svatého Víta. Hned následující týden se biskup Jirsík vypravil do jižních Čech. V biskupském úřadu v jihočeské diecézi setrval dvaatřicet let - až do své smrti.

Během svého působení na jihu Čech podnikl Jan Valerián Jirsík několik generálních vizitací farností. Osobně se též věnoval vyřizování úřední korespondence zasílané mezi kněžimi a diecézí. Biskup Jirsík rovněž svolával pastorální konference, kterých se museli povinně zúčastnit všichni duchovní - nejprve v rámci českobudějovického vikariátu, později v celé jihočeské diecézi. Projednávala se nejrůznější témata - organizace církevní chudinské péče, otázka zakládání katolických kroužků, debatovalo se o vhodných prostředcích k pozvednutí náboženského a mravního života lidí, a také otázky školství, zejména v případě zajištění praktických výsledků náboženské výuky a výchovy ve škole. Prostor k debatě poskytl českobudějovický biskup i mladšímu kléru. Po nashromáždění četného materiálu se Jirsík rozhodl pro uskutečnění diecézní synody. V Českých Budějovicích byly pod Jirsíkovým vedením uspořádány celkem tři diecézní synody, a to v letech 1863, 1872 a 1875. Byla na nich vyhlášena liturgická a disciplinární ustanovení.

Roku 1869 se poprvé od ukončení Tridentského koncilu konal celocírkevní sněm ve Vatikánu. Kromě otázek víry a církevní kázně se na něm mělo jednat o papežství a jeho autoritě v církvi, mj. i o neomylnosti papeže. Na sněm byl přizván i Jan Valerián Jirsík. Přestože byl zcela oddaný římské církvi, nebyl zcela přesvědčen, stejně jako i někteří jiní biskupové, že by se dogma o papežské neomylnosti dalo dokázat na základě *Písma svatého* nebo tradice a církevní praxe. Obával se též, že po vyhlášení dogmatu zesílí liberální kruhy své útoky proti církvi, neboť budou připisovat dogmatu i význam politický. Nicméně nauku o neomylnosti papeže nakonec přijal a otiskl ho ve svém ordinariátním listu.

K upevňování víry mezi lidmi využíval Jan Valerián kromě knih též zakládání a šíření katolických spolků. Jirsík zavedl například Spolek katolických tovaryšů a Bratrstvo křesťanských matek a v českobudějovické diecézi šířil Jednotu svatého Metoděje. Pro tentýž účel též pořádal lidové misie. Z misijních spolků a sdružení, které měly vzbudit zájem o misie, sbírat pro misionáře almužnu a modlit se za ně, byly v jihočeské diecézi zavedeny Spolek svatého dětství Ježíšova, Mariánský spolek pro podporu katolických misíí v střední Africe či Spolek pod ochranou neposkvrněného početí Panny Marie na podporu katolíků v Turecké říši a na celém východě.

Biskup Jirsík rovněž podporoval řeholní řády a kongregace a přispěl k jejich vnitřním reformám. Za Jirsíkovy pomoci byla zřízena kongregace Školských sester de Notre Dame a taktéž vzrostl počet sídel kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského v jihočeské diecézi.

I v biskupském úřadu pokračoval Jan Valerián Jirsík v charitativní činnosti. Přispíval chudobinci v Českých Budějovicích, stejně tak jako i v jiných obcích. Ve svém rezidenčním městě zřídil spolek pro ošacení chudé školní mládeže a v roce 1871 založil diecézní ústav pro hluchoněmé.

Jirsík se věnoval též péči o církevní budovy, jejich renovaci a vnitřnímu zařízení. Již za svého působení v Minicích nechal restaurovat tamní farní kostel včetně interiéru a filiální kostel v Holubicích. V Českých Budějovicích byl z Jirsíkova podnětu opraven mariánský kostel a na vlastní náklady nechal opravit kapli Smrtných úzkostí Páně u katedrály, hlavní oltář v katedrále a oltář svatého Jana. Na svých vizitacích si biskup všímal především svátosti oltářní. V roce 1859 založil Bratrstvo ustavičného klanění svátosti oltářní. O něco později byl v Praze vytvořen podobný spolek, který měl kromě svátosti oltářní též na starosti výzdobu chudých oltářů a kostelů. Jirsík po tomto vzoru přetvořil bratrstvo v Jednotu ustavičného klanění nejsvětější svátosti oltářní a k podporování chudých chrámů Páně.

Již od studií v havlíčkobrodském gymnasiu spravovaném želivskými premonstráty, kteří se věnovali mimo jiné i výchově k češství, bylo v Jirsíkovi zakořeněno národní cítění. Přestože školy, na kterých studoval, byly německé a v běžném hovoru používal němčinu, považoval výbornou znalost českého jazyka za nezbytnou. Se svými kolegy na bohoslovecké fakultě se věnoval cvičením v českém jazyce a i svá díla psal česky. Jan Valerián Jirsík byl dokonce jedním z delegátů Slovanského sjezdu konaného ve dnech 2. až 12. června 1848 v Praze.

Absolventi německých gymnasií přicházející do biskupského kněžského semináře měli často nedostatečné znalosti češtiny, proto českobudějovický biskup nařídil zvláštní přednášky o české mluvnici a slohu, jež zpočátku sám konal. „*Na druhé straně však trval na tom, aby se čeští bohoslovci dobře naučili němčině.*“⁷⁸ Znalost obou jazyků byla pro duchovní nepostradatelná, obzvláště v jižních Čechách - v českobudějovické diecézi tvořili Němci jednu třetinu všech obyvatel diecéze.

Biskup Jirsík si byl vědom, že škola hraje důležitou roli v náboženské výchově a výuce. Častokrát vybízel rodiče, aby posílali své děti do školy pravidelně. Důležitost spatřoval i v upevňování víry a jejího většího zapojení do všedního i svátečního života lidí. Bylo tudíž zapotřebí mít dostatečný počet kvalitních kněží. K výběru a přípravě potencionálních nových duchovních založil biskup Jirsík chlapecký seminář (konvikt). Přestože byl seminář určen pro české i německé studenty, biskupovi šlo především o české posluchače. Z tohoto důvodu se původně zamýšlelo založení studentského semináře v Jindřichově Hradci, jelikož zde se na rozdíl od Českých Budějovic nacházelo české gymnasium. Nepodařilo se však získat budovu zrušené jezuitské koleje, proto byly vybrány České Budějovice. Za pomoci peněžních darů byl zakoupen dům na Starém městě a byly provedeny potřebné úpravy. V říjnu roku 1853 biskup Jirsík seminář vysvětil. Až do svého zrušení v polovině 20. století umožňoval konvikt mladým mužům pocházejícím z chudých rodin umožněno gymnasiální studium.⁷⁹

Kromě založení chlapeckého semináře se Jan Valerián Jirsík též zasloužil o vybudování českého obecného školství ve svém rezidenčním městě. V roce 1869 založila Matice školská chlapeckou školu a díky Jirsíkovu přičinění jí Náboženská matice za levný nájem poskytla útulek v místnostech zrušeného piaristického konventu. O dva roky později školské sestry z horažd'ovického mateřince, jež byly biskupem povolány do Českých Budějovic, otevřely dívčí školu u svatého Josefa.

Jan Valerián Jirsík měl kladný vztah k příslušníkům habsburského rodu a k panovníkovi byl vždy loajální. Při pokusu o atentát na Františka Josefa I. tento čin odsoudil a po vypuknutí války se Sardinii a později s Pruskem, vydal loajální pastýřský list. Za svou věrnost a oddanost byl v srpnu roku 1866 vyznamenán velkokřížem řádu Františka Josefa I. a titulem tajného rady. V červenci 1871 byl dokonce jmenován rytířem velkokříže řádu Františka Josefa I. Roku 1875 se biskup Jirsík i přes svůj pokročilý věk vydal na pohřeb císaře Ferdinanda.

⁷⁸ J. KADLEC, *Jan Valerián Jirsík*, s. 34.

⁷⁹ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 143-144.

Biskup Jirsík se účastnil i politického života. Český zemský sněm měl kromě volených členů též zástupce nevolené, virilisty. Ti se sněmu účastnili z pozice svého úřadu. Patřil mezi ně pražský arcibiskup, tři biskupové - tzv. sufragáni - stojící v čele jednotlivých českých diecézí a rektor pražské univerzity. Vzhledem k tomu, že Jan Valerián byl jedním ze sufragánů, účastnil se zasedání českého zemského sněmu, a to v letech 1861 až 1874. Přestože ve své účasti v politickém životě spatřoval spíše povinnost, zasahoval do jednání o vyučování náboženství ve školách, o zlepšení učitelských platů, o pojištění školních budov a několika dalších. V roce 1861 byl vyslán jako jeden z českých zástupců do říšské rady ve Vídni. Společně s arcibiskupy a biskupy, kteří měli hlas v panské sněmovně, usiloval o zachování katolického charakteru Rakouska. Jirsík též hájil české zájmy a podporoval český státoprávní program. V roce 1863 společně s českými poslanci odešel z říšské rady a setrval v pasivní resistenci. Tím si vysloužil kritiku z německé strany.

Pokud byly ohroženy zájmy církve, zasáhl Jan Valerián Jirsík do otázek veřejného života. Po vyhlášení konkordátu roku 1855 došlo k tomu, že manželství katolíků bylo podřízeno církevním zákonům a církve též měla dohled nad školstvím. Avšak po pádu Bachova absolutismu se postupně prosadily snahy o zrušení konkordátu, které vedly mj. v roce 1868 k vydání nových zákonů o školství a manželství a též nového zákona interkonfesionálního. Byla zrušena závislost škol na církvi a náboženství se mělo vyučovat jen dvě hodiny podle konfesí. Bylo zavedeno státní manželské právo a byly též upraveny interkonfesijní poměry jako přestup z jedné konfese do druhé apod. Biskup Jirsík s tímto počínáním vlády nesouhlasil a vydal pastýřský list, v němž upozornil na nebezpečí hrozící církvi. Za své počínání byl úředně hlídán a byly podávány úřední zprávy o jeho vizitacích. Hrozilo též nebezpečí, že se na českobudějovických školách nebude vyučovat náboženství vůbec, neboť vláda zastavila učitelům náboženství platy. Biskup Jirsík se tedy rozhodl posílat do škol na výuku náboženství bohoslovce ze čtvrtého ročníku. Květnovými zákony z roku 1874 byla dovršena úprava církevních poměrů. Církve byla postavena pod státní dohled. Jirsík společně s několika dalšími biskupy bojoval proti těmto zákonům. Jejich úsilí nebylo marné, neboť dosáhli toho, že v roce 1883 došlo (z pohledu církve), zejména v otázce školství, ke zlepšení poměrů.

Jan Valerián Jirsík se dožil téměř pětadesáti let. Přestože ho trápila dna, již si léčil bezúspěšně v lázních, snažil se stále pracovat. Avšak věk a zdravotní stav mu tuto snahu znemožňovaly, proto se mu jeho přítel, světicí biskup pražské arcidiecéze

Karel František Průcha, snažil vypomáhat. Vykonával za Jirsíka vizitace a taktéž uděloval v některých vikariátech svátost biřmování. Dne 17. února 1883 si biskup Jirsík vyjel na vyjížďku, při níž ho ranila mrtvice. Nabyl sice ještě vědomí a přijal svátost umírajících, avšak 23. února Jan Valerián Jirsík skonal. Dne 27. února se konal pohřební průvod, jehož se zúčastnil i profesorský sbor a studenti gymnasia J. V. Jirsíka.⁸⁰ Místo svého odpočinku našel biskup Jirsík na hřbitově u sv. Prokopa v Českých Budějovicích.

⁸⁰ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

4. Vznik a vývoj prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích v letech 1868 - 1918

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, v jižních Čechách fungovala v šedesátých letech 19. století dvě německá klasická gymnasia - v Českých Budějovicích a Prachaticích - a dvě česká klasická gymnasia - v Písku a Jindřichově Hradci, a to i přesto, že českých obyvatel zde v té době žilo přibližně dvakrát více než německých.

Čeští studenti z Českých Budějovic a blízkého okolí, kteří nechtěli dojíždět do Písku či Jindřichova Hradce museli navštěvovat německé gymnasium. Ústav však řešil problémy s kapacitou. Kvůli zákonem danému maximálnímu počtu studujících v jednotlivých třídách nemohlo piaristické gymnasium přijímat další zájemce. Toto nařízení se dotýkalo především žáků chlapeckého semináře, a proto biskup Jirsík požádal ministerstvo vyučování a kultu o jeho navýšení. Biskupově žádosti bylo roku 1854 vyhověno.⁸¹

Kapacita německého gymnasia však nebyla jediným problémem. Více jak polovina studujících na tomto ústavu byla české národnosti. Z tohoto důvodu usilovali českobudějovičtí Češi, včetně biskupa Jana Valeriána Jirsíka, o to, aby byla škola buď úplně přeměněna na českou, nebo alespoň dvojjazyčnou.⁸² Avšak kvůli odporu z německé strany nebyla tato snaha naplněna. Došlo pouze ke zřízení poboček pro české studenty, ve kterých se vyučovalo česky. První české pobočky byla otevřena roku 1862 a zapsalo se do ní padesát jedna studentů. V následujících letech se zájem o studium na českých pobočkách postupně zvyšoval a byly otevřeny i vyšší ročníky. Roku 1865 bylo rozhodnuto, že kvarta otevřena nebude a čeští studenti museli přejít do čtvrté třídy německého gymnasia. Nicméně již následujícího roku byla zásluhou biskupa Jirsíka a školního rady Václava Svobody otevřena i čtvrtá třída při české pobočce německého gymnasia.⁸³ Paralelní třídy nebyly situovány v jedné budově a ani vybavení učeben nebylo odpovídající. Přesto však byli žáci rádi, že mohou navštěvovat ústav,

⁸¹ 1868-1928: *šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 25-26.

⁸² Podle biskupa Jirsíka bylo zapotřebí poskytnout seminaristům vzdělání v mateřském jazyce.

⁸³ Tamtéž, s. 25-26. a Jan MACHÁČEK, *Paměti c. k. čes. gymnasia v Čes. Budějovicích od jeho založení až do roku 1903 a seznam všech abiturientů, jejich rodiště, nynější stav a bydliště*, České Budějovice 1903, s. 5-7.

v němž se vyučovalo česky. O tom vypovídá vzpomínka studenta Aloise Václava Majera: „*Ach jak uboze byly ty čtyři české paralelky při německém gymnasiu vypraveny! Prima, do níž jsem vstoupil, byla v tmavé světnici v Seminářské ulici, sekunda nedaleko ve Vídeňské ul. v tak zvaném „Starém pivovaře“, tercie a kvarta v nynějších lázních u Mlýnského potoka naproti nemocnici, jež byla za potokem....Na německé gymnasium, k piaristům, chodili jsme do zpěvu a často jsme s bolestí pozorovali, jak mnohem lépe jsou vypraveny učebny jeho než naše tmavá kouzeň. Ale tam se žilo a učilo česky, byla nám proto daleko milejší.*“⁸⁴

Českobudějovické zastupitelstvo zamítlo též návrh na založení českého nižšího gymnasia z českých poboček a odmítlo jakoukoli podporu a finanční účast na jeho zřízení. A to i přesto, že biskup Jirsík nabídl poskytnutí prostor pro jeho zřízení. Namísto toho začala jednání o přesunutí českých poboček německého gymnasia do Třeboně. Třeboňské městské zastupitelstvo nabídku přijalo. Mělo v úmyslu spojit gymnasium s nižší reálnou školou v reálné gymnasium s podmínkou, že stát se postará o finanční zabezpečení pedagogů.

Proti přenesení českých poboček a zřízení gymnasia v Třeboni česká veřejnost protestovala. Důvodem byla zhoršená dostupnost pro studenty, především pak nemajetné chovance chlapeckého semináře. Biskup Jirsík dále pak v pamětním spisu zaslaném ministerstvu vyučování a kultu uvedl, že České Budějovice, jakožto biskupské a krajské město, jsou pro založení českého nižšího gymnasia nejvhodnější. Aniž by biskup Jirsík čekal na vyjádření ministerstva, začal plánovat stavbu nové budovy pro české nižší gymnasium. Vhodným místem se stalo staveniště vedle chlapeckého semináře. Postavením nové budovy by tak došlo nejen ke vzniku prostor pro gymnasium, ale taktéž k rozšíření konviktu. Čeští obyvatelé biskupův záměr přivítali, a tak byla zahájena sbírka peněz a stavebního materiálu. Do sbírky se zapojily i okolní obce. K původnímu plánu pak přibyla ještě výstavba kostela hned vedle nové budovy školy.

Dne 22. dubna 1868 se konala slavnost položení základního kamene gymnasia i kostela.⁸⁵ Při slavnosti hrála hudba a výstřely z děl vítaly zástupy lidí, kteří se přijeli na slavnost podívat. Poté byla vykonána bohoslužba. Po bohoslužbě se průvod zahrnující duchovenstvo, studenty, zástupce různých spolků, úředníky, zástupce obcí a mnoho dalších významných osob odebral ke staveništi. Zde pronesl biskup Jirsík proslov,

⁸⁴ 1868-1928: *šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 55.

⁸⁵ Kostel byl vysvěcen 28. září 1870.

ve kterém poděkoval všem za pomoc při zřízení ústavu, v němž budou mít studenti možnost získání vědomostí v mateřském jazyce, a položil základní kámen. Gymnasium i kostel byly zasvěceny svatému Václavu. Po položení kamene provedl biskup Jirsík svěcení a zástupci úřadů a spolků pronesli blahopřání. Na závěr slavnosti bylo uspořádáno divadelní představení v městském divadle a večer se konala akademie.⁸⁶

Dne 29. července 1868 obdržel biskup Jirsík dopis, v němž ministerstvo vyučování a kultu uvedlo, že neshledalo důvod k přerušení vyjednávání s třeboňským zastupitelstvem o přeložení českých poboček a založení českého gymnasia v Třeboni. Přesto však bylo biskupovi povoleno zřídit soukromé nižší gymnasium, prozatím bez práva veřejnosti.

Zřízením českého nižšího gymnasia v Českých Budějovicích se však situace českých studentů zcela nevyřešila, neboť po ukončení čtvrté třídy by žáci museli přejít na gymnasium německé. Proto se biskup Jirsík rozhodl, že zřídí i vyšší gymnasium. Třetího října 1868 bylo vysvěceno a otevřeno první české gymnasium v Českých Budějovicích s první až pátou třídou. Výnosem ze dne 19. června 1869 získal ústav právo veřejnosti. Ve školním roce 1869/1870 byl ústav rozšířen o šestou třídu a o rok později mělo gymnasium již sedm tříd.

V polovině roku 1871 byl ministerstvu kultu a vyučování zaslán dopis se žádostí o převzetí soukromého gymnasia státem. Požadavek byl vyřízen kladně. Dne 23. září bylo vydáno císařské nařízení, díky němuž přešlo od 1. října 1871 biskupské gymnasium a kostel svatého Václava pod správu státu. Nový školní rok přinesl i další změnu, neboť byla otevřena osmá třída gymnasia a ústav se tak stal úplným.

S postupujícím časem se měnila tvář města Českých Budějovic. Ani ulice, v níž sídlila budova českého gymnasia, nezůstala beze změny. V okolí školy se začaly stavět nové domy, vyšší, které bránily přístupu světla do učeben gymnasia. Nedostatkem světla trpěly učebny nejen v přízemí, ale též některé v prvním patře. Vzhledem k tomu, že podlaha v přízemí byla pod úrovní ulice, bylo v létě vyučování často vyrušováno kolemjdoucími dětmi. Přitom se přízemní učebna číslo jedenáct musela větrat, neboť po povodních v roce 1888, kdy byla zasažena i budova gymnasia, učebna zcela nevyschla a v místnosti byl cítit zápach hniloby.⁸⁷ Z těchto důvodů se školní budova stala pro výuku nevyhovující. Navíc stále rostl zájem studentů o studium na českém ústavu. Od

⁸⁶ 1868-1928: *šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 28-29.

⁸⁷ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

školního roku 1876/1877 proto byly postupně zřizovány paralelní třídy, nejprve v primě, ve školním roce 1884/1885 měl paralelní třídu již každý ročník. S postupným rozšiřováním gymnasia na osmitřídní a narůstáním počtu paralelních tříd se počet studentů zvyšoval a kapacita školy přestávala dostačovat. Pro výuku se dokonce začaly využívat i kabinety ústavu, kreslárna a fyzikální učebna.⁸⁸ Bylo tedy nezbytné najít nové a lépe vyhovující prostory. Pouze dočasné řešení problému s kapacitou poskytla stavba budovy se šesti třídami na zahradě u domu učitele Engla na Pražské ulici, který ji nechal postavit na vlastní náklady a gymnasiu ji pronajímal, a další pronajaté místnosti v domech soukromých osob. Čeští obyvatelé a rodiče studentů gymnasia žádali zemskou školní radu o stavbu nové budovy, avšak jejich snahy zprvu zůstávaly nevyšly. Nakonec však bylo žádostem vyhověno a ředitelství gymnasia společně s okresním hejtmánstvím bylo vyzváno k nalezení vhodného pozemku pro stavbu nové budovy českého gymnasia.

Ministerstvo vyučování a kultu vydalo dne 10. listopadu 1895 nařízení, že nový stavební pozemek musí být obstarán bezplatně. Tuto podmínku však nebylo ředitelství Jirsíkova gymnasia schopno splnit, neboť obec neměla volný pozemek ke stavbě školy a žádná společnost bezplatně pozemek nenabídla. Jediným východiskem bylo opětovné uspořádání veřejné sbírky. Avšak tato varianta byla zamítnuta, neboť ředitelství usoudilo, že obyvatelé Českých Budějovic by již znovu nepřispěli a navíc by bylo toto řešení nedůstojné.⁸⁹

Nakonec bylo ředitelství přeci jen vyzváno k předložení návrhů k zakoupení stavebního pozemku. Bylo jich několik. Prvním z nich byl návrh společnosti Kotva. Jednalo se o plochu mezi hostincem U Zelené Ratolesti a městským parkem. Dle názoru ředitelství by však pozemek rozlohou nepostačoval, pokud by se musel zachovat územní plán Budějovic. Druhým návrhem byla parcela v Jírovcově ulici, nabízená vlastníky nemovitostí Františkem Schmidtmayerem a Josefem Welsorem. Výhodou této nabídky byla poloha ve středu města a cena 29 000 zlatých za 1 600 čtverečních sáhů. Bratři Zátkové nabídli ředitelství pozemek na rohu Jírovcovy a Haasovy ulice.⁹⁰ Za plochu o rozloze 900 čtverečních sáhů požadovali 27 000 zlatých. K parcele náležela ještě budova pekárny, která měla být odkoupena přibližně za 7 000 zlatých. Stavitel

⁸⁸ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Svěcení nové školní budovy, inv. č. 1110, sign. II/b/II-2, kart. 25.

⁸⁹ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

⁹⁰ Dnešní Šrámkova ulice.

Josef Hauptvogel nabídl hned dva pozemky pro stavbu nové budovy gymnasia. První byl poblíž staré budovy školy, šikmo přes Haasovu ulici. Druhý návrh ředitelství ihned zamítlo, neboť se pozemek nacházel daleko od města a škola by byla tudíž špatně dostupná. Poslední nabídkou bylo staveniště a zahrada na severním rohu Kostelní ulice, tedy ve stejné ulici, ve které se nacházela stávající budova gymnasia.⁹¹ Za tyto pozemky požadovali pan Czutka a paní Strnadová 27 512 zlatých.⁹²

Ministerstvo vyučování a kultu výnosem ze dne 5. října 1898 ustanovilo maximální částku pro koupi parcely 37 000 zlatých. Z výše zmíněných nabídek byl k zakoupení vybrán pozemek nabízený bratry Zátkovými a zaplacen byl 31. prosince 1901.⁹³ Vyhotovením návrhu nové budovy gymnasia byl ředitelem ústavu pověřen ing. Rudolf Hlouschek.⁹⁴ Plány pro stavbu budovy školy byly místodržitelstvím, s jistými podmínkami pro úpravu,⁹⁵ schváleny v polovině roku 1902. Dne 1. července 1902 započala stavba nové budovy Jirsíkova gymnasia. Ke škole byla přistavena též tělocvična, kterou původní budova neměla. Téhož roku byla ministerstvem schválena maximální částka 27 200 korun pro vnitřní vybavení budovy.⁹⁶ Samotná stavba gymnasia, která proběhla pod vedením stavitelů J. Toufara a A. Musila, stála 219 124 korun a 63 haléřů.⁹⁷ V budově školy byla zřízena i domácí kaple pro konání bohoslužeb. Tato kaple vznikla z kreslírny a k ní připojeného kabinetu a byla vybavena oltářem, rouchy apod. V případě konání bohoslužby se odsunula dřevěná stěna mezi oběma místnostmi.⁹⁸

Nová budova Jirsíkova gymnasia byla otevřena v září 1903. Dne 11. září ministerstvo schválilo označení stavby nápisem „*České c. k. státní gymnasium*“.⁹⁹ Na budovu byla též vytesána hesla Františka Ladislava Riegera „*V práci a vědění jest naše*

⁹¹ Původní budova Jirsíkova gymnasia se nacházela na jižní straně Kostelní ulice.

⁹² SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

⁹³ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Svěcení nové školní budovy, inv. č. 1110, sign. II/b/II-2, kart. 25.

⁹⁴ *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 31.

⁹⁵ V návrhu budovy mělo dojít ke zlepšení průčelí, komínu apod.

⁹⁶ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

⁹⁷ *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 32.

⁹⁸ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Noviny písčící o svěcení nové školní budovy, inv. č. 1112, sign. II/b/II-4, kart. 25 a SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kostel sv. Václava, inv. č. 1116, sign. II/b/II-8, kart. 25.

⁹⁹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

spasení“ a Josefa Vlastimila Kamarýta „*O, věku mladý na své dráze dle starých mužů hotov stůj, bys vystřídal je v rázném činu, ten překrásný jest podíl tvůj*“.

Slavnostní svěcení nové budovy gymnasia a její předání proběhlo 24. října 1903. K této příležitosti byla stavba slavnostně vyzdobena. Zvenčí byly vyvěšeny prapory v zemských a říšských barvách. V chodbě se nacházely exotické rostliny, socha císaře a arcivévody, následníka trůnu Františka Ferdinanda. Na dveřích uvnitř ústavu visely tmavě rudé plyšové portiéry. Účast na slavnosti byla hojná. Osobně přišli k otevření poblahopřát duchovní, nejrůznější úředníci, zástupci ostatních škol a různých spolků atd.¹⁰⁰ Nejprve byl u vchodu přijat českobudějovický biskup Martin Josef Říha¹⁰¹ a uveden do jedné z přízemních místností školy, vyzdobené dvěma svícemi a křížem, aby se oblekl do pontifikálního roucha. Poté biskup obešel budovu Jírovcovou ulicí a následně Haasovou ulicí a vrátil se zpět do gymnasia. V prvním poschodí byla připravena kaple opět vyzdobená křížem a dvěma svícemi, ve které byly umístěny všechny kříže z učeben a ostatních školních místností ke svěcení. Po tomto aktu měl proslov ředitel Jirsíkova gymnasia. Ve své řeči mimo jiné přislíbil, že se bude o ústav starat a snažit se vést žáky ke zbožnosti a mravnosti. Následovalo poděkování císaři a králi Františku Josefovi I. a všem, kteří se slavnosti zúčastnili nebo poslali blahopřání. Těch společně s omluvou neúčasti přišlo mnoho. Kromě ředitelů škol a pedagogů například z Třeboně, Písku či Kutné Hory, se ze slavnosti omluvil i místopředseda zemské školní rady Franz rytíř von Zabusch, poslanec princ dr. Bedřich Schwarzenberg nebo místopředseda hrabě Karl Maria Coudenhove. Poté ředitel pohovořil o historii vzniku českobudějovického českého gymnasia, promluvil k žákům ústavu, poděkoval ministerstvu, místopředsedě, stavitelům a mnoha dalším. Na závěr pak opětovně poděkoval císaři a králi a byla mu provolána třikrát sláva.¹⁰² Po skončení slavnosti následovala prohlídka budovy a tělocvičny.¹⁰³

O slavnostním otevření nové budovy českého gymnasia a jejím svěcení informoval veřejnost jihočeský tisk. Již den před touto událostí, tedy v pátek 23. října 1903, vyšel článek v *Budivoji*. Ty samé noviny pak 27. října 1903 podaly veřejnosti

¹⁰⁰ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Noviny písčící o svěcení nové školní budovy, inv. č. 1112, sign. II/b/II-4, kart. 25.

¹⁰¹ Biskupem byl v letech 1885 - 1907.

¹⁰² SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Svěcení nové školní budovy, inv. č. 1110, sign. II/b/II-2, kart. 25 a SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Blahopřání k výstavbě nové budovy, inv. č. 1111, sign. II/b/II-3, kart. 25.

¹⁰³ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Noviny písčící o svěcení nové školní budovy, inv. č. 1112, sign. II/b/II-4, kart. 25.

zprávu o průběhu slavnosti, zúčastněných a výzdobě školy. Taktéž *Jihočeské listy* zpravily obyvatele o události konané 24. října, a to v *Pondělníku Jihočeských listů* dne 26. října 1903 a o dva dny později se v *Jihočeských listech* objevil seznam lidí, kteří zaslali blahopřejné telegramy.¹⁰⁴

Starou budovu Jirsíkova gymnasia včetně kostela svatého Václava odkoupil za 60 000 korun biskupský ordinariát v Českých Budějovicích. Dne 8. dubna 1905 o třetí hodině odpolední byla stavba biskupství předána. Přestože v nové budově byla zřízena kaple pro bohoslužby, mělo gymnasium možnost nadále využívat kostel svatého Václava, a proto se aktu předání zúčastnilo i ředitelství ústavu.¹⁰⁵ Gymnasium však kostela využívalo jen několikrát v roce, především v případě, kdy měli mši všichni studenti ústavu najednou, například při svatém přijímání.¹⁰⁶

Novou školní budovu nevyužívali pouze studenti Jirsíkova gymnasia, nýbrž byla příležitostně propůjčována i jiným ústavům, popřípadě využívána pro potřeby vojenských posádek. Dne 28. února 1904 bylo povoleno dočasné užívání tělocvičny gymnasia českému dívčímu lyceu v Českých Budějovicích. Téhož roku pak dostali klášterní chovanci kongregace bratří Nejsvětější svátosti oltářní v Českých Budějovicích povolení k navštěvování přírodopisného a fyzikálního kabinetu gymnasia.¹⁰⁷ Ve školním roce 1914/1915 schválila zemská školní rada ustanovení, podle něhož výuka studentů Jirsíkova gymnasia v tomto školním roce probíhala pouze v dopoledních hodinách, a to čtyřikrát týdně do jedné hodiny odpolední a dvakrát týdně do dvanácti. Na odpolední vyučování byla budova propůjčena žákům reálné školy.¹⁰⁸

Pro vojenské účely byla budova využita již od 1. do 9. září 1903. V té době v ní bylo ubytováno vojsko, které mělo v okolí Českých Budějovic cvičení.¹⁰⁹ Stejně tak během první světové války, konkrétně v letech 1914 a 1915, byla v budově gymnasia

¹⁰⁴ TAMTÉŽ.

¹⁰⁵ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

¹⁰⁶ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kostel sv. Václava, inv. č. 1116, sign. II/b/II-8, kart. 25.

¹⁰⁷ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Pronájem a propůjčování prostorů v budově Jirsíkova gymnasia, inv. č. 1117, sign. II/b/II-9, kart. 25.

¹⁰⁸ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Pobočky a paralelky, inv. č. 1178, sign. II/b/IV-20, kart. 54.

¹⁰⁹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Pronájem a propůjčování prostorů v budově Jirsíkova gymnasia, inv. č. 1117, sign. II/b/II-9, kart. 25.

ubytována vojenská posádka. V obou případech vojsko v budově přebývalo v období hlavních prázdnin a opustilo ji přibližně v polovině září.¹¹⁰

Gymnasium Jana Valeriána Jirsíka bylo původně založeno jako klasické gymnasium, avšak v posledních letech sledovaného období bylo částečně přeměněno na reálné gymnasium. Ve školním roce 1913/1914 byla pobočka při třetí třídě otevřena jako reálně-gymnasijní oddělení. V této pobočce se pak vyučovalo podle osnov pro osmiletá reálná gymnasia a českou vyučovací řečí. Mezi školními lety 1913/1914 - 1917/1918 byla postupně otevřena pobočná reálně-gymnasijní oddělení ke třetí a sedmé třídě.

Prvních padesát let od založení prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích znamenalo pro ústav obrovský rozkvět, především co do počtu žáků studujících na této škole. Zásluhou mnoha lidí, biskupa Jirsíka, kantorů a ředitelů ústavu, i obyčejných lidí, se z gymnasia stal prestižní ústav, který poskytl vzdělání stovkám studentů z Českých Budějovic i okolí.

¹¹⁰ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

5. Život školy

5. 1 Školní rok a prázdniny

Školní rok trval ve sledovaném období deset měsíců a po jeho skončení si studenti užívali dvouměsíčního volna od školních starostí a povinností. Avšak nejen v létě, nýbrž i v průběhu školního roku se žákům dostalo několika dní obligátních či výjimečných prázdnin, takzvaného prázdná. Na druhou stranu však byl školní týden, ale i některé školní dny dlouhé.

Studenti chodili do školy od pondělí do soboty. Vyučovalo se dopoledne od osmé hodiny ranní do dvanácti. V roce 1876 bylo vydáno povolení, aby se v druhém pololetí školního roku vyučovalo taktéž odpoledne.¹¹¹ Odpolední vyučování, trvající od dvou do čtyř hodin, probíhalo v letních měsících, tedy v květnu, červnu a červenci, a zpravidla jen některé dny v týdnu.¹¹² Na pozdní odpolední hodiny připadaly většinou nepovinné předměty. Téměř po celé sledované období trvala vyučovací hodina přibližně 50-60 minut. Čtyřiceti pěti minutová vyučovací doba byla zavedena až během první světové války.¹¹³ Mezi hodinami měli studenti krátké přestávky, stejně tak jako mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, během níž se mohli kantoři i žáci projít nebo poobědvat. Přestávky mezi hodinami trvaly zpravidla pět až dvacet minut, přičemž mezi první a druhou vyučovací hodinou přestávka nebyla. Od počátku 20. století závisela délka přestávky na Jirsíkově gymnasiu na roční době, v níž výuka probíhala a taktéž na tom, zda studenti měli či neměli odpolední vyučování. Přestávky mezi odpoledním vyučováním pak byly stanoveny na deset minut.¹¹⁴

Každý školní rok byl zahájen mší, která se konala první den školy. Od založení gymnasia do školního roku 1874/1875 začínal školní rok obvykle 3. října. Jedinou

¹¹¹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, *Kniha normálií* (1864) 1868 - 1889, inv. č. 1, sign. I/a-1, kniha č. 1.

¹¹² SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, *Rozvrhy*, inv. č. 1164, sign. II/b/IV-6, kart. 50.

¹¹³ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 41-42.

¹¹⁴ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, *Rozvrhy*, inv. č. 1164, sign. II/b/IV-6, kart. 50.

výjimkou byl školní rok 1871/1872, kdy bylo školní vyučování započato 2. října.¹¹⁵ Ministerským nařízením z roku 1875 byl začátek školního roku stanoven na 16. září.¹¹⁶ Školní rok 1875/1876 tedy začal již 16. září a až do konce sledovaného období nastupovali studenti do školy zpravidla mezi 16. a 19. zářím. Výjimkou byl školní rok 1910-1911, kdy byl první školní den stanoven na 9. září. Také v případě neočekávané události byl začátek školního roku posunut.

Jedním z případů, kdy si studenti užili prodloužených prázdnin, byl školní rok 1890/1891. Ve dnech 3. až 5. září 1890 sužovaly České Budějovice povodně. Voda se dostala až k budově Jirsíkova gymnasia, a proto byl nový školní rok započat dne 1. října. Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, na počátku války, tedy v letech 1914 a 1915 byla školní budova během prázdnin využívána k ubytování vojenské posádky. Vojsko vždy opustilo ústav přibližně v polovině září a budovu bylo nutné uvést do původního stavu. Z tohoto důvodu začal školní rok 1914/1915 dne 7. října. Následující školní rok se opravné práce po odchodu vojska protáhly a výuka v budově gymnasia započala až 6. února 1916, tedy ve druhém pololetí. Do té doby se vyučovalo v budově c. k. české reálky. V pondělí, ve středu a v pátek probíhala výuka dopoledne, v úterý, ve čtvrtek a v sobotu chodili studenti na odpolední vyučování.¹¹⁷

Nejen o prázdninách, ale i o svátcích se na gymnasiu nevyučovalo. Prvního listopadu se oslavovala Slavnost všech svatých. Studenti a kantoři se účastnili mše svaté. Následující den, tedy 2. listopadu, se konala mše smuteční na památku zesnulých. Těchto mší se se svolením ředitele a třídního učitele nemuseli zúčastnit studenti, kteří bydleli mimo České Budějovice.

První delší prázdniny, kterých se studenti od nástupu do školních lavic po začátku školního roku dočkali, byly prázdniny vánoční. Začínaly Štědrým dnem, žáci tedy museli jít do školy i 23. prosince, a zpravidla končily 1. ledna. V některých letech však připadl dvacátý třetí prosinec na sobotu či pondělí, v tom případě bylo vydáno nařízení, aby šli studenti před prázdninami naposledy do školy 21. nebo 22. prosince. Obdobně tomu bylo, pokud druhý leden byla sobota. Pak měli žáci prodloužené prázdniny až do 4. ledna. Ve školním roce 1916/1917 začalo vyučování 4. ledna kvůli obtížím v železniční dopravě. Následujícího roku zažili studenti Jirsíkova gymnasia

¹¹⁵ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

¹¹⁶ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 39.

¹¹⁷ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

nejdelší vánoční prázdniny v celém sledovaném období. Kvůli nedostatku uhlí začaly již 16. prosince a trvaly téměř do poloviny ledna.

První pololetí končilo zpravidla v průběhu února. Nebyl však dán přesný datum. Ve školním roce 1910/1911 bylo první pololetí ukončeno 31. ledna a druhé pololetí začalo již 1. února. Studenti tedy neměli pololetní prázdniny. V prvním desetiletí 20. století byl stanoven konec prvního pololetí na poslední sobotu před šestnáctým únorem a začátek nového pololetí na následující neděli, přičemž v pondělí, popřípadě i v úterý měli studenti prázdniny. Kvůli nedostatku uhlí a revizi zásob topiva pro účely vojenských nemocnic byly pololetní prázdniny ve školním roce 1916/1917 prodlouženy do 20. února.

V jarních měsících byly na Jirsíkově gymnasiu slaveny velikonoční svátky a taktéž svatodušní svátky. I v tyto dny byli studenti osvobozeni od vyučování a nemuseli do školy.

Hlavní dvouměsíční prázdniny připadaly do školního roku 1874/1875 na srpen a září. Ministerským výnosem z roku 1875 byl posunut nejen začátek školního roku, nýbrž i začátek prázdnin, a to na 16. července. Pokud však patnáctý červenec, tedy poslední školní den, připadl na neděli či pondělí, měli studenti poslední vyučovací den již 13. nebo 14. července. Po skončení školního roku byla žákům rozdána vysvědčení a byla konána mše. Ve školním roce 1906/1907 byl začátek hlavních prázdnin výjimečně posunut na 7. července. Obdobně tomu bylo i následujícího roku. Ve školním roce 1909/1910 skončilo vyučování již 2. července. Ministerský výnos z roku 1911 stanovil začátek prázdnin opět na 16. července, jak tomu bylo do roku 1907. Avšak i tento školní rok byla výuka ukončena dříve, a to o deset dní. Důvodem byly maturitní a přijímací zkoušky a zkoušky privatistů, které se konaly v první polovině července. V roce 1913, 1914 a 1916 došlo opět k výjimečnému dřívějšímu ukončení školního roku. Školní rok 1914/1915 byl ukončen již 19. června, neboť budova gymnasia byla zabrána vojskem. Přestože se již od sedmdesátých let 19. století uvažovalo o přesunutí letních prázdnin na měsíce červenec a srpen, nebyl tento záměr do roku 1918 realizován.¹¹⁸

Dny prázdná byly udělovány i v případě oslav panovnické rodiny. Dne 4. října byly slaveny jmeniny císaře Františka Josefa I. a 19. listopadu jmeniny císařovny Alžběty. Roku 1910 byly oslavy jmenin Františka Josefa spojeny s dodatečnou oslavou

¹¹⁸ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Prázdniny a svátky, inv. č. 1177, sign. II/b/IV-19, kart. 54 a SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

císařových osmdesátých narozenin, které měl 18. srpna a které tudíž z důvodu letních prázdnin nemohly být slaveny. Volného dne či kulturních akcí se studenti dočkali i 2. prosince při příležitosti oslav nástupu Františka Josefa na trůn. Dne 3. listopadu 1917 bylo taktéž žákům gymnasia uděleno volno. Důvodem byla oslava znovudobytí města Gorice a zároveň oslava jmenin císaře Karla I.

Studenti se během školního roku mohli dočkat též neplánovaného volna. Mohly to být například již výše zmíněné uhelné prázdniny. V roce 1875 byly zavedeny tzv. vedřiny. Byla-li teplota v letních měsících příliš vysoká, odpadlo studentům vyučování. Od roku 1886 byly vedřiny vyhlášovány v případě, že teplota dosáhla v dopoledních hodinách minimálně dvaceti dvou a půl stupňů Celsia.¹¹⁹ V lednu roku 1890 onemocnělo zhruba dvacet pět studentů a čtyři kantoři chřipkou, a proto byly na gymnasiu vyhlášeny přibližně týdenní chřipkové prázdniny. Zameškané vyučování si však žáci museli nahradit v době jiných prázdnin.

Tradičně se na gymnasiu slavily křesťanské svátky, avšak zkrátka nepřišli ani studenti, kteří vyznávali jiné náboženství. V případě Jirsíkova gymnasia se jednalo především o studenty hlásící se k judaismu. Ředitelství gymnasia každoročně obdrželo seznam židovských svátků a v tyto dny se žáci vyznávající judaismus nemuseli účastnit vyučování a mohli se věnovat bohoslužbám.¹²⁰

¹¹⁹ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 39.

¹²⁰ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Prázdniny a svátky, inv. č. 1177, sign. II/b/IV-19, kart. 54.

5. 2 Učební plán a osnovy

Skladba předmětů pro výuku na klasických gymnasiích se od učebních osnov ostatních středoškolských ústavů odlišovala. Důvodem bylo především zaměření gymnasií, která měla, na rozdíl od většiny jiných středních škol, studentům poskytnout vyšší všeobecné vzdělání a připravit je pro studium na univerzitách.

Základním dokumentem pro učební osnovy a plány klasických gymnasií v druhé polovině 19. století byl *Nástin organizace gymnasií a reálných škol v Rakousku*. Primárním obsahem vzdělávání podle nového nařízení již nebyly pouze klasické jazyky. Na základě *Nástinu* došlo k rozšíření výuky přírodních věd. Tím ztratila klasická gymnasia ráz latinské školy. Předměty byly rozdělené na povinné a nepovinné. Povinnými předměty bylo náboženství, latinský jazyk, řečtina, mateřský jazyk, zeměpis a dějepis, matematika, přírodopis, fyzika (silozpyt) a filozofická propedeutika. Povinným předmětem byla taktéž buď němčina, pokud nebyla mateřským jazykem, nebo některý zemský jazyk, který se používal v korunní zemi gymnasia. Mezi nepovinné předměty patřily ostatní živé jazyky (říšské jazyky, angličtina, francouzština apod.), krasopis, kreslení, zpěv a tělocvik. Nový dokument zároveň uváděl, že pokud bude potřeba, je možné některé nepovinné předměty zařadit na některých ústavech, popřípadě v některých třídách, mezi povinné předměty.

Podle Bonitz-Exnerovy reformy se náboženství, latinský jazyk, mateřský jazyk, zeměpis a dějepis, fyzika a přírodopis vyučovaly celých osm let. Řecký jazyk byl do osnov zařazen od tercie. Pokud však student nižšího gymnasia neměl v úmyslu pokračovat na vyšším stupni, mohl být od výuky řeckého jazyka osvobozen.¹²¹ Matematika se vyučovala ve všech ročnících kromě oktávy, kde na její místo nastoupila filozofická propedeutika. V novém učebním plánu výrazně ubylo hodin latinského jazyka, přesto jí však bylo stále věnováno nejvíce vyučovacími hodinami, téměř dvojnásobek oproti ostatním předmětům. Naopak však přibylo hodin řečtiny a matematiky. Ve filozofické propedeutice se vyučovalo logice a psychologii, reforma tak vyškrtnula metafyziku a morálku z náplně tohoto předmětu.

Během druhé poloviny 19. století a na počátku 20. století došlo k určitým změnám učebních osnov. K první úpravě došlo v roce 1855, jednalo se však pouze o přidání či přerozdělení hodin latiny a řeckého jazyka. Filozofická propedeutika byla

¹²¹ Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 18-19.

nově zavedena již v septimě, kde jí byly věnovány dvě hodiny. Na nižším stupni gymnasia se v jednotlivých předmětech učily základy, zatímco na vyšším stupni se daný předmět probíral již více do hloubky.¹²² Po rozdělení středních škol na české a německé v roce 1866 byl do učebních plánů českých gymnasií zařazen německý jazyk. Přestože byla němčina na českých ústavech zavedena jako nepovinná, studenti se jí prakticky nevyhnuli. Rok 1884 přinesl další změny v učebních osnovách. Kromě opětovného přidání vyučovacích hodin, tentokrát především latině a dějepisu se zeměpisem, byla zavedena matematika i v posledním ročníku. Navíc z fyziky a přírodopisu se staly dva samostatné předměty. Marchetova reforma byla poslední, která ve sledovaném období ovlivnila vzhled učebních osnov. Plán z roku 1909 zavedl tělocvik jako povinný předmět. Dále byla do výuky zařazena chemie, která byla spojena do jednoho předmětu s fyzikou. Naopak dějepis a zeměpis, do té doby vyučované jako jeden předmět, se rozdělily na dva předměty.¹²³

Přestože učební plány byly vydávány centrálně a byly závazné pro všechny státní střední školy, mohlo na určitých typech vzdělávacích ústavů, popřípadě na jednotlivých školách dojít k dílčím úpravám hodinových dotací. Veškeré úpravy však musely být schváleny ministerstvem vyučování a kultu. Schválení mohlo být kdykoli odvoláno, popřípadě platilo jen po určitou dobu či na určitý školní rok. V roce 1872 bylo schváleno, aby se na Jirsíkově gymnasiu přidala jedna hodina matematiky týdně v osmé třídě. Jedna hodina týdně byla také přidána češtině ve všech třídách a přírodopisu v primě a sekundě. Roku 1878 byla opětovně ustanovena týdenní dotace přírodopisu na dvě hodiny. Na konci 19. století došlo k omezení výuky českého jazyka. Ve všech třídách mu byly věnovány tři hodiny týdně. Němčinu pak měli studenti Jirsíkova gymnasia na nižším stupni čtyřikrát týdně, na vyšším třikrát týdně. Zároveň byla opět přírodopisu přidělena jedna hodina týdně navíc, tentokrát v páté třídě. V roce 1906 bylo ministerským výnosem povoleno, aby se od školního roku 1906/1907 v septimě vyučovalo fyzice čtyři hodiny týdně, přičemž v druhém pololetí měly být dvě hodiny věnovány výuce chemie. Přestože došlo k částečnému rozdělení do té doby jednoho předmětu, dostávali studenti na vysvědčení pouze jednu známku. Pouze na vysvědčení a v hlavních katalozích mělo být uvedeno „ve fyzice a chemii“. Ve stejném i v následujících školních rocích měla být zavedena výuka přírodopisu v šesté třídě ve třech hodinách týdně. Na počátku roku 1908 vydalo ministerstvo nařízení, aby

¹²² Otakar KÁDNER, *Vývoj a dnešní soustava školství. Díl první*, Praha 1929, s. 233-235.

¹²³ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 53-54.

v druhém pololetí oktávy byly vyučovány čtyři hodiny fyziky týdně, a to i přesto, že již nebude zvláštním předmětem maturitní zkoušky. Toto nařízení mělo sloužit k upevnění vědomostí studentů v tomto předmětu. Rozdělení zeměpisu a dějepisu na dva samostatné předměty v roce 1909 mělo vliv nejen na učební plán, ale i na výdaje za zkoušky privatistů. Ti nově museli platit za každou zkoušku zvlášť.¹²⁴

Stejně jako učební plány, vznikaly i osnovy jednotlivých předmětů centrálně a byly závazné pro všechna státní gymnasia. Také osnovy prošly během sledovaného období určitými, avšak ne příliš výraznými změnami. Hlavní náplní vyučování bylo osvojování si faktů a pojmů, na pochopení jednotlivých vztahů se kladl nepřilíš velký důraz. Učitelé obvykle vyučovali přesně podle učebnic.¹²⁵ Jen v ojedinělých případech kantor knihu odložil a snažil se látku studentům přiblížit zajímavým a poutavým výkladem. Takové hodiny popsal ve své vzpomínce na studentská léta Jan Bouza¹²⁶: „Výborným učitelem byl šlechetný člověk prof. V. Pošusta, jehož přednášky z fyziky, lišící se úplně od tehdejší učebnice, byly tak uspořádané a poutavé, že jsme s kol. Kladrubským a Fürbeckem - stáli držitelé míst v zadní lavici, jinak milovníci tance a zpěvu - utvořili společnost s ručením neobmezeným na doslovné pořízení těchto přednášek.“¹²⁷

Jak již bylo výše zmíněno, přestože byla reformami na klasických gymnasiích ve větší míře zavedena výuka přírodovědných předmětů, výjimečné postavení si nadále udržoval latinský jazyk. Během hodin latiny si žáci na nižším stupni gymnasia měli osvojit především latinskou gramatiku. Kromě toho studenti četli snazší latinské spisovatele, které pak překládali. Důraz byl kladen i na překlad z češtiny do latiny. Na vyšším stupni gymnasia museli studenti znát římskou literaturu a římské státní zřízení. Zároveň si měli prohloubit znalosti z předcházejících let, především četbou latinské literatury, které bylo věnováno nejvíce času, a gramaticko-stylistickými cvičeními. Mezi autory, se kterými se během studia žáci seznámili, patřili především klasikové Gaius Iulius Caesar, Marcus Tullius Cicero, Titus Livius, Publius Cornelius Tacitus, Publius Vergilius Maro a další.

Dalším klasickým jazykem byla řečtina. V tercii a kvartě se, stejně jako v latině, učili žáci gramatice, která byla procvičována především překlady z řečtiny a do řečtiny.

¹²⁴ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Výuka, inv. č. 1165, sign. II/b/IV-5, kart. 50.

¹²⁵ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študi, s. 54.*

¹²⁶ Studentem Jirsíkova gymnasia byl v letech 1877 - 1885.

¹²⁷ *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích, s. 92.*

Na vyšším stupni se přistoupilo k četbě Xenofóna, Homéra, Hérodota z Halikarnássu, Platona a dalších řeckých autorů.

Septimáni a oktaváni psali na konci pololetí v rámci školní práce písemné překlady z jazyka vyučovacího do latiny a řečtiny a překlady latinských a řeckých autorů do jazyka vyučovacího. Na počátku devadesátých let 19. století bylo zakázáno používání slovníků při překladech autorů. Na počátku 20. století došlo ke zrušení písemných překladů z vyučovacího jazyka do řečtiny. Místo toho se měly psát tři překlady z řečtiny během pololetí, a to buď z díla, které bylo v daném pololetí probíráno, nebo z díla, jemuž se žáci věnovali v pololetí předcházejícím.

Českému jazyku, který si na gymnasiích postupně vybojoval své místo, bylo oproti klasickým jazykům věnováno mnohem méně prostoru. Náplň tohoto předmětu byla však podobná s latinou a řečtinou. I zde se totiž studenti na nižším gymnasiu věnovali především gramatice. Dále bylo hodně času věnováno ústnímu a písemnému projevu. Na vyšším stupni si studenti opět prohlubovali znalosti získané na nižším gymnasiu. Přidána byla česká literatura a její historický vývoj. Obsah učiva všech předmětů kontrolovalo a určovalo ministerstvo. Taktéž doporučovalo či naopak zakazovalo četbu některých knih či autorů. Příkladem je vyškrtnutí básníka Josefa Svatopluka Machara z učebních osnov českého jazyka v roce 1916 a zákazu jakékoli zmínky o tomto autorovi. Pokud se zmínce nedalo vyhnout, měla být jeho tvorba označena za protirakouskou.

Dalším jazykem, kterému bylo na gymnasiích vyučováno, byla němčina. Od primy do kvarty se opět probírala gramatika, ke které se postupně přidávala četba textů. Na vyšším stupni se pak většina času věnovala rozboru textů, ústnímu projevu studentů a literatuře. Zřejmá nechuť studentů k tomuto jazyku se projevovala především ve špatném prospěchu. V roce 1876 vyšlo nařízení, aby učitelé v hodinách od třetí třídy mluvili pouze německy a češtiny užívali pouze v nezbytných případech. Současně pak nesměli projevovat nelibost k tomuto jazyku, do hodiny chodit včas a učivo měli podávat poutavěji.

Z českého i německého jazyka psali studenti slohové práce. Od devadesátých let 19. století se v obou jazycích setkáváme s tématy, která se týkala habsburské monarchie a která měla v žácích pěstovat dynastické a vlastenecké city. Seznam těchto témat muselo ředitelství zasílat ke schválení zemské školní radě.

Kromě jazyků se na gymnasiích vyučovalo náboženství. To bylo určeno katolickým žákům, kterých bylo na gymnasiích nejvíce. Obsahem náboženství na

nižším gymnasiu byla katolická věrouka, mravouka, liturgika, neboli poučení o církevních obřadech, a *Starý i Nový zákon*. Vyšší stupeň gymnasia pak sloužil pro výuku fundamentální teologie, věrouky, katolické etiky a církevních dějin. Ředitelství školy pravidelně zasílalo biskupskému ordinariátu v Českých Budějovicích zprávu o výsledcích studentů v hodinách náboženství. Na Jirsíkově gymnasiu studovali kromě katolických žáků též žáci židovského vyznání. Ti byli od hodin katolického náboženství osvobozeni. Znamku na vysvědčení dostávali na základě zprávy od soukromého učitele. Vedle těchto dvou náboženství se můžeme na Jirsíkově gymnasiu výjimečně setkat i s řeckokatolickým a reformovaným evangelickým náboženstvím.

Při hodinách matematiky se studenti od primy zabývali běžnými počty, rovnicemi, počítáním procent, geometrií a podobně. Od kvinty se přikročilo k složitějším výpočtům a rýsování.

Fyzika a přírodopis, které do dvou samostatných předmětů oficiálně rozdělila až Marchetova reforma, byly do té doby spojeny jen formálně, neboť se oba předměty střídaly buď po ročnících, nebo po pololetích. Původně se na nižším stupni Jirsíkova gymnasia vyučovalo přírodopisu v pěti semestrech, tedy v primě, sekundě a v prvním pololetí tercié, fyzice pak byly věnovány zbývající tři semestry. Od školního roku 1873/1874 byl přírodopis zařazen do první a druhé třídy, fyzice se pak vyučovalo ve třídě třetí a čtvrté. Výnosem z roku 1879 byla ustanovena výuka přírodopisu na nižším gymnasiu opět v pěti semestrech, a výuka fyziky byla zkrácena na tři semestry. Náplň přírodopisu bylo v primě seznámení studentů se savci, hmyzem a koryšši, v sekundě nauka o ptácích, obojživelnících, rybách a botanika, v prvním pololetí třetí třídy se vykládala mineralogie. Při hodinách fyziky se měli studenti naučit základním pojmům fyziky, dále byla do osnov zařazena nauka o elektřině, magnetismu, světle, zvuku, teple, kapalinách a také základy astronomie. Na vyšším stupni gymnasia byla přírodopisu vyhrazena kvinta a sexta, fyzika se vyučovala v posledních dvou ročnících. Ve vyšších ročnících se v přírodopisu prohlubovaly poznatky o zvířecím a rostlinném světě a mineralogii, do níž byl zařazen i vývoj Země. V sextě přibyla do výkladu nauka o člověku a péče o zdraví. Stejně tak v případě fyzikální výuky bylo učivo prohlubováno. Navíc museli studenti ovládnout hlavní přírodní zákony, akustiku a optiku. Od počátku 20. století se Jirsíkově gymnasiu konala fyzikální a později i přírodopisná praktická cvičení. Praktická cvičení nebyla povinná, nenavštěvovali je tedy všichni žáci. Jedno až dvouhodinová výuka obvykle probíhala v odpoledních hodinách v týdnu, popřípadě v neděli dopoledne.

Dalším povinným předmětem byl dějepis a zeměpis. Přestože byl tento předmět po dlouhou dobu vyučován v rámci jednoho předmětu, byla jeho výuka, podobně jako v případě fyziky a přírodopisu, rozdělena. Na nižším stupni byla výuka v primě zaměřena pouze na zeměpis, v dalších ročnících se pak hodinová dotace dělila na půl mezi tyto dva předměty. Od kvinty se zeměpis vykládal pouze v souvislosti s historickými událostmi. Během tohoto období si měli studenti opětovně projít dějiny od starověku po novověk, v oktávě byl pak čas věnován dějinám Rakouska-Uherska a jeho zeměpisným poměrům. V roce 1878 vyšlo nařízení, podle něhož měly být u maturity zavedeny i otázky týkající se zeměpisu a dějinám Rakouska-Uherska. Důvodem byla snaha, aby se studenti těmto předmětům více věnovali.

Pozůstatkem dřívějších filozofických studií, která připravovala ke studiu na vysoké škole, byla filozofická propedeutika. Logice se učilo v septimě, v oktávě přišly na řadu základy psychologie.¹²⁸

Kromě povinných předmětů měli studenti Jirsíkova gymnasia možnost navštěvovat i nepovinné předměty. Jedním z nich byl zpěv, jemuž byly věnovány dvě hodiny týdně. Kromě samotného zpívání se žáci při hodinách zpěvu učili hudební teorii. Základem byl nauka o notách, taktu, intervalech, hudebních znameních, stupnicích a nacvičování jednohlasů nebo dvojhlasů. Dále se mohli studenti naučit teorii hlasotvorby, správnému držení těla při zpěvu nebo správné dýchání. Ve vyšších ročnících se vyučovala teorie v menší míře, více času bylo věnováno složitějším písňím, především trojhlasům a čtyřhlasům. Sbory pak vystupovaly při různých školních mších a jiných slavnostech.¹²⁹ „*Již prvního roku předstoupili jsme před veřejnost akademií v městském divadle. Vydařila se neobyčejně skvěle. Ředitel Šejvánek nacvičil s námi mimo jiné též sbor ‚Křižáci na moři‘ a z Hálkových večerních písní ‚Ten ptáček, ten se nazpívá, jak by byl píseň živá‘. Oba sbory po bouřlivém potlesku musily býti opakovány.*“¹³⁰

Dalším nepovinným předmětem bylo kreslení. Také pro kreslení byly vyhrazeny dvě hodiny týdně. V kreslení se začínalo jednoduchými geometrickými a rostlinnými ornamenty, které se kreslily podle předlohy, a postupně se studenti dostávali ke složitějším ornamentům a kreslení jednoduchých zátiší.

¹²⁸ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, inv. č. 1165, sign. II/b/IV-5, kart. 50 a K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 55-62.

¹²⁹ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 64.

¹³⁰ Vzpomínka studenta Theodora Mokrého, který na Jirsíkově gymnasiu studoval v letech 1868 - 1872. Blíže v *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 51.

V krasopisu se žáci učili psát kurentem i latinkou, popřípadě i něco z teorie, jako například významy zkratk. Tento předmět povětšinou navštěvovali mladší studenti. Starší studenti pak dávali přednost těsnopisu, který měl zcela praktickou náplň.¹³¹

¹³¹ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 63.

5. 3 Tělesná výchova a sport

Úsloví „sport prospívá tělu i duši“ nebylo ještě po polovině 19. století hojně podporováno ani veřejností, ani tvůrci školských reforem. Bonitz-Exnerova reforma zařadila tělesnou výchovu mezi nepovinné předměty. Záleželo tedy na škole, zda ji zařadí do svého vyučování či nikoli a také na tom, zda měl ústav vhodné prostory pro sportovní vyžití a především učitele, který by se výuky ujal. Studenti si museli veškeré výdaje spojené s tímto předmětem hradit sami. Navíc nebyly pro tělesnou výchovu vypracovány jednotné a závazné osnovy. Školy, které se rozhodly tělesnou výchovu zařadit do svého vyučování, si je sestavovaly samy a předkládaly je zemské školní radě ke schválení. Prvních závazných osnov pro tělesnou výchovu v Čechách se školy dočkaly až roku 1877. Roku 1889 byla tělesná výchova zavedena na všech gymnasiích, stále však jako nepovinný předmět. O rok později bylo ministerským výnosem středním školám nařízeno zřízení vhodných hřišť, koupališť a kluzišť. V roce 1893 nařídilo ministerstvo školám, aby byl jeden půlden v rozvrhu věnován pohybovým hrám na hřišti. Hned následujícího roku bylo ustanoveno, že den po konání pohybových her, neměli studenti psát žádné písemné práce a písemné přípravy měly být omezeny na minimum.¹³² Roku 1910 bylo nařízení o pohybových hrách rozšířeno na dva půldny. Až teprve školní rok 1910/1911 přinesl postupné zavádění tělesné výchovy od primy na gymnasiích jakožto povinného předmětu.¹³³

V hlavních katalozích gymnasia Jana Valeriána Jirsíka je tělocvik jako nepovinný předmět poprvé uveden ve školním roce 1870/1871. Přestože si museli studenti výuku tělocviku sami platit, byla poměrně oblíbená. Například v prvním pololetí školního roku 1872/1873 navštěvovalo tělesnou výchovu přibližně 85% primánů a 81% sekundánů.

Na základě již zmíněného ministerského nařízení ze dne 15. září 1890 byla na konci roku 1892 svolána mimořádná porada profesorského sboru Jirsíkova gymnasia, jejímž předmětem byla péče o tělesný vývoj studentů. Ze zápisu porady se dozvídáme, jak tělesná výchova na gymnasiu J. V. Jirsíka probíhala.

¹³² SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kniha normálí 1889 - 1910, inv. č. 2, sign. I/a/-2, kniha č. 2.

¹³³ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 65-67.

Vzhledem k tomu, že až do poloviny roku 1903, tedy do otevření nové budovy českého gymnasia, neměl ústav žádné vlastní prostory ani místnosti pro výuku tělesné výchovy a hry, využívala škola, se svolením budějovické vojenské posádky, vojenské cvičiště. Studenti cvičili především na náradí, dále cvičení prostná a pořadová cvičení.

Další aktivitou, která měla přispívat k tělesnému rozvoji žáků, bylo koupání a plavání. V letních měsících se žáci koupali v řece. Povolení tohoto sportovního vyžití však záleželo na purkmistrovském úřadě. V zimních měsících studenti primy a sekundy po poradě s lékařem navštěvovali teplé lázně. Na rozdíl od koupání v řece byly lázně placené. Parní lázně stály studenty prvního ročníku třicet pět krejcarů a studenty druhého ročníku dvanáct krejcarů. Za vanové lázně pak studenti platili dvacet pět a osmnáct krejcarů. Pokud však přišlo do lázní více než deset studentů, získali množstevní slevu. I při sportovních aktivitách byli žáci povinni dbát o své zdraví. Podle nařízení okresního lékaře se museli studenti po návštěvě lázně nejméně půl hodiny procházet po místnostech lázní lehce oblečení a až poté si mohli obléci svrchní kabát a lázně opustit.

Kromě navštěvování teplých lázní chodili v zimě žáci bruslit. Využívali přitom kluziště českého bruslařského spolku, které si vždy předplatili na celé zimní období. Nemajetní studenti pak mohli od výboru českého bruslařského spolku získat bezplatné vstupenky.

Nejen v tělocviku byl však kladen důraz na tělesný vývoj studentů. Učitelé přírodopisu do své výuky příležitostně zahrnovali „*prospěšná pokynutí zdravotní*“ a v letních měsících pak chodili na přírodovědecké procházky. I v dalších předmětech, pokud to bylo možné, se pak žáci dočkali vycházek do přírody.

Na konci roku 1904 bylo z pražského c. k. místodržitelství na gymnasium zasláno nařízení, které ukládalo ředitelství, aby učitelé tělesné výchovy dbali zvýšené opatrnosti při hraní kopané. Nařízení reagovalo na časté vážné úrazy žáků při této hře. Kopanou mohli hrát pouze studenti z vyšších tříd a pouze v lehké obuvi. Nošení těžké obuvi bylo přísně zakázáno.¹³⁴

Kromě tělocvičny v nové budově gymnasia měli žáci k dispozici i školní dvůr. Ten byl však obklopen nejen zdmi, ale i okny. Navíc jeho povrch tvořil písek a kamení.

¹³⁴ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Sportovní akce, inv. č. 1183, sign. II/b/IV-25, kart. 55.

Proto bylo v prosinci roku 1907 rozhodnuto, že se dvůr pro školní hry nehodí a tělocvičná činnost na něm byla zakázána.¹³⁵

Vedle již zmíněných sportovních aktivit mohla být na počátku 20. století do tělesné výchovy zařazována i jízda na koni, šerm, nebo lyžování. Výnosem z roku 1912 byly tyto sporty omezeny, poněvadž se jednalo o finančně poměrně nákladné aktivity. Při jejich provozování musel být tedy brán zřetel především na finanční poměry studentů.

Ve válečném období bylo do výuky středních škol na základě ministerského nařízení ze dne 2. června 1915 zařazováno i cvičení junobraný. Na Jirsíkově gymnasiu byla junobrana zřízena 1. ledna 1916. Hodinu a půl dlouhá cvičení probíhala v sobotu na hlavním vojenském cvičišti ve Čtyřech Dvorech u Českých Budějovic. Náhradním programem za nepříznivého počasí byly teoretické přednášky konané v tělocvičně gymnasia. Na každý devátý den v měsíci bylo naplánováno celodenní vojenské cvičení, kdy se studenti cvičili v polní službě v okolí města. Jednou za rok pak probíhalo noční cvičení. Povelky byly sice studentům dávány v němčině, avšak vysvětlovány jim byly v jejich mateřském jazyce, tedy v češtině.

Ve školním roce 1916/1917 se cvičení účastnilo sto deset studentů Jirsíkova gymnasia, přičemž mezi nimi byli i patnáctiletí žáci, kteří byli do junobraný zařazeni na vlastní žádost. Junobrana ústavu byla tvořena setninou o čtyřech četách. Setnina měla svého velitele, četa četaře a čtyři šarže. Kromě čet měla škola cyklistické, signalizační, sanitní a zásobovací oddělení. Každý člen junobraný nosil na levém rameni označení. Velitel setniny, četaři a šarže byly označeny hnědým páskem. Sanitní oddíl nosil pásek s křížem, signalizační oddíl pásek s praporkem a zásobovací oddíl byl označen páskem se siluetou nádoby.¹³⁶

¹³⁵ TAMTÉŽ.

¹³⁶ TAMTÉŽ.

5. 4 Klasifikace

Ke studiu na gymnasiu neodmyslitelně patří známky. Stejně tomu bylo i ve druhé polovině 19. století, avšak klasifikační stupnice měla více stupňů, než jak je tomu dnes. Navíc se na základě *Nástinu* hodnotilo a na vysvědčení se objevilo více aspektů žákova studia než jen samotné znalosti v jednotlivých předmětech a hodnocení chování.¹³⁷

Zhruba v prvních dvaceti letech sledovaného období se v hlavních katalogích Jirsíkova gymnasia u hodnocení znalostí setkáváme se sedmi stupni, a to výtečný, výborný, chvalitebný, dobrý, dostatečný, nedostatečný a zcela nedostatečný.¹³⁸ V roce 1886 byla známka výtečná z klasifikační stupnice odebrána. Ve stejném roce došlo i ke změnám v klasifikaci mravního chování. Z pěti stupňů - vzorné, chvalitebné, zákonné, méně zákonné a nezákonné - byla odebrána známka vzorná. Známkou z mravů nezávisela pouze na chování studenta, ale mohla být ovlivněna též počtem zameškaných hodin. Výnosem z roku 1889 bylo ustanoveno, že pokud měl student dvanáct a více neomluvených hodin, nemohl dostat lepší známku nežli méně zákonné.¹³⁹

Dalšími dvěma složkami, které měli učitelé podle *Nástinu* ohodnotit, byly pilnost a pozornost. Pilnost vyjadřovala nejen studentovy přípravy na hodinu, způsob vedení poznámek, nebo zda vypracovává domácí úlohy, ale brala v potaz též jeho prospěch.¹⁴⁰ Na vysvědčení byla pilnost klasifikována známkami vytrvalá, náležitá, dostatečná, nestálá a nepatrná. Marchetova reforma tuto poměrně obtížně klasifikovatelnou položku z vysvědčení odstranila. Hodnocení pozornosti bylo zrušeno dva roky před založením Jirsíkova gymnasia, tudíž není v hlavních katalogích uvedeno. Je v nich však jiná položka - zevnějšek prací písemných, v pozdějších letech zvaný vnější úprava písemných prací. Ten zřejmě učitelé zprvu nehodnotili na základě dané klasifikační stupnice, neboť se setkáváme s mnoha vyjádřeními úrovně vzhledu písemných prací, a to například čistá, dosti čistá, pěkná, úhledná, zcela pořádná, slušná, dbalá, nepřiliš dbalá, nedbalá, neúhledná apod. Teprve v roce 1888 došlo ke sjednocení

¹³⁷ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 43.

¹³⁸ Pokud student na konci školního roku dostal z nějakého předmětu nedostatečnou, mohl po prázdninách podstoupit opravnou zkoušku. Ta byla však povolena jen z jednoho předmětu, tudíž měl-li student nedostatečných více, musel opakovat ročník. Blíže v K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 44.

¹³⁹ Antonín ŠETELÍK, *Sbírka normálí, platných pro české školy střední*, Praha 1902, s. 278-280.

¹⁴⁰ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 43-44.

stupnice známek pro vnější úpravu. Nová stupnice zahrnovala známky - vkusná, velmi úhledná, úhledná, obstojná, méně úhledná, neúhledná.¹⁴¹

Prospěch v jednotlivých předmětech a mravní chování určovalo třídu vysvědčení. Nejlepším bylo vysvědčení první třídy s vyznamenáním, následovalo vysvědčení první třídy, pak druhé třídy a nejhorším bylo vysvědčení třetí třídy. Pokud chtěl student získat vysvědčení první třídy s vyznamenáním, nesměl mít z žádného předmětu horší známku nežli dobrou a na každou dobrou musela připadat i jedna výborná. U vysvědčení první třídy připadalo v úvahu, aby měl student nejhůře dostatečné známky. Původně vysvědčení druhé třídy obdržel student, jehož vysvědčení obsahovalo jednu či dvě nedostatečné. Při třech a více nedostatečných či při jedné zcela nedostatečné se udělovalo vysvědčení třetí třídy. Od roku 1879 bylo kritérium posunuto - vysvědčení třetí třídy student získal v případě, měl-li nedostatečné z poloviny předmětů.¹⁴²

¹⁴¹ A. ŠETELÍK, *Sbírka*, s. 278.

¹⁴² TAMTÉŽ, s. 44.

5. 5 Školné

V 19. století a na počátku 20. století bylo studium na veřejných středních školách zpoplatněno. Školné se platilo v každém semestru, tedy pololetí. Student byl povinen uhradit školné v prvním měsíci pololetí, v opačném případě byl ze školy vyloučen.¹⁴³

Výše školného se ve sledovaném období postupně zvyšovala. „*Seznam studujících biskupského českého gymnasia v Budějovicích, kteří v druhém půlletí 1869 školné platí, a kteří osvobozeni jsou*“¹⁴⁴ uvádí částku šest zlatých a třicet krejcarů, ve školním roce 1870/1871 činilo školné již osm zlatých za jeden semestr. Tyto údaje se však vztahují k době, kdy bylo gymnasium soukromým ústavem. Pro období, kdy škola spadala pod státní správu, se zachovalo jen málo pramenů. Víme pouze, že ve školním roce 1906/1907 platili studenti školné třicet korun za pololetí a již o tři roky později, tedy ve školním roce 1909/1910, stejně jako v následujícím školním roce, stálo studium čtyřicet korun za semestr.

Školné však v žádném případě neznemožňovalo studium chudým studentům, neboť žák z nemajetné rodiny mohl být od placení školného buď částečně, nebo zcela osvobozen. Nezáleželo jen na finančních poměrech rodiny, ale i na prospěchu studenta. Aby žák získal osvobození od placení školného, musel mít nejhůře vysvědčení první třídy, musel tedy prospívat ve všech předmětech a mít dobrou známku z mravů. Do zrušení klasifikace pilnosti Marchetovou reformou, rozhodovala i tato známka o získání osvobození. Měl-li žák dostatečnou či horší známku z pilnosti, bylo mu osvobození odebráno. O osvobození student přišel, i pokud opakoval ročník, a to buď kvůli nedostatečnému prospěchu, nebo i v případě, že třídu opakoval dobrovolně. Avšak v ojedinělých případech mohlo být studentovi z nuzných poměrů osvobození ponecháno, a to i přesto, že nesplnil podmínku dostatečného prospěchu.

Informace o tom, zda studenti Jirsíkova gymnasia platili, či neplatili školné, byly zaneseny v hlavních katalozích. Dále byly vedeny seznamy žáků, kteří školné platili anebo byli osvobozeni. Zde se obvykle studenti zapisovali v abecedním seznamu podle tříd, jež v daném školním roce navštěvovali, výše školného, nebo zda byli zproštěni

¹⁴³ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 37.

¹⁴⁴ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školné, inv. č. 1161, sign. II/b/IV-3, kart. 47.

placení poloviny, popřípadě celého školného. Ve výkazech o klasifikaci žáků byla kromě osvobození uváděna také známka z chování a pilnosti.

V letech 1868 - 1871 rozhodovalo o osvobození od placení školného vedení školy. Žákova rodina mohla zažádat o úlevu a učitelský sbor určil, zda je žádost oprávněná. Taktéž sami učitelé navrhli studenty, kteří si osvobození zasloužili. Například ve školním roce 1868/1869 bylo částečně nebo zcela osvobozeno přibližně 40% studentů. Celková částka vybraná za školné v tomto pololetí činila 935 zlatých a 55 krejcarů, přičemž jedna třetina byla použita na platy profesorského sboru a zbytek na provoz školy.

Po zestátnění gymnasia přešlo rozhodovací právo o osvobození od celého či poloviny školného na zemskou školní radu. Studenti či jejich rodiče nadále mohli samostatně zažádat o osvobození, či učitelský sbor navrhoval žáky, kteří si osvobození zasloužili. Následně byl zaslán protokol žádajících o osvobození, v němž se uvádělo jméno studenta, třída, známka hlavní, známka z mravů, pilnost, stav a poměry rodičů¹⁴⁵. Další položkou byly poznámky sboru učitelského, v nichž sbor buď doporučuje studenta k osvobození, či nikoli. Při zkoumání oprávněnosti žádosti o osvobození přihlíželi učitelé k jednotlivým aspektům rodinných a majetkových poměrů studenta. V neoficiálních zápiscích z porady je například uveden návrh na osvobození studenta od placení celého školného, protože měl sestru, pět bratrů a jeho otec utrpěl ztrátu vyhynutím dobytka. Školní rada mohla žádosti zamítnout. V případě, že se jí nedostalo o studentovi dostatečných informací, požádala vedení školy o potřebné listiny či vysvědčení o nemajetnosti.

Zemská školní rada mohla též schválit žádost o odklad školného. Ředitelství pak muselo poslat výkaz o klasifikaci a dokázat, že studenti s povolením odkladu školného vyhověli zákonným podmínkám. Pokud však požadavkům nevyhověli, měli povinnost školné zpětně doplatit. Výnos z roku 1892 stanovil, že pro žáky první třídy byla pro odklad školného, kromě povinných předmětů, důležitá i známka z nepovinného kreslení. Naopak známka z krasopisu nebo tělocviku neměla na odklad žádný vliv, a to i v případě, že by tyto předměty byly zařazeny mezi povinné.¹⁴⁶

¹⁴⁵ U stavu a poměru rodičů se uvádělo, je-li rodina bez jmění, nebo jaký má majetek, zda je rodina zadlužena, popřípadě počet dětí.

¹⁴⁶ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kniha normálií 1889 - 1910, inv. č. 2, sign. I/a/-2, kniha č. 2.

Školné nebyly jediné peníze, které musel student za studium vynaložit. Zpoplatněna byla i přijímací zkouška na gymnasium. Na základě §3 *Disciplinárních zákonů pro gymnasia Království Českého* vydaných v roce 1852 stálo přijetí na ústav dva zlaté a deset krejcarů. Stejným paragrafem byla určena částka jeden zlatý ročně k rozmnožení učebních sbírek v žákovské knihovně.¹⁴⁷ Ministerským výnosem z roku 1872 byla tato částka potvrzena, přičemž nemajetní studenti gymnasia byli zproštěni placení příspěvku.¹⁴⁸ Dle dostupných pramenů byly tyto sumy vybírány ještě v devadesátých letech 19. století. Pokud student ztratil vysvědčení a žádal ředitelství o jeho duplikát, musel opět sáhnout do kapsy. Kopie semestrálního vysvědčení stála podle výnosu ze dne 7. března 1860 jeden až dva zlaté. V roce 1873 byl poplatek stanoven na částku dva zlaté, přičemž vybrané peníze se měly použít na učební pomůcky.¹⁴⁹ Za duplikát maturitního vysvědčení student zaplatil šest zlatých. Platilo se i za konání opravných maturitních zkoušek, avšak dle ministerského nařízení ze dne 8. listopadu 1872 student neplatil v případě, že konal opravnou maturitní zkoušku pouze z jednoho předmětu. Ústavu bylo též od roku 1879 povoleno vybírání příspěvků od studentů pro spolek, který podporoval nemajetné studenty gymnasia.¹⁵⁰ V roce 1894 společně se zavedením povinných školních pohybových her bylo nařízeno vybírání maximální částky padesát krejcarů za rok k uhrazení výloh s tímto výnosem spojených. Chudí studenti byli pak opět od placení osvobozeni.¹⁵¹ Privatisté navíc platili i za konání zkoušek z jednotlivých předmětů.¹⁵² Navíc museli studenti chodit do školy řádně a čistě oblečení a mít na vyučování nejrůznější školní pomůcky, což vyžadovalo vydání dalších peněz.

Určitou finanční úlevou mohlo být pro studenta získání stipendia, které žákovi poskytla buď nějaká nadace, popřípadě soukromá osoba. I v tomto případě rozhodoval učitelský sbor o tom, zda bude studentovi stipendium ponecháno i další školní rok, či nikoli. Výše stipendia se lišila. Někteří žáci dostávali například padesát osm zlatých ročně, někteří 100, 150, avšak i 200 zlatých ročně. Ve sledovaném období požívalo

¹⁴⁷ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární zákony pro gymnasia Království českého, inv. č. 3, sign. I/a/-3, kniha č. 3.

¹⁴⁸ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Knihovna, inv. č. 1115, sign. II/b/II-7, kart. 25.

¹⁴⁹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kniha normálií (1864) 1868 - 1889, inv. č. 1, sign. I/a/-1, kniha č. 1.

¹⁵⁰ TAMTÉŽ.

¹⁵¹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kniha normálií 1889 - 1910, inv. č. 2, sign. I/a/-2, kniha č. 2.

¹⁵² SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Výuka, inv. č. 1165, sign. II/b/IV-5, kart. 50.

výhod stipendia 265 studentů Jirsíkova gymnasia. Obvykle jim však bylo stipendium vypláceno pouze po určitou dobu studia, ne však po studium celé. Celou dobu studia využíval stipendium například Josef Kavan, který přestoupil do tercie z gymnasia v Prachaticích. Rovněž Janu Mojžíšovi a Václavu Staňkovi bylo vypláceno stipendium během celých studií.¹⁵³

Studium na gymnasiu byla poměrně finančně nákladná záležitost. Záleželo však především na studentu samotném, jeho snaze a jeho učebních výsledcích, zda bude od většiny poplatků osvobozen, či nikoli.

¹⁵³ Josef Kavan studoval na Jirsíkově gymnasiu v letech 1909/1910 - 1914/1915, Jan Mojžíš v letech 1896/1897 - 1903/1904 a Václav Staněk v letech 1891/1892 - 1898/1899. Blíže v SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1868/1869 - 1917/1918, inv. č. 33-56, sign. I/c-25 - I/c-48, kniha č. 33-56.

6. Studenti

6. 1 Počty studentů a úspěšnost studia v letech 1868 - 1918

„Ze všech koutů českého jihu jsme se sešli, různých povah, snad protivných, různého rodinného prostředí, různých poměrů hmotných, atd. atd. - a teď po dobu studií tvořili jsme obec, rodinu, kde všechno to mělo se podřizovati, hladiti, rovnati, upravovati. Je pravda, došlo také mezi námi k výbuchům, došlo ke srážkám, sem tam padlo i nějaké epitheton, ovšem vždy jen ornans, i Brehm vzat na pomoc, - ale vždy zase se vše urovnalo, kde šlo o solidaritu třídy, všechny difference se vyrovnaly - a bylo zase dobře.“¹⁵⁴

Ke zpracování této kapitoly posloužily především hlavní katalogy Jirsíkova gymnasia. V nich lze kromě jména, příjmení a data narození studenta, nalézt místo jeho narození, náboženské vyznání, zaměstnání a bydliště otce, popřípadě matky či poručníka, pokud studentovi otec zemřel. Dále je zde uvedeno, kde žák v době studia bydlel, zda platil školné a zda požíval výhod stipendia. V hlavních katalogích se také nacházejí známky z jednotlivých předmětů, včetně pilnosti a mravů, počet zameškaných hodin a v případě některých nově nastoupivších studentů také odkud na Jirsíkovo gymnasium přišli a jaký měli na předchozím ústavu prospěch. V poznámkách je pak například uvedeno, že žák zanechal studií a v některých případech i důvod proč, popřípadě další jiné informace. Pro každý školní rok je veden jeden hlavní katalog. Studenti jsou v něm rozděleni podle tříd a řazeni v abecedním pořádku. Přestože se v průběhu sledovaného období vzhled hlavních katalogů měnil, rozsah informací o studentech zůstal téměř nezměněn. Ne vždy jsou však u studenta vyplněny všechny kolonky s údaji, sebrané informace tudíž nejsou kompletní.

Ve sledovaném období, tedy ve školních letech 1868/1869 - 1917/1918, studoval na Jirsíkově gymnasiu celkový počet 5 098 studentů, z čehož bylo 5 093 mužů a pět žen, které studovaly jako privatistky, popřípadě i jako hospitantky.¹⁵⁵ První studentkou Jirsíkova gymnasia se stala Julie Blochová, která ve školním roce 1911/1912 nastoupila

¹⁵⁴ 1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích, s. 121.

¹⁵⁵ Informace o tom, na které předměty uvedené gymnasistky docházely, nejsou v pramenech uvedeny.

se svým bratrem do 1. A třídy. V následujícím školním roce zahájila své studium v 1. B třídě další žena, Růžena Šafářová. Ve školním roce 1915/1916 nastoupila do 1. A Hedvika Zelenková. V roce 1916 nastoupily na gymnasium dvě studentky, Anna Kasprová do 6. třídy gymnasiálního oddělení a Marie Voříšková do 6. třídy reálně-gymnasiálního oddělení. Studentů, kteří na ústavu studovali jako privatisté, bylo celkem čtyřicet devět. Obvykle však nestudovali jako privatisté po celou dobu studia, nýbrž obvykle jen jeden rok či několik let.

Na českobudějovickém gymnasiu studovalo ve sledovaném období několik osobností, které se svou prací zapsali do dějin a paměti lidí. Jedním z nich byl například právník, překladatel a novinář Matěj Netval, který na ústavu studoval po přestupu z Tábora v letech 1873/1874 - 1879/1880. Další významnou osobností byl Emil Hácha, prezident Československé republiky a Protektorátu Čechy a Morava. Na Jirsíkově gymnasiu studoval v letech 1882/1883 - 1889/1890. Neméně významnou osobností byl Josef Šusta, prezident České akademie věd a umění, profesor všeobecných dějin Karlovy univerzity a přední český historik. Jirsíkovo gymnasium, na které přestoupil z Třeboně, navštěvoval v letech 1887/1888 - 1890/1891. V letech 1898/1899 - 1905/1906 studoval na ústavu František Machník, československý agrární politik, jenž se v roce 1935 stal ministrem národní obrany.¹⁵⁶

S postupným rozšiřováním gymnasia rostl počet studujících v jednotlivých letech. V prvním školním roce studovalo na Jirsíkově gymnasiu celkem 267 studentů. O patnáct let později, tedy ve školním roce 1882/1883 navštěvoval ústav již téměř dvojnásobek studentů. Školní rok 1884/1885 znamenal co do počtu studujících vrchol sledovaného období. Od tohoto školního roku však počet studentů postupně klesal. Opětovný nárůst lze zaznamenat až na konci 19. století. Od počátku 20. století se počet studujících na Jirsíkově gymnasiu v každém roce konstantně udržoval nad hranicí pěti set studentů. Výjimku tvoří pouze válečná léta, kdy počet studentů činil v průměru 470. Toto číslo však neznačí, kolik studentů ve školních letech 1914/1915 - 1917/1918 ve skutečnosti do školy docházelo a zasedalo do školních lavic, nýbrž pouze kolik jich bylo na ústavu zapsáno, neboť 138 studentů, tedy přibližně sedm procent z celkového počtu studentů v těchto letech, konalo vojenskou službu a do školy buď nechodilo vůbec, nebo chodilo pouze část školního roku. Někteří studenti sloužící na frontě

¹⁵⁶ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1873/1874 - 1905/1906, inv. č. 15-47, sign. I/c-7 - I/c-39, kniha č. 15-47.

navštěvovali školu v době své dovolené, tedy jen po krátkou dobu, popřípadě se dostavili pouze k vykonání zkoušek.¹⁵⁷

Ne všichni studenti, kteří na Jirsíkovo gymnasium nastoupili, úspěšně došli až do posledního ročníku. Studium bylo náročné a požadavky učitelů Jirsíkova gymnasia vysoké. Během sledovaného období se do oktávy dostalo 1 946 studentů Jirsíkova gymnasia, přičemž maturitní zkoušku konalo 1 885 studentů. Přestože se tedy někteří studenti dostali až do posledního ročníku, k maturitní zkoušce nedošli. Důvodů mohlo být několik. Student buď vystoupil již během roku, nebo vystoupil před zkouškou dospělosti, patrně ze strachu. Ve válečném období bylo pět studentů, kteří neabsolvovali maturitu v řádném termínu, protože byli na frontě. To, že student k maturitní zkoušce přistoupil, však ještě nutně nemuselo znamenat, že ji složil. Osm žáků od zkoušky odstoupilo a sedmdesát studentů ji složilo na druhý pokus. Po nesložení opravné zkoušky byl student zpravidla reprobován, a to buď na půl roku, rok, nebo na dobu neurčitou. Po půlročním odkladu složili maturitu dva studenti a po ročním sedm žáků. Dva studenti byli reprobováni na rok, zkoušku opět neudělali a byli proto reprobováni na dobu neurčitou. U čtyřiceti devíti studentů byla v maturitním protokolu poznámka, že byli reprobováni na půl roku nebo na jeden rok, avšak v pozdějších záznamech již o nich nebyla nalezena žádná zmínka. Podobně dvacet dva maturantů nesplnilo nějaký předmět maturitní zkoušky (nejčastěji to byla matematika), ale již nebylo možné dohledat, zda zkoušku opakovali a s jakým výsledkem. Většina studentů však byla úspěšná a zkoušku dospělosti složili na první pokus, přičemž 651 studentů prospělo s vyznamenáním a 1 074 bylo prohlášeno dospělým.¹⁵⁸

Ze studentek, které začaly navštěvovat Jirsíkovo gymnasium ve sledovaném období, došly do posledního ročníku dvě. První žena studující na ústavu, Julie Blochová, vystoupila společně se svým bratrem v kvartě reálně-gymnasiálního oddělení školního roku 1914/1915, na gymnasiu tedy studovala čtyři roky. Růžena Šafářová navštěvovala gymnasium celých osm let, tedy ve školních letech 1912/1913 - 1919/1920, a studium ukončila maturitní zkouškou. Hedvika Zelenková vystoupila z ústavu po prvním pololetí prvního roku studia. Taktéž Marie Voříšková setrvala na

¹⁵⁷ Počty studentů viz podrobněji Příloha č. 1 - Počet studentů Gymnasia J. V. Jirsíka v jednotlivých letech.

¹⁵⁸ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Maturitní protokoly, inv. č. 1012-1039, sign. I/c-1004 - I/c-1031, kniha č. 1012-1039.

gymnasiu pouze jeden rok. Anna Kasprová studovala na ústavu od šesté do osmé třídy, tedy ve školních letech 1916/1917 - 1918/1919, a v roce 1919 odmaturovala.¹⁵⁹

Důvodů pro předčasné ukončení studia mohlo být několik. Někteří studenti nedostudovali kvůli špatnému prospěchu. Dalším důvodem byl nedostatek peněz. Častokrát se tyto dva důvody kombinovaly, neboť student mohl vinnou špatného prospěchu přijít o osvobození od placení školného a na placení školného neměli rodiče peníze. Tyto dva faktory byly důvodem odchodu většiny studentů gymnasia. Přesný počet je však velmi těžko zjistitelný, neboť ne u všech studentů je uveden důvod, proč ústav opustili. U většiny studentů je v hlavních katalogích pouze poznámka, že řádně oznámili své vystoupení. Někteří studenti vystoupení ze školy ani neohlásili a následujícího školního roku již nenastoupili.

Dalším, avšak ne tak častým důvodem byl přestup na jinou školu. Někteří studenti přestoupili proto, že studium na Jirsíkově gymnasiu pro ně bylo náročné, zatímco jiní proto, že se s rodinou přestěhovali do jiného, vzdáleného města. Důvodem mohla být například změna zaměstnání otce. Přestoupit na jiný ústav mohl žák také z finančních důvodů, neboť dojíždění a ubytování byla nákladná záležitost, a tak se rodiče studenta mohli rozhodnout, že dají své dítě na školu, která se nacházela blíže bydlišti rodiny. Jeden student přestoupil z českobudějovického gymnasia na gymnasium v Jindřichově Hradci ze zdravotních důvodů. U dvou studentů bylo uvedeno, že přestoupili na českobudějovickou českou reálku, jeden na školu měšťanskou. Dále jeden student začal navštěvovat gymnasium v Benešově, jeden přestoupil do Příbrami a jeden student odešel studovat do Třeboně. U jednoho studenta je v hlavním katalogu poznámka, že odešel s otcem do Prahy. Ne vždy však rodiče školu informovali o tom, kam se stěhují, neboť u jednoho studenta je v poznámce napsáno, že odešel „prý“ na gymnasium do Ústí nad Labem.

U dvaceti devíti studentů byla jako důvod odchodu z gymnasia uvedena nemoc. Tento počet nemusí být ovšem opět konečný, neboť rodiče studenta nemuseli uvést nemoc jako důvod, proč student studia nedokončil. Podle dostupných pramenů nejméně devět studentů z ústavu kvůli nemoci vystoupilo, avšak po uzdravení se na ústav vrátili a pokračovali ve studiu. Mohlo se také stát, že student musel kvůli nemoci opakovat ročník, protože pro dlouhou absenci nebyl klasifikován. V hlavních katalogích je dále

¹⁵⁹ Informace o roku maturitní zkoušky Růženy Šafářové a Anny Kasprové převzaty z 1868-1928: *šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 271 a 275.

uvedeno, že padesát sedm studentů během studia zemřelo a tři pak padli ve válce. I v tomto případě nemusí být tato čísla konečná.

Student mohl být také vyloučen ze studia kvůli porušení disciplinárního řádu, povětšinou spácháním vážného přestupku. Někteří studenti byli vyloučeni proto, že se nedostavili k opravné zkoušce z některého předmětu, či ke zkouškám privatistů. Mohlo také dojít k tomu, že byl student ze studia vymazán. Těchto případů bylo na Jirsíkově gymnasiu nejméně sedmnáct. Nejčastěji tomu tak bylo v případě, že se po osm dní bez omluvy nedostavil do školy. V některých případech student přišel na zápis, který se obvykle konal mezi 10. - 14. zářím, avšak na začátku školního roku již do školy nenastoupil. U osmi studentů bylo v hlavních katalozích uvedeno, že ukončili studium a odešli do zaměstnání.

O tom, že studium na Jirsíkově gymnasiu nebylo jednoduché, svědčí kromě poměrně velkého množství studentů, kteří vystoupili či byli vyloučeni, také fakt, že mnoho studentů během studia opakovalo ročník. Podle informací uvedených v hlavních katalozích opakovalo třídu celkově 683 studentů. Nejvíce žáků propadalo na nižším stupni gymnasia.¹⁶⁰ Žák mohl třídu opakovat taktéž dobrovolně. Těchto případů je na gymnasiu třicet pět.

¹⁶⁰ Propadavost studentů viz podrobněji Příloha č. 5 - Propadavost žáků Gymnasia J. V. Jirsíka v jednotlivých ročnících.

6. 2 Teritoriální, socioprofesionální a náboženská charakteristika studentů

Jirsíkovo gymnasium navštěvovali především studenti z jižních Čech. Přibližně jedna pětina pocházela přímo z Českých Budějovic. Dále dojížděli žáci do studií z blízkého okolí města jako například z Hluboké nad Vltavou, Libníče, Úsilného, Ledenic, Borovan, Čejkovic, Křemže atd. Mezi bydlišti studentů však můžeme najít i vzdálenější místa jako jsou Hlavatce, Praha, Brandýs nad Labem, Čáslav a v jednom případě dokonce i Brno.¹⁶¹

Co se týče sociálního původu, nejvyšší počet studentů pocházel z rodin rolníků. Je to dáno především umístěním Jirsíkova gymnasia, neboť jižní Čechy byly převážně zemědělské. Zároveň to dokazuje fakt, že i lidé z okolních vesnic pracující v zemědělství kladli důraz na vzdělání a chtěli ho svým dětem poskytnout. Mezi další poměrně hojně zastoupená zaměstnání otce patří učitelství, a to na nejrůznějších typech škol, od měšťanské školy po gymnasium. Poměrně často se též v kolonce zaměstnání otce vyskytuje „obchodník“ či „kupec“. Taktéž lze mezi otci studentů najít mnoho zaměstnanců státních drah v nejrůznějších pozicích. V nižším zastoupení se pak v hlavních katalozích nacházejí zaměstnání jako například lékař, dělník, zedník, soukromník, mlynář atd.¹⁶²

České země, a zejména jižní Čechy, byly převážně katolické, proto i naprostá většina studentů, téměř devadesát devět procent, byla římskokatolického vyznání. Necelé jedno procento pak tvořili studenti „izraelského“ vyznání. Výjimečně se na gymnasiu objevují studenti jiného vyznání, konkrétně řeckokatolického a reformovaného evangelického. V případě reformovaného evangelického to bylo šest studentů, k řeckokatolickému vyznání se hlásili pouze dva studenti. U dvou studentů není kolonka náboženského vyznání v hlavním katalogu vyplněna.

Do Českých Budějovic se za vzděláním sjížděli studenti z různých koutů země, různého sociálního původu a vyznání. Přesto však, jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly slovy jednoho ze studentů Jirsíkova gymnasia, studenti tvořili jednu skupinu, jednu rodinu během školního vyučování.

¹⁶¹ Viz Příloha č. 2 - Přehled lokalit.

¹⁶² Viz Příloha č. 3 - Povolání rodičů studentů Gymnasia J. V. Jirsíka v letech 1868 - 1918.

6. 3 Studentské ubytování

Vzhledem k tomu, že ne všichni studenti Jirsíkova gymnasia bydleli v Českých Budějovicích, nebo blízkém okolí, museli za vzděláním cestovat. Aby nemuseli každý den dojíždět ze svého bydliště, což by bylo časově i finančně nákladné, bydleli přes týden ve městě, nejčastěji u cizích soukromých osob.

Ubytování dojíždějících studentů, stejně jako ostatní aspekty jejich života, bylo školou kontrolováno. Na počátku školního roku měl žák povinnost nahlásit, kde bydlí a s kým. Pokud během studia ubytování změnil, musel tuto změnu také nahlásit.¹⁶³ Kantoři Jirsíkova gymnasia navštěvovali bydliště a dohlíželi na podmínky, v nichž žáci bydlí. Pokud učitel shledal, že byt není z jakéhokoli důvodu v pořádku, byli rodiče studenta vyzváni, aby si jejich syn vyhledal jiné ubytování. V případě, že rodiče neuposlechli výzvy školy, mohl být student i vyloučen.¹⁶⁴ Ne vždy však bylo pro žáka snadné najít si jiný, lépe vyhovující byt, především pak pokud byla jeho rodina méně majetná. Docházelo běžně tedy i k tomu, že z finančních důvodů bydlelo například šest nebo sedm studentů pohromadě ve dvou pokojích, neboť tak je vyšlo ubytování levněji.¹⁶⁵ Mnohdy spolu v jednom bytě či jednom pokoji přebývali například dva žáci ze stejné třídy, nebo společně bydleli starší studenti se studenty z nižších ročníků. Mladší studenti pak mohli získat cenné rady a zkušenosti o studiu, nebo naopak se mohli stát terčem vtípků od starších žáků. MUDr. František Mareš, bývalý student Jirsíkova gymnasia, vzpomínal na studentské bydlení takto: „*Studentské byty! Jaké to upomínky na radostné mládí! První rok bydlil jsem v hradební uličce mezi Kněžskou a Kanovnickou, s několika hochy staršími. Jak ti umějí být krutí!*“¹⁶⁶

Povinnosti soukromých osob poskytujících ubytování studentům, takzvaných odpovědných dozorců, upravoval *Nástin* a disciplinární řád. Jejich úkolem bylo dohlížet na chování studentů na veřejnosti a na to, zda žák chodil do školy čistý a upravený. Dále měli kontrolovat, jestli si student pečlivě plnil školní povinnosti, neutrácel moc peněz, anebo netrávil svůj volný čas aktivitami, které disciplinární řád zakazoval. Navíc

¹⁶³ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 110.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 75.

¹⁶⁵ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Studentský seminář a ubytování studentů, inv. č. 1119, sign. II/b/II-11, kart. 25.

¹⁶⁶ Na Jirsíkově gymnasiu studoval MUDr. František Mareš v letech 1868/69 - 1875/76. Blíže v 1868-1928: *šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 44.

museli ubytovatelé pravidelně chodit do školy a informovat se o prospěchu a chování studenta ve škole, popřípadě oznámit škole a rodičům, že se student dopustil vážnějšího přestupku. Odpovědní dozorcí tak vlastně přejímali povinnosti rodičů v době jejich nepřítomnosti. Často však docházelo k tomu, že ubytovatelé využívali studenty k domácím a jiným pracím, nebo společně se studenty ubytovávali i řemeslníky. Z toho důvodu byly v roce 1897 vydány nové, obsáhlejší předpisy týkající se ubytování žáků. Na základě těchto instrukcí si měla škola vytvořit svůj vlastní řád.¹⁶⁷ Vzhledem k poměrně velkému počtu ubytovaných studentů neočekávalo ředitelství Jirsíkova gymnasia, že všichni odpovědní dozorcí budou mít znalosti a zkušenosti v oblasti vychovatelství, a proto škola dbala především na to, aby byly mravní, pořádní a svědomití.¹⁶⁸

Odpovědnými dozorcí byly převážně vdovy či soukromnice. Ubytovaní jako přivýdělek poskytovali též například zedníci, obchodníci, avšak i lékaři. Ubytovaní studentů proto bylo pro mnohé poskytovatele přechodného bydliště způsob přivýdělků a zlepšení finanční situace. Zároveň to byl dlouhodobý přísun peněz, tedy minimálně po dobu deseti měsíců, neboť jen ve výjimečných případech se student během školního roku od odpovědného dozorce odstěhoval někam jinam. Obvykle student bydlel u jednoho odpovědného dozorce více školních let, popřípadě po celé studium. Změnit ubytování mohl, pokud například odpovědný dozorce zemřel, studentova rodina se přestěhovala do Českých Budějovic, nebo si student našel ubytování v chlapeckém semináři. Jistě zde hrála roli i finanční stránka a důvodem k přestěhování mohlo být nalezení levnějšího bydlení.

Dojíždějící studenty ubytovávali kromě cizích osob taktéž rodiče žáků Jirsíkova gymnasia. Příkladem je Jan Havel, u kterého bydlel Jakub Novotný, synův spolužák, nebo Valburga Jünglingová, matka Františka Jünglinga, která v průběhu let ubytovala několik studentů Jirsíkova gymnasia.

Mnoho studentů pocházelo přímo z Českých Budějovic, bydleli tudíž u svých rodičů, popřípadě poručníka. Celkově takto bydlelo přibližně třicet tři procent studentů Jirsíkova gymnasia.

Někteří studenti přebývali u svých příbuzných. Například Roman Pešek, který na Jirsíkově gymnasiu studoval od školního roku 1914/1915, bydlel u svého dědečka. Jeho spolužák Jan Šampalík pak během studia bydlel u své sestry.

¹⁶⁷ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 75-76 a 110-111.

¹⁶⁸ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, inv. č. 1119, sign. II/b/II-11, kart. 25.

Student také mohl bydlet u svého příbuzného, jenž byl učitelem školy, kterou navštěvoval nebo u jiného profesora daného ústavu. V tom případě byl student povinen zpravit o tom zemskou školní radu. Ta žákovi udělila povolení pod podmínkou, že dotyčný kantor tohoto studenta nebude učit. I tyto případy se vyskytly na Jirsíkově gymnasiu. Jednalo se například o Jana Ždichynce, který ve školním roce 1897/1898 bydlel u svého strýce profesora Vojtěcha Hrnčíře. Povolení získal též František Herda, který bydlel u profesora Jirsíkova gymnasia Petra Šestáka, a Karel Šimon, jenž byl ubytován u svého příbuzného, suplujícího učitele Jaroslava Starého.

Dojíždění z místa bydliště a ubytování u soukromých osob bylo poměrně nákladnou záležitostí. Nebylo tudíž nezvyklé, že se studentova rodina přestěhovala do Českých Budějovic. Dalším důvodem k přesídlení rodiny byl ten, že rodiče chtěli mít dozor nad svými ratolestmi.¹⁶⁹ V některých případech se přestěhovali oba rodiče, někdy však si však ve městě našla ubytování jen studentova matka a jeho otec zůstal bydlet v původním místě bydliště. Avšak nejen studentovo studium a finanční situace mohla rodinu přimět k přestěhování do Českých Budějovic. Důvodů mohla být celá řada, například otec získal ve městě nové zaměstnání, popřípadě se finanční důvody mohly s ostatními kombinovat a vzájemně souviset. Případů, kdy se studentova rodina přestěhovala do Českých Budějovic, bylo během sledovaného období nejméně 131. Například rodina studenta Tomáše Zachardy se přistěhovala z Kamenného Újezdu, rodina Karla Bárty z Nových Hradů nebo rodiče Jana Trapla z Křemže. Na druhou stranu se však mohlo stát, že se rodiče odstěhovali z Českých Budějovic do jiného města, jako v případě Viléma Sterna, jehož rodina se přestěhovala Třeboně či Aloise Gabriela, který se s rodinou přestěhoval do Libníče. Student si pak musel buď hledat ubytování v Českých Budějovicích, nebo v případě, že se místo nového bydliště vyskytovalo v blízkosti Budějovic, denně do školy dojížděl.

Studenti Jirsíkova gymnasia měli kromě soukromých ubytovatelů také možnost využívat ubytování v chlapeckém semináři, který založil biskup Jirsík. Tohoto ubytování využívalo ve sledovaném období přibližně dvacet pět procent studentů. Chlapecký seminář sídlil v Gymnasiální ulici č. 5. Stejně jako studenti ubytovaní u soukromých ubytovatelů, i žáci přebývající v chlapeckém semináři zde dostávali stravu. Jak to probíhalo při podávání svačiny, přibližuje vzpomínka Františka Hladkého, který gymnasium absolvoval v letech 1870-1878: „Bydlil jsem několik roků v malém

¹⁶⁹ TAMTÉŽ.

semináři, kde po čtvrté hodině odpolední byl rozdáván chléb k svačině. Některý k tomu ustanovený student přinášel na veliké míse hromadu krajíců a skrojků do musea, t. j. do síně, kde se studovalo. Kdo nosil chléb do musea, kde byli žáci nižšího gymnasia, musil se vyznačovati silnými plecemi a pažemi, neboť jinak by byl neodolal návalu hladových studentíčků, kteří jako smečka vlků hnali se po krajících a zejména po skrojcích. Běda tomu, kdo se opozdil: s krajícem se již neshledal.“¹⁷⁰

Dalším možným přechodným bydlištěm studentů mohlo být ubytování v domě Kongregace bratří Nejsvětější Svátosti Oltářní, který se nacházel ve Schmerlingově ulici č. 14. Ubytování v těchto zařízeních nebylo školou kontrolováno, neboť obé mělo svou vlastní správu a na dodržování zdravotních podmínek dohlížely veřejné zdravotnické úřady.¹⁷¹

¹⁷⁰ 1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích, s. 64.

¹⁷¹ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Studentský seminář a ubytování studentů, inv. č. 1119, sign. II/b/II-11, kart. 25.

6. 4 Disciplinární řád a studentské prohřešky

Disciplína byla na středních školách vyžadována a jakékoli provinění proti ní bylo trestáno. *Disciplinární zákony pro gymnasia Království Českého*, jež vešly v platnost 4. září 1852, upravovaly kromě různých organizačních záležitostí také chování studentů, tedy to, co žáci museli nebo naopak nesměli.¹⁷² Školy si na základě tohoto dokumentu vytvářely své vlastní disciplinární řády, které pak předkládaly ke schválení. *Nástin* dovoľoval učitelům při usměrňování žáků užívat kromě důtek, karceru či vyloučení, též tělesných trestů. Ty byly zakázány až v roce 1870.¹⁷³ Jednotný disciplinární řád platný pro všechna gymnasia byl vytvořen v roce 1874 a schválen byl 9. prosince téhož roku.¹⁷⁴

Způsobů, jak žáka potrestat za nepatřičné chování či nedostatečný prospěch, bylo několik a byly odstupňované podle závažnosti provinění proti disciplinárnímu řádu. Učitel mohl nechat studenta ve škole jednu či více hodin po skončení vyučování. Mírnějším, přesto však pro většinu studentů zřejmě nepříjemným trestem, byl zákaz navštěvování tanečních hodin. Žákovi mohla být také před celým učitelským sborem udělena veřejná důtka od ředitele nebo zhoršená známka z mravů. Špatná známka z chování znamenala ztrátu osvobození od placení školného. Pro nemajetné studenty to většinou znamenalo, že museli studii zanechat. Dalším způsobem potrestání byl karcer, což znamenalo, že žák přišel v sobotu nebo v neděli do školy, kde mu byly zadány úlohy k vypracování. Karcer mohl být udělen pouze dvakrát, maximálně po osmi hodinách, během nichž nesměl studenta navštívit nikdo z rodiny. Udělení třetího karceru znamenalo vyloučení z ústavu. Vyloučen z gymnasia byl i student, který bez ohlášení nepřišel po osm dní do školy nebo nezaplatil školné. Pokud se žák dopustil většího prohřešku proti kázni, byl vyloučen ze všech gymnasií v Čechách. Stejným postihem byl potrestán i student, který, coby repetent, obdržel na konci školního roku vysvědčení druhé nebo třetí třídy. V některých případech mohl být student vyloučen pouze lokálně, tedy z daného gymnasia nebo všech středních škol v daném městě. Vyloučení se mohla týkat veřejného, anebo i privátního studia. Nejtěžší disciplinární

¹⁷² SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární zákony pro gymnasia Království českého, inv. č. 3, sign. I/a-3, kniha č. 3.

¹⁷³ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študiáci*, s. 71.

¹⁷⁴ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kniha normálí (1864) 1868 - 1889, inv. č. 1, sign. I/a-1, kniha č. 1.

přestupky, především naprosto nemravné smýšlení či spáchání těžkého zločinu, byly trestány vyloučením ze všech středních ústavů v monarchii. Rozhodnutí o vyloučení studenta musela posvětit zemská školní rada, popřípadě mohla trest zmírnit nebo zpřísnit. Ostatní ústavy byly o výnosu písemně informovány a nesměly daného studenta přijmout. Někteří studenti, jimž hrozilo vyloučení, raději z gymnasia dobrovolně vystoupili, a tím získali možnost přijetí na jiné gymnasium nebo střední školu.¹⁷⁵

Disciplinární řád usměrňoval život studentů nejen v době školního vyučování, ale i mimo něj. Ve škole i na veřejnosti se žáci museli k profesorům a ostatním autoritám chovat uctivě a poslušně. V opačném případě byli pokáráni. Pokud nadále nedbali tohoto nařízení, mohli být z ústavu vyloučeni. Slušnost a úcta byla vyžadována i ve vzájemném vztahu mezi spolužáky. Před vstupem do školy bylo studentům nařízeno sundat si pokrývku hlavy, posadit se na svá místa ve třídě a tiše očekávat příchod učitele. Při příchodu učitele do učebny, stejně jako při jeho odchodu z učebny, museli žáci pozdravit kantora povstáním. Mimo školu byla studentům zapovězena návštěva hostinců, kaváren a podobných podniků, jakékoli hazardní hry a kouření. Poslední jmenované bylo povoleno jen těm studentům, kteří dosáhli osmnáctého roku, avšak nesměli kouřit na veřejných místech. Dále disciplinární řád zakazoval nošení zbraní, toulání se po ulicích a náměstích, zejména ve večerních hodinách, nepatřičné či pohoršlivé chování na veřejnosti a scházení se na veřejných místech bez dovolení. Studentům také nebylo doporučováno časté navštěvování divadla, vyjma vybraných her, poněvadž podle disciplinárního řádu způsobovala tato činnost roztržitost a překážela vědeckému vzdělání.¹⁷⁶

Na gymnasiu J. V. Jirsíka se ve sledovaném období lze setkat s nejrůznějšími přestupky, a to od těch nejlehčích až po nejpřísněji trestané. Jedním z častých prohřešků bylo drzé chování. Příkladem je František Sýkora, žák 8. B školního roku 1890-1891, jenž hrubě urazil svého třídního učitele, který se za ním přišel podívat do bytu a optal se, z jakého důvodu již dvakrát zameškal vyučování. Student byl za toto chování potrestán šestnáctihodinovým karcerem, rozděleným do dvou dnů po osmi hodinách. Zároveň se musel učiteli omluvit.¹⁷⁷ V případě, že se žák choval drze ve škole, bylo toto

¹⁷⁵ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární zákony pro gymnasia Království českého, inv. č. 3, sign. I/a-3, kniha č. 3 a SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární záležitosti, inv. č. 1190, sign. II/b/IV-32, kart. 56.

¹⁷⁶ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, inv. č. 3, sign. I/a-3, kniha č. 3.

¹⁷⁷ Student František Sýkora byl trestán již v předcházejícím školním roce. Za čtrnáct neomluvených hodin mu byla udělena zhoršená známka z mravů a musel opakovat ročník.

chování klasifikováno jako nebezpečné pro mravní výchovu ostatních studentů. Roku 1896 byl tercián Karel Jána kvůli neposlušnosti, vzdorovitosti a nedbalosti vyloučen z Jirsíkova gymnasia. Vážnějším přečinem byly krádeže, za něž ve většině případů hrozilo vyloučení. Ve školním roce 1883/1884 byl Matěj Horčíčka, žák 5. A, za tento přestupek vyloučen ze všech středoškolských ústavů v monarchii. O dva roky později postihl podobný, avšak mírnější trest terciána Ludvíka Šinka. Ten byl za krádež, zpronevěření, podvod a stálou nedbalost vyloučen ze všech českobudějovických středních škol včetně ústavu pro vzdělání učitelů v Českých Budějovicích.

Čin nemusel být žákovi vždy dokázán, přesto, padlo-li na něj podezření, mohl být potrestán. Například kvartán Alfred Bronec byl ve školním roce 1894-1895 obviněn z krádeže náramku své odpovědné dozorkyně a hodinek jiného studenta Jirsíkova gymnasia. Přestože mu čin nebyl dokázán, byl navržen k vyloučení za nepoctivost, nepravdomluvnost a lehkovážnost. Vzhledem k tomu, že žák v té době ještě nedosáhl patnáctého roku života, jeho rodiče se těšili dobré pověsti a ve škole se nedopustil jiného výraznějšího kázeňského přestupku, rozhodl učitelský sbor o vyloučení jen z gymnasia J. V. Jirsíka. Zemská školní rada však trest zpřísnila a Alfred byl vyloučen ze všech středních škol v Českých Budějovicích.

O tom, že i mimoškolní život studentů byl bedlivě sledován, vypovídá příklad Jana Fafla, žáka čtvrté třídy. Ten byl roku 1873 vyloučen pro noční toulání, navštěvování hospod a mravní kleslost. Navštěvování nejrůznějších podniků v nočních hodinách byl mezi studenty poměrně rozšířený nešvar. V roce 1897 byl za pohoršlivou opilost a lehkovážnou marnotratnost vyloučen sekundán Stanislav Novotný.¹⁷⁸ Eduard Moravec, žák třídy 3. B, byl roku 1892 vyloučen za návštěvu hostinců, noční toulky a lživé vypovídání. Navíc zpronevěřil peníze, které byly ve třídě vybrány. U starších studentů bylo některými kantory chození do hostinců tolerováno. O tom vypovídá vzpomínka Emanuela Fenzla¹⁷⁹: „*I hostince jsme navštěvovali. Toť se ví, že ne ty, jejichž návštěva byla dovolena (Beseda, U slunce, U tří kohoutů); tam se dávalo sklepníkům spropitné, a toho byla škoda! Chodili jsme ‚Ke kaprovi‘ do Široké ulice; naproti bydlil náš třídní a do hostince chodil také prof. Zikmund. Profesoři o tom věděli, ale*

¹⁷⁸ Stanislav Novotný ve školním roce 1896/1897 opakoval druhou třídu Jirsíkova gymnasia. Blíže v SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalog 1896/1897, inv. č. 38, sign. I/c-30, kniha č. 38.

¹⁷⁹ Na Jirsíkově gymnasiu studoval v letech 1887-1895. Blíže v SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1887/1888 - 1894/1895, inv. č. 29-36, sign. I/c-21 - I/c-28, kniha č. 29-36.

*mlčeli.*¹⁸⁰ Počátkem 20. století nebyl zákaz návštěvy hostinců již tak striktní. Dle zápisu z porady učitelů Jirsíkova gymnasia ze dne 18. června 1906 zasláného zemské školní radě mohli studenti nejvyšších ročníků v zimním období, tedy od 15. září do konce března, navštěvovat hostince do sedmé hodiny večerní. V letním období, tedy od 1. dubna do 15. července, bylo pak povolení prodlouženo o jednu hodinu.

Vylomeniny však mohli studenti provádět i doma. Jako příklad lze uvést Jakub Novotný, žák 4. A, a jeho spolužáka Stanislava Havla. V roce 1897 Jakubovi Novotnému, který v té době jakožto přesporní žák bydlel u rodičů Stanislava Havla, při snídani vybuchla v kapse směs chlorečnanu draselnatého a červeného fosforu. Výbuch rozbil několik skleněných tabulí ve dveřích a okně a vážně zranil samotného studenta, který musel být odvezen do nemocnice. Stanislavu Havlovi se naštěstí nic nestalo. Vzhledem k tomu, že podle výpovědi se žáci tohoto činu dopustili z neznalosti a trestní řízení proti nim bylo zastaveno, nebyli studenti školou potrestáni.

Podvodné jednání patřilo k těžším prohřeškům. Za podvod byl například roku 1890 navržen k vyloučení František Kadlec, žák 8. A, jenž přepsal poštovní poukázku ze dvou na dvacet zlatých a nechal si je vyplatit. Trestu ušel tím, že z ústavu dobrovolně vystoupil.¹⁸¹

Těžkým přečinem proti zákonu a proti disciplinárnímu řádu se ve školním roce 1902/1903 provinil tercián Bohumil Marek. Nabitým revolverem vyhrožoval lidem na ulici a okrádal je o peníze. Za toto jednání byl obžalován ze zločinu loupeže a veřejného násilí a všemi hlasy učitelského sboru navržen k vyloučení z ústavu. Přestože soud zprostil Bohumila Marka obžaloby, byl vyloučen ze všech státních i soukromých středních ústavů v monarchii. Žák dostal vysvědčení na odchodnou, přičemž obdržel nezákonnou známku z mravného chování s poznámkou „*nezákonné pro nošení nabitého revolveru, vyhrožování jím lidem a vynucování peněz od nich*“, neboť podle předpisů pro střední školy musela být tato známka zdůvodněna. Otec zmíněného studenta se obrátil na zemskou školní radu a požadoval, aby, vzhledem k tomu, že soud neuznal jeho syna vinným, byla poznámka u mravů z vysvědčení odstraněna. Školní rada uvědomila ředitelství gymnasia a svolila, aby „*příslušné odůvodnění přiměřeně bylo pozměněno.*“¹⁸² Gymnasium tedy vydalo nové vysvědčení, na němž bylo napsáno „*pro*

¹⁸⁰ 1868-1928: *šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 121.

¹⁸¹ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární záležitosti, inv. č. 1190, sign. II/b/IV-32, kart. 56.

¹⁸² TAMTÉŽ.

zcela nepřípustné chování mimo školu.“ Ovšem i pouhé nošení zbraně bylo trestané. Za tento přečin byl ve školním roce 1895/1896 z ústavu vyloučen tercián Rudolf Wagenknecht.¹⁸³

Scházení se ve větším počtu na ulicích a náměstí bylo sice disciplinárním řádem zakázáno, přesto žáci toto nařízení nerespektovali. V březnu roku 1904 utvořilo přibližně sedmdesát studentů českých středních škol v čele se studentem české reálné školy a Františkem Rausem, žákem sedmé třídy Jirsíkova gymnasia, průvod a ubírali se Jírovcovou ulicí směrem k náměstí. Tam se na vyzvání policejní stráže průvod rozešel. Tento případ nebyl ojedinělý. Čeští studenti se přes výslovný zákaz dále ve větších skupinách procházeli městem a tropili výtržnosti. Z toho důvodu byla vydávána nařízení, která zakazovala studentům vycházet po určité hodině večerní ze svých obydlí.¹⁸⁴ Tyto zákazy byly obvykle brzy odvolány, neboť se situace vzápětí (byť jen dočasně) zlepšila.

Přísněji potrestaná byla účast 116 studentů Jirsíkova gymnasia ve veřejném průvodu, který se konal 1. května 1918. Vzhledem k tomu, že studenti kvůli průvodu zameškali tři hodiny povinného vyučování, museli si je nahradit. Žákům byly navíc uděleny ředitelské důtky.¹⁸⁵

Napětí mezi oběma národnostmi bylo patrné i mezi studenty. Skupinky českých studentů se například procházely před radnicí a ostentativně hovořily německy, aby vyvolaly dojem, že patří k německému žactvu. Dále docházelo k třenicím mezi českými a německými studenty. Tyto incidenty byly opět řešeny zákazem vycházek po sedmé hodině večerní.¹⁸⁶

Škola byla informována i o přestupcích, které nebyly přímo zahrnuty v disciplinárním řádu. Roku 1903 kvartán Jan Leština srazil při neopatrné jízdě na kole Terezii Chaloupkovou a dívce tak způsobil těžká poranění. Potrestán byl třemi dny vězení a pokutou třicet korun. Navíc musel dívce uhradit šedesát korun jako bolestné, ušlý zisk a lékařskou péči po čas zdravotní neschopnosti. Škola jej potrestala ředitelskou důtkou.¹⁸⁷

¹⁸³ TAMTÉŽ.

¹⁸⁴ Vycházení bylo zakázáno po šesté, popřípadě po páté hodině. Dne 31. října 1908 byl zákaz rozšířen - studenti nesměli v neděli a ve svátek mezi desátou hodinou dopoledne a jednou hodinou odpolední navštěvovat náměstí. Blíže v SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, inv. č. 1190, sign. II/b/IV-32, kart. 56.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ.

Vzhledem k tomu, že někteří studenti Jirsíkova gymnasia nepocházeli z Českých Budějovic a často tedy cestovali vlakem, vyskytovaly se i přestupky proti železničnímu dopravnímu řádu. Studenti naskakovali do již rozjíždějícího se vlaku, chovali se neslušně ke zřízencům drah nebo spolucestujícím, chodili do oddělení pro děvčata apod. V těchto případech byli žáci potrestáni přímo železniční správou, většinou zaplacením pokuty nebo odebráním legitimace, a ve škole jim další trest udělen nebyl.¹⁸⁸

Nejen studenti, nýbrž i rodiče měli chovat úctu ke škole a kantorům. Přesto někteří z nich toto nepsané pravidlo nerespektovali a dávali tak špatný příklad svým ratolestem. Jedním z těchto rodičů byl krupař Jan Litvan. Ten v říjnu roku 1883 odpověděl na zadní stranu poznámky, kterou dostal jeho syn, primán Emanuel Litvan, slovy: „*Pane profesore! Todle se mi nelíbí, neb ten chlapec nemjel nikdi žádný trest. Tak ste si nějak na něho used.*“¹⁸⁹ Ředitel gymnasia zaslal panu Litvanovi dopis, v němž ho upozornil, že hrubé jednání vůči kantorům není vhodné a nesouhlasí-li s rozhodnutím ústavu, může syna ze studií vzít.

Přestože byly v disciplinárním řádu popsány nejrůznější prohřešky a také tresty za ně, měli někteří kantoři svůj vlastní způsob, jak studenta potrestat. „...*Podobně jednal prof. Barda, i když ho někdo z nás pozlobil svým chováním buď ve škole nebo mimo školu. Potkal-li na př. některého studenta pozdě v noci, jak jde z hostince, vypořádal se s ním sám hned v příští hodině latiny; vyvolal jej a zkoušel tak dlouho, až našel jeho slabinu, a potom, dříve než ho posadil, důkladně si ho půjčil a nemilosrdně jej zironizoval; tím pak byla věc odbyta, jiných následků, na př. trestů z konference, již pro vinníka neměla.*“¹⁹⁰

Zatímco pramenů k disciplinárním řízením je nespočet, záznamy o pochvalách a odměnách nejsou dochované žádné. Je však možné, že pokud student pochvalu získal, byla mu předána jen ústní formou. Jedinou zmínkou o hrdinném chování je dopis od zemské školní rady adresovaný ředitelství Jirsíkova gymnasia ze dne 26. dubna 1904, v němž rada žádá, aby jí byla zaslána zpráva o mravním chování a prospěchu oktávána Karla Tůmy. Ten v zimním období zachránil dva chlapce, pod nimiž se probořil led na řece Malší.¹⁹¹

¹⁸⁸ TAMTÉŽ.

¹⁸⁹ TAMTÉŽ.

¹⁹⁰ Vzpomínka Rudolfa Bílka studujícího na Jirsíkově gymnasiu v letech 1895-1903. Blíže v *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, s. 128-129.

¹⁹¹ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Pochvaly a odměny, inv. č. 1191, sign. II/b/IV-33, kart. 56.

Výchova školní mládeže ve sledovaném období probíhala zřejmě spíše formou trestů nežli odměn, z čehož vyplývá, že škola devatenáctého století si zakládala především na přísné kázni studentů a jejich úctě ke kantorům.

7. Učitelé

Škola by nebyla školou bez učitelského sboru, který se, mnohdy i přes žakovu nepřízeň, snažil obohatit studentskou mysl o řadu poznatků. Zároveň bylo úkolem každého pedagoga mládež vychovávat v době, kdy byla mimo dosah rodičů, poručníků, či odpovědných dozorců a jít jí dobrým příkladem. Přesto, jak bylo již zmíněno v předchozích kapitolách, se výchova ze strany kantorů děla mnohdy především pomocí trestů nežli odměn a učitelé od svých studentů očekávali přísnou kázeň.

Od počátku 19. století zahrnovala příprava středoškolských kantorů dvou až tříleté studium na filozofickém lyceu či filozofické fakultě.¹⁹² V polovině 19. století došlo k reformním úpravám požadavků na učitelské vzdělání. Příprava budoucích učitelů gymnasií a reálných škol měla probíhat na filozofických fakultách, které *Nástin* zrovnoprávnil s ostatními fakultami. Výjimku tvořily pouze dvě skupiny budoucích pedagogů. První skupinou byli katechetové, kteří získávali vzdělání na teologických fakultách. Budoucí učitelé matematiky, jejichž druhým oborem byla buď fyzika, nebo deskriptivní geometrie, pak měli možnost studovat na technické fakultě. Doba studia na filozofické fakultě byla stanovena na šest semestrů, během nichž budoucí učitelé navštěvovali přednášky týkající se jejich specializace. Společným základem pro všechny byly přednášky z filozofie, pedagogiky, němčiny a vyučovacího jazyka, pokud jím nebyla právě němčina.

Nově byla na univerzitách zavedena zkušební komise, která při závěrečných zkouškách přezkušovala budoucí učitele středních škol. Zkouška sestávala ze tří částí. První částí byly domácí písemné práce ze všech hlavních předmětů a pedagogiky. O témata, která uchazeči zadala zkušební komise, mohli budoucí pedagogové zažádat již během posledního roku studia. Na zpracování jedné práce měl žadatel tři měsíce. Tato lhůta mohla být po podání žádosti případně prodloužena. Po odevzdání a uznání písemné práce mohl budoucí kantor přistoupit k další části zkoušky. Musel tak však učinit nejdéle do dvou let, neboť v opačném případě mu uznání propadlo a musel tedy písemnou část podstoupit znovu. Druhou částí závěrečné zkoušky byly klauzurní písemné práce, které se psaly z hlavních i z vedlejších předmětů. V případě hlavního předmětu byla stanovena lhůta na vypracování práce deset hodin, u vedlejšího předmětu

¹⁹² M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 76-78.

pak pět hodin. Poslední částí byla ústní zkouška. Zkouška z hlavních předmětů byla sice těžší, opravňovala však k výuce tohoto či těchto předmětů na vyšším stupni gymnasia. Naopak vedlejší předměty mohl budoucí učitel vyučovat pouze na nižším gymnasiu. Pokud žadatel nepodal při zkoušce z hlavního předmětu dostatečný výkon, mohl být rozhodnutím komise aprobován pouze pro nižší stupeň gymnasia. Cesta k získání oprávnění k vyučování na střední škole byla poměrně nákladná. Žadatel musel zaplatit za písemné práce i za připuštění ke klauzurním pracím. Navíc veškeré písemnosti, jako například žádost o připuštění ke zkoušce či vysvědčení o vykonání zkoušky, musely být opatřeny kolkem.

V pozdějších letech, konkrétně v roce 1884, 1897 a 1911, došlo k určitým úpravám požadavků na vzdělání středoškolských učitelů. Z dosavadních šesti semestrů byla délka studia prodloužena minimálně na sedm semestrů, přičemž studující mohl absolvovat dva semestry na jiné fakultě. Dále byla zrušena písemná práce z pedagogiky a byla nahrazena vysvědčením z pedagogických a filozofických kolegií. Zároveň místo jedné závěrečné písemné práce z ostatních předmětů mohl budoucí pedagog odevzdat vědeckou práci, kterou vytvořil již během studií. V roce 1911 došlo k úpravě osnov. Minimální požadavek na docházku na filozofické a pedagogické přednášky byl stanoven na čtyři hodiny během celého studia. Nově se museli všichni kandidáti učitelského povolání účastnit přednášek o školní hygieně a tělesné výchově.

Po vykonání závěrečných zkoušek následoval zkušební rok, během nějž měl budoucí pedagog získat praktické pedagogické zkušenosti. Prvního půl roku docházel uchazeč o učitelské povolání pouze na hospitace. Teprve v druhém půlroce mu byla svěřena výuka pod dozorem vedoucího profesora. Budoucí učitel však mohl učit jen v jedné třídě a pouze jednomu předmětu. Zkušební rok mohl být v případě nedostatku učitelů na dané škole zkrácen, nebo dokonce ministerským výnosem úplně zrušen.¹⁹³

V zaměstnání měli učitelé různé postavení. Nejnižším stupněm byli suplenti, a to buď bez učitelské způsobilosti, nebo s učitelskou způsobilostí, tedy po složení aprobačních zkoušek.¹⁹⁴ V případě suplenta bez učitelské způsobilosti bylo výnosem z roku 1869 ustanoveno, že ředitel je povinen dát suplentovi dovolenou, aby mohl splnit závěrečnou zkoušku.¹⁹⁵ Suplenti byli přijímáni pouze na určitou dobu, zpravidla jako

¹⁹³ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 145-148.

¹⁹⁴ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy A - N, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 26.

¹⁹⁵ A. ŠETELÍK, *Sbírka*, s. 245.

zástup za nemocné či náhle zemřelé pedagogy, a byli placeni podle počtu odučených hodin. Pozice suplenta však přinášela mnoho nevýhod. Obvykle jim byly zadávány nejméně příjemné úkoly a byli využíváni pro výuku nejpřeplněnějších tříd. Až do roku 1873 nedostávali během prázdnin plat a dlouhou dobu ani neměli jisté místo, poněvadž ředitel jim mohl dát kdykoli výpověď. Navíc se jim až do počátku osmdesátých let 19. století nezapočítávala odučená léta do služebních let. Na konci 19. století však vešlo v platnost nařízení, které určilo, že suplentům budou započítány první tři odučené roky po vykonání závěrečných zkoušek na univerzitě. Roku 1907 byl vydán nový zákon, který předchozí nařízení zmírňoval. Suplentům mělo být do služební praxe započítáno až osm let suplování. Ani povýšení nebylo u suplentů jednoduché, neboť neexistovaly přesné podmínky pro jmenování skutečným učitelem. Jmenování skutečným učitelem nebylo určeno počtem odsloužených let. Zájemce musel o povýšení zažádat městskou školní radu. Obvykle bylo žadatelů o povýšení na skutečného učitele, a tedy i o stálé místo, několik. Nebylo tedy nezvyklé, že suplent na nový post čekal několik let. V některých případech mohlo k povýšení dojít až po deseti či patnácti letech.

O něco vyšším stupněm byl post provizorního učitele. Provizorní učitel zastupoval řádného profesora v době, kdy měl na starosti jinou práci, musel-li například napsat učebnici, a nemohl proto vyučovat. Přestože měl provizorní učitel oficiálně vyšší postavení nežli suplent, v praxi zastával podobnou pozici a stejně jako suplent neměl nárok na definitivní potvrzení.

Řádným členem pedagogického sboru, avšak stále bez definitivního potvrzení statusu, byl skutečný učitel. V jeho případě byla stanovena lhůta pro možné povýšení. Skutečný učitel musel strávit na tomto místě tři roky, poté mohl být ustanoven profesorem. Na volná profesorská místa se vypisovaly konkurzy. Uchazeči o tento post museli splňovat několik podmínek, například musel mít rakouské státní občanství a prokázanou odbornou způsobilost. Odborná způsobilost se prokazovala předepsanými zkouškami. Výběrové řízení na profesorský post procházelo několika stupni. Ředitel ústavu sestavil tabulku kandidátů, z nichž zemská školní rada vybrala tři nejvhodnější kandidáty. Ministerstvo vyučování a kultu pak z těchto kandidátů vybralo jednoho, kterého jmenovalo.

Na nejvyšším stupni hodností stál ředitel školy. Ředitelem ústavu se obvykle stal učitel, který odučil dostatečně dlouhý počet let a spadal do dostatečně vysoké hodnostní třídy. Gymnasiální ředitel byl jmenován císařem. Ředitel již neučil na plný úvazek a věnoval se úředním povinnostem, mezi které patřilo například vedení účtů, vybírání

poplatků, ale i vydávání výročních zpráv. Kromě toho rozhodovali o úvazcích učitelů, o přijetí nebo vyloučení studentů a komunikovali s rodiči žáků.¹⁹⁶ Pokud chtěl pedagog dovolenou, musel zažádat ředitele ústavu. Ten mu mohl dát maximálně týdenní volno. O delší než týdenní dovolené rozhodoval vyšší školní úřad. Taktéž chtěl-li se kantor vzdálit z města během prázdnin, musel o tom spravit svého nadřízeného.¹⁹⁷

Kromě již zmíněných pedagogů vyučovali na gymnasiích i takzvaní vedlejší učitelé, kteří nebyli členy řádného pedagogického sboru. Pro post vedlejšího učitele nebylo dlouhou dobu nutné pedagogické vzdělání. Vedlejší učitelé vyučovali nepovinným a volitelným předmětům a byli placeni z příspěvků studentů podle počtu odučených hodin. Vedlejšími učiteli, tedy učiteli nepovinných předmětů, mohli být i členové pedagogického sboru daného ústavu.

Při nástupu do úřadu skládali suplenti i profesori slavnostní služební přísahu. Suplenti skládali přísahu do rukou ředitele ústavu, zatímco profesori měli přísahat u zemského úřadu. Pokud nebylo pro profesora možné se k zemskému úřadu dostavit, mohl přísahu složit v přítomnosti vyššího politického úředníka či gymnasiálního inspektora. Od roku 1896 pak stačilo, pokud profesor, stejně jako suplent, přísahal před ředitelem školy a několika členy pedagogického sboru.

Středoškolští učitelé se ve společnosti těšili poměrně vysoké váženosti, zejména tomu tak bylo v menších městech. S tím však šla ruku v ruce i určitá zodpovědnost za chování a vystupování v soukromí i na veřejnosti. Učitelé museli být loajální vůči habsburské monarchii a zdržet se jakéhokoli porušování zákonů. Taktéž bylo záhodno účastnit se veřejného dění, navštěvovat plesy, připravovat přednášky apod.¹⁹⁸ Na druhou stranu však nesměl být kantor členem žádného spolku a ani účast v předvolebních kampaních nebyla vítána. Během veřejných slavností se učitel nesměl účastnit diskuzí o veřejných tématech a každá řeč, kterou měl na veřejném místě pronést, musela být v čtyřtýdenním předstihu předložena studijnímu předsedovi. Učitel také nesměl během školního roku nebo o prázdninách soukromě doučovat své studenty. Výjimkou byla pouze situace, kdy se v daném místě nevyskytoval jiný učitel, který by s doučováním mohl žákovi pomoci.¹⁹⁹

¹⁹⁶ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 149-153.

¹⁹⁷ A. ŠETELÍK, *Sbírka*, s. 244.

¹⁹⁸ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 153-155 a 161-162.

¹⁹⁹ A. ŠETELÍK, *Sbírka*, s. 160-161 a 168.

Učitelé patřili mezi státní úředníky, což s sebou kromě již výše zmíněných povinností přinášelo i zařazení do hodnostních tříd, od nichž se pak odvíjela výše jejich platu. Předpisem z roku 1855 bylo ustanoveno, že plat úředníka, a tedy i pedagoga, se bude řídit velikostí města, ve kterém pracoval, respektive učil. Na základě tohoto předpisu byli učitelé rozděleni do tří kategorií. V první kategorii byla Praha, Brno, Opava a Olomouc. Zároveň byl profesorský sbor rozdělen na základě délky služby na profesory vyšší a nižší kategorie. Rozdíl mezi kategoriemi činil mezi padesáti až třemi sty zlatými.²⁰⁰ K tomuto platu dostávali někteří profesori také takzvané decenálky, tedy přírůstek k platu po deseti letech služby, a část peněz vybraných od studentů za školné. Katechetové dostávali nejnižší plat a neměli nárok na peníze ze školného. Jejich plat se kromě kategorií navíc odvíjel od toho, zda učili na úplném vyšším gymnasiu, či nikoli. Ředitelé k platu a decenálkám dostávali i příplatek, který se opět závisel na tom, zda se jednalo o úplné vyšší či nižší gymnasium. V roce 1870 byl základní plat středoškolského učitele stanoven na 800 zlatých. Ve velkých městech mohl navíc učitel získat místní příplatek 150 zlatých a byly zavedeny takzvané kvinkvenálky, tedy přírůstky po pěti letech praxe. Již o tři roky později vyšel předpis, podle něhož byl základní plat stanoven na 1 000 zlatých pro všechny školy kromě Vídně. Místo místních přírůstků bylo zavedeno takzvané aktivné, které se udělovalo podle úřední hodnostní třídy a podle velikosti města, ve kterém se škola nacházela. Roku 1898 se středoškolským profesorům zvýšil plat na 1 400 zlatých ročně a ředitelům byl zvýšen příplatek. Poslední úprava platů ve sledovaném období se konala v roce 1907. Platy zůstaly stejné, jen nyní byly v korunách. Učitelé tedy dostávali 2 800 korun ročně. Co se však změnilo, byla výše aktivného, které vzrostlo přibližně o třetinu. Jakožto státní úředníci měli kantoři nárok na penzi. Ta byla vypočítávána podle počtu odsloužených let a výše posledního platu.²⁰¹

Učitelův sbor Gymnasia Jana Valeriána Jirsíka byl sledován především z pohledu předmětů, jimž vyučovali a délky působení na ústavu. U většiny kantorů bylo navíc možno doplnit datum a místo narození.²⁰²

V průběhu sledovaného období učilo na Jirsíkově gymnasiu celkem 233 kantorů. Všichni učitelé byli muži, ženský element se na ústav dostal až po první světové válce.

²⁰⁰ Například pražský profesor vyšší kategorie si ročně vydělal 1 050 zlatých. Blíže v K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 157.

²⁰¹ TAMTÉŽ, s. 157-160.

²⁰² Viz Příloha č. 4 - Seznam učitelů Jirsíkova gymnasia.

Kromě 199 stálých členů pedagogického sboru zde působili i vedlejší učitelé, kteří jinak působili na jiných českobudějovických ústavech, popřípadě nepovinným předmětům vyučovali řádní členové sboru Jirsíkova gymnasia. Vedlejšími učiteli ústavu, kterých ve sledovaném období bylo třicet dva, byli například profesori z reálné školy, učitelského ústavu, průmyslové školy nebo reálného gymnasia. Dále na Jirsíkově gymnasiu na postu vedlejšího učitele vyučovali ředitelé či učitelé hudební, chlapecké, obecné, hlavní, měšťanské či národní školy a jiní.

Pedagogický sbor Jirsíkova gymnasia vyžadoval od svých studentů přísnou kázeň, o čemž vypovídá množství kázeňských řízení. Zároveň však byli někteří učitelé nároční i v případě požadovaných vědomostí, které museli studenti mít. O tom svědčí nejen počet žáků, kteří gymnasium nedostudovali, ale taktéž vzpomínka již v předešlých kapitolách citovaného Jana Bouzy, studenta Jirsíkova gymnasia: „*O českobudějovickém gymnasiu kolovala pověst, že je tam studium těžké, a proto se někteří studující uchýlovali na jiné ústavy, kde se jim pak skutečně dařilo lépe.*“²⁰³ O náročnosti vypovídá i další vzpomínka, tentokrát Františka Hladkého: „*Na matematiku od páté do osmé a na fysiku od sedmé do osmé jsme měli Václava Pošustu. Byl výborný experimentátor a horlivý učitel. Byl-li v dobré míře, leckdy se zasmál a zažertoval; jsa však letory cholericke a poněkud nervosní, častěji zle se zlobíval pro naše neumění a nedbalost. Koho však pustil do oktávy, měl zaručenu i maturitu.*“²⁰⁴

Ze vzpomínek většiny studentů, kteří přispěli do almanachu vydanému k šedesátému výročí založení gymnasia, však vyplývá, že většina učitelů školy byla sice přísná, avšak převážně vlídná a hodná. Jak moc je tento pohled ovlivněn odstupem času mezi sepsáním vzpomínky a samotným studiem, úctou ke zmiňovaným pedagogům, nebo snahou být taktní, nelze s jistotou říct. Jisté však je, že být učitelem v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století nebylo jednoduché. Musel dodržovat nejrůznější nařízení, dbát na to, jak se choval na veřejnosti, častokrát čekal dlouhou dobu na povýšení, vyučoval poměrně velký počet dospívajících studentů v každé třídě, a navíc bylo záhodno, aby čas od času sepsal a publikoval nějakou práci. To vše za poměrně malý plat. Středoškolskými učiteli se tedy zřejmě stávali zejména mladí muži, kteří toto povolání považovali spíše za své poslání.

²⁰³ 1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích, s. 92.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 65.

Závěr

Předložená diplomová se pokusila zachytit vývoj prvního českého gymnasia v Českých Budějovicích od jeho založení v roce 1868 do roku 1918, zejména pak z hlediska dějin každodennosti ústavu, a zasadit jej do kontextu dějin vzdělanosti nejen jižních Čech, nýbrž i českých zemí.

Hlavním úkolem práce bylo postihnout vývoj českobudějovického ústavu ve sledovaném období, nastínit průběh školního roku a jeho organizaci, včetně změn nastalých během první světové války, náplň vyučování, klasifikaci a placení školného. Největší pozornost byla věnována podrobné analýze studentů, kteří v uvedené době školu alespoň krátce navštěvovali. Opomenut však nebyl ani učitelský sbor gymnasia, byť výpovědní hodnota použitých pramenů byla omezenější než v případě gymnasistů.

Analýza studentů byla zpracována zejména na základě informací uvedených v hlavních katalogích.²⁰⁵ Byl sledován počet žáků jak za celé sledované období, tak i v jednotlivých letech a též i jejich úspěšnost během studia včetně maturitní zkoušky.

Dále byl zjišťován teritoriální původ studentů. Kromě konkrétních měst, vesnic a osad, které byly na základě *Retrospektivního lexikonu obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*²⁰⁶ přiřazeny k okresům podle tehdejšího správního členění, byl sledován původ z hlediska jednotlivých částí Čech, Moravy a Slezska, popřípadě i ostatních zemí uvedených v katalogích. Opomenut nebyl ani socioprofesionální původ žáků, jenž byl určen na základě údajů o povolání otce nebo matky studenta, uvedených taktéž v hlavních katalogích. K dalším sledovaným hlediskům patřilo též náboženské vyznání studentů, které však pouze doložilo očekávanou převahu katolíků mezi gymnasisty.

Pro doplnění celkového obrazu dějin všednodennosti studentů Jirsíkova gymnasia byla přidána kapitola o disciplinárních prohřešcích žáků, ubytování „přespolních“ (tj. mimobudějovických) mladíků, placení školného a dalších výdajů spojených se středoškolským studiem.

²⁰⁵ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1868/1869 - 1917/1918, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 - I/c-51, kniha č. 10-59.

²⁰⁶ Václav DAVÍDEK, *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl II, Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Svazek 1, Česká socialistická republika*, Praha 1978.

Údaje o učitelském sboru Jirsíkova gymnasia byly shromážděny z kartonů osobních výkazů, kroniky školy a pro doplnění posloužil rovněž sborník vydaný k šedesátému výročí založení Jirsíkova gymnasia.²⁰⁷ V jejich případě byl zkoumán celkový počet učitelů na ústavu ve sledovaném období, předměty, jimž vyučovali a délka jejich působení na Jirsíkově gymnasiu.

Pro nastínění doby, v němž Jirsíkovo gymnasium vzniklo a fungovalo, byly do diplomové práce zařazeny kapitoly zabývající se vývojem primárního a sekundárního školství v českých zemích, zejména pak v jižních Čechách a jejich správní, politické, hospodářské, náboženské a kulturní metropoli.

Předložená diplomová práce se pokusila přiblížit dějiny prvních padesáti let existence Gymnasia Jana Valeriána Jirsíka a postihnout význam, jenž mělo jeho založení především pro hostitelské město i celé jižní Čechy. Pro celkové zhodnocení významu by však bylo nutné provést srovnání tohoto ústavu s německým gymnasiem v Českých Budějovicích, popřípadě jinými středoškolskými ústavu v jižních Čechách. Námětem pro další zpracování daného tématu by jistě bylo shromáždění údajů o profesním uplatnění absolventů gymnasia. Taktéž by bylo vhodné doplnit celkový obraz významu tohoto ústavu pro České Budějovice a jižní Čechy rozšířením této práce o dalších třicet let, tedy do roku 1948, popřípadě opětovné srovnání s jinými středoškolskými ústavu v těchto letech.

²⁰⁷ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy A - N, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 26, SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy O - Ž, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 27, SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6, pro doplnění nezjištěných informací - 1868-1928: *šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1928.

Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kniha normálií (1864) 1868 - 1889, inv. č. 1, sign. I/b-1, kniha č. 1.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kniha normálií 1889 - 1910, inv. č. 2, sign. I/a/-2, kniha č. 2.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární zákony pro gymnasia Království českého, inv. č. 3, sign. I/a-3, kniha č. 3.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1868/1869 - 1917/1918, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 - I/c-51, kniha č. 10-59.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Maturitní protokoly, inv. č. 1012-1039, sign. I/c-1004 - I/c-1031, kniha č. 1012-1039.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Svěcení nové školní budovy, inv. č. 1110, sign. II/b/II-2, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Blahopřání k výstavbě nové budovy, inv. č. 1111, sign. II/b/II-3, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Noviny písíci o svěcení nové školní budovy, inv. č. 1112, sign. II/b/II-4, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Knihovna, inv. č. 1115, sign. II/b/II-7, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kostel sv. Václava, inv. č. 1116, sign. II/b/II-8, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Pronájem a propůjčování prostorů v budově Jirsíkova gymnasia, inv. č. 1117, sign. II/b/II-9, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Studentský seminář a ubytování studentů, inv. č. 1119, sign. II/b/II-11, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy A - N, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 26.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy O - Ž, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 27.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školné, inv. č. 1161, sign. II/b/IV-3, kart. 47.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Stipendia, inv. č. 1162, sign. II/b/IV-4, kart. 48.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Stipendia, inv. č. 1162, sign. II/b/IV-4, kart. 49.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Výuka, inv. č. 1163, sign. II/b/IV-5, kart. 50.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Rozvrhy, inv. č. 1164, sign. II/b/IV-6, kart. 50.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Prázdniny a svátky, inv. č. 1177, sign. II/b/IV-19, kart. 54.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Pobočky a paralelky, inv. č. 1178, sign. II/b/IV-20, kart. 54.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Sportovní akce, inv. č. 1183, sign. II/b/IV-25, kart. 55.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Disciplinární záležitosti, inv. č. 1190, sign. II/b/IV-32, kart. 56.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Pochvaly a odměny, inv. č. 1191, sign. II/b/IV-33, kart. 56.

Prameny vydané a tisk

1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích, České Budějovice 1928.

Almanach k 650. výročí školství v Prachaticích a k 50. výročí založení českého gymnasia v Prachaticích, Prachatice 1970.

Českobudějovický deník ze dne 10. 12. 2009.

Dámský spolek Ludmila v Českých Budějovicích, sborník vzpomínek, České Budějovice 1936.

Dějiny vyšší reálné školy v Českých Budějovicích a seznam příspěvků na stavbu nové školní budovy, České Budějovice 1894.

Dvě stě dvacet let píseckého gymnázia, 1778-1998, Písek 1998.

MAJER, Z., K některým aspektů vzniku a vývoje průmyslového a odborného školství na jihu Čech, České Budějovice 1974.

Německé státní gymnázium v Českém Krumlově 1871-1945; in: Státní okresní archiv Český Krumlov 1999-2004, Český Krumlov 2004, s. 35-41.

Památník oslavy 150. výročí obnovení jindřichohradeckého gymnázia, Jindřichův Hradec 1957.

Písecké postřehy ze dne 28. července 1994.

Průmyslová škola ve Volyni založena 1864, Volyně 1974.

UHLÍŘ, J., Prameny, bibliografie, filmografie lesnického školství v Písku 1884-1974, vydáno k 90. výročí založení lesnického školství v Písku, Praha 1975.

Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1895.

Výroční zpráva průmyslové i obchodní školy dívčí v Písku za školní rok 1910 - 1911,
Písek.

Literatura

DAVÍDEK, V., Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl I, Počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí v letech 1850-1970 podle správního členění k 1. lednu 1972. Svazek 1, Úvodní část; Česká socialistická republika (1. část), Praha 1978.

DAVÍDEK, V., Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl II, Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Svazek 1, Česká socialistická republika, Praha 1978.

KADLEC, J., Jan Valerián Jirsík, biskup českobudějovický, České Budějovice 1993.

KROPÁČEK, J., Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 1998.

MALINA, T., Jan Valerián Jirsík : pastýř dvojjazyčného kraje, České Budějovice, 1993.

MORKES, F., Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích. Období let 1848-2000, Praha 2002.

NOVOTNÝ, M., a kol., Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti, České Budějovice 2006.

PETERKA, J., Cesta k rodinným kořenům. Praktická příručka rodinné genealogie, Praha 2006.

POHANKA, H. C., Po stopách vlastních předků, Litvínov 2009.

ŘEZNÍČKOVÁ, K., Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867-1918, Praha 2007.

ŠETELÍK, A., Sběrka normálií, platných pro české školy střední, Praha 1902.

VESELÁ, Z., Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války, Praha 1972.

VESELÁ, Z., Dokumenty z vývoje české střední školy: 1849 - 1939, Praha 1973.

VESELÁ, Z., Vývoj českého školství, Praha 1988.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Počet studentů Gymnasia J. V. Jirsíka v jednotlivých letech

Příloha č. 2 - Přehled lokalit

Příloha č. 3 - Povolání rodičů studentů Gymnasia J. V. Jirsíka v letech 1868 - 1918

Příloha č. 4 - Učitelé gymnasia J. V. Jirsíka v letech 1868 - 1918

Příloha č. 5 - Propadovost žáků Gymnasia J. V. Jirsíka v jednotlivých ročnících

Příloha č. 6 – Teritoriální původ studentů

Příloha č. 7 – Srovnání počtu budějovických a mimobudějovických studentů ve vybraných letech

Příloha č. 8 – Původní budova Gymnasia J. V. Jirsíka

Příloha č. 9 – Nová budova Gymnasia J. V. Jirsíka

Příloha č. 10 – Kreslírna a kaple

Příloha č. 1 - Počet studentů Gymnasia J. V. Jirsíka v jednotlivých letech

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 - I/c-51, kniha č. 10-59.

školní rok	počet studentů	školní rok	počet studentů
1868/1869	267	1893/1894	388
1869/1870	320	1894/1895	405
1870/1871	359	1895/1896	414
1871/1872	344	1896/1897	415
1872/1873	325	1897/1898	446
1873/1874	292	1898/1899	447
1874/1875	283	1899/1900	477
1875/1876	287	1900/1901	473
1876/1877	348	1901/1902	501
1877/1878	389	1902/1903	515
1878/1879	414	1903/1904	509
1879/1880	475	1904/1905	535
1880/1881	532	1905/1906	538
1881/1882	517	1906/1907	551
1882/1883	527	1907/1908	513
1883/1884	564	1908/1909	528
1884/1885	601	1909/1910	548
1885/1886	552	1910/1911	551
1886/1887	515	1911/1912	523
1887/1888	530	1912/1913	507
1888/1889	487	1913/1914	522
1889/1890	482	1914/1915	494
1890/1891	472	1915/1916	465
1891/1892	433	1916/1917	455
1892/1893	418	1917/1918	465

Příloha č. 2 - Přehled lokalit

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 - I/c-51, kniha č. 10-59.

Václav DAVÍDEK, *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl II, Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Svazek 1, Česká socialistická republika, Praha 1978.*

Lokalita	Počet studentů	Upřesnění lokality	Lokalita	Počet studentů	Upřesnění lokality
Adamov	6	České Budějovice	Mojné	1	Český Krumlov
Adolfov	2	Prachatice	Moraveč	1	Tábor
Albeř	1	Jindřichův Hradec	Moste	1	Slovinsko
Albrechtec	1	Strakonice	Mouřice	1	České Budějovice
Albrechtice	2	Strakonice	Mříč	1	Český Krumlov
Baden	1	Rakousko	Mříčná	2	Semily
Batelov	1	Jihlava	Mšec	1	Rakovník
Bavorov	33	Strakonice	Mukarov	1	Strakonice
Bavorovice	16	České Budějovice	Munice	7	České Budějovice
Bechyně	19	Tábor	Mydlovary	8	České Budějovice
Bělčice	7	Strakonice	Mysletín	1	České Budějovice
Běleč	1	Tábor	Myslín	1	Písek
Bendovo Záhoří	1	Tábor	Myštice	1	Strakonice
Benešov	1	Benešov	Nákří	7	České Budějovice
Bernartice	15	Písek	Nalžovy	2	Klatovy
Besednice	3	Český Krumlov	Napajedla	1	Zlín
Bešetín	1	Klatovy	Nasevrky	1	Tábor
Běšiny	1	Klatovy	Nebahovy	2	Prachatice
Bezdědovice	2	Strakonice	Nebřehovice	2	Strakonice
Bezděkovec	2	Plzeň-jih	Nedvědice	1	Tábor

Beztahov	1	<i>Benešov</i>	Nedvězí	1	<i>Benešov</i>
Bežerovice	2	<i>Tábor</i>	Nehodiv	1	<i>Klatovy</i>
Bílá Hůrka	3	<i>Týn nad Vltavou</i>	Nechyba	1	<i>Tábor</i>
Bílsko	1	<i>Strakonice</i>	Nekoř	1	<i>Ústí nad Orlicí</i>
Bílsko	5	<i>Jičín</i>	Nekvasovy	4	<i>Plzeň-jih</i>
Bítov	1	<i>Tábor</i>	Nemanice	3	<i>České Budějovice</i>
Blanička	1	<i>Prachatice</i>	Němčice	14	<i>Prachatice</i>
Blatec	2	<i>Tábor</i>	Německá Lhota	1	<i>Příbram</i>
Blatná	22	<i>Strakonice</i>	Nemějice	1	<i>Písek</i>
Blovice	2	<i>Plzeň-jih</i>	Nemětice	2	<i>Strakonice</i>
Bohdalín	1	<i>Pelhřimov</i>	Neplachov	13	<i>České Budějovice</i>
Bohouškovice	1	<i>Český Krumlov</i>	Nepomuk	10	<i>Plzeň-jih</i>
Bohumilice	2	<i>Prachatice</i>	Nepomuk	1	<i>České Budějovice</i>
Bohunice	4	<i>Prachatice</i>	Nepomuky	1	<i>Jihlava</i>
Bojanovice	1	<i>Klatovy</i>	Nesměň	2	<i>České Budějovice</i>
Bojenice	1	<i>Písek</i>	Nespice	3	<i>Prachatice</i>
Borčice	2	<i>Prachatice</i>	Nestanice	3	<i>Strakonice</i>
Borek	1	<i>České Budějovice</i>	Nestrašovice	1	<i>Příbram</i>
Borkovice	3	<i>Tábor</i>	Netěchovice	4	<i>České Budějovice</i>
Borotín	1	<i>Tábor</i>	Netolice	63	<i>Prachatice</i>
Borovany	18	<i>České Budějovice</i>	Neustupov	4	<i>Benešov</i>
Borovnice	3	<i>České Budějovice</i>	Nevězice	2	<i>Písek</i>
Borovy	1	<i>Klatovy</i>	Nezamyslice	8	<i>Klatovy</i>
Boršov	2	<i>České Budějovice</i>	Nezdašov	12	<i>České Budějovice</i>
Bořetín	1	<i>Jindřichův Hradec</i>	Nezdice	2	<i>Klatovy</i>
Bošilec	20	<i>České Budějovice</i>	Něžovice	2	<i>Písek</i>
Boubská	1	<i>Prachatice</i>	Nihošovice	1	<i>Strakonice</i>
Božejov	1	<i>Pelhřimov</i>	Nišovice	1	<i>Strakonice</i>
Božejovice	1	<i>Tábor</i>	Nová Bystřice	2	<i>Jindřichův Hradec</i>
Božetice	3	<i>Klatovy</i>	Nová Cerekev	1	<i>Pelhřimov</i>
Božetice	3	<i>Písek</i>	Nová Hlína	1	<i>Jindřichův Hradec</i>

Brandlín	1	<i>Jindřichův Hradec</i>	Nová Kdyně	2	<i>Domažlice</i>
Brandýs nad Labem	2	<i>Praha-východ</i>	Nová Obora	1	<i>České Budějovice</i>
Branice	3	<i>Písek</i>	Nová Ves	3	<i>České Budějovice</i>
Branišov	3	<i>České Budějovice</i>	Nová Ves	6	<i>Český Krumlov</i>
Branná	1	<i>Jindřichův Hradec</i>	Nové Dvory	2	<i>blíže neurčeno</i>
Brloh	8	<i>Český Krumlov</i>	Nové Hrady	5	<i>České Budějovice</i>
Brno	1	<i>Brno-město</i>	Nové Vráto	2	<i>České Budějovice</i>
Broumovice	1	<i>Benešov</i>	Novosedla	12	<i>Jindřichův Hradec</i>
Brtnice	1	<i>Praha-východ</i>	Nový Dvůr	3	<i>Písek</i>
Brusná	1	<i>Blansko</i>	Nový Dvůr	2	<i>Prachatice</i>
Brusný Mlýn	1	<i>název nenalezen</i>	Nový Etink	3	<i>Pelhřimov</i>
Břehov	7	<i>České Budějovice</i>	Nový Knín	1	<i>Příbram</i>
Březí	10	<i>České Budějovice</i>	Nový Zámek	1	<i>Litovel</i>
Březí	6	<i>Klatovy</i>	Nuzbely	1	<i>Tábor</i>
Březnice	14	<i>Tábor</i>	Obora	1	<i>Prachatice</i>
Březno	1	<i>Mladá Boleslav</i>	Obratany	2	<i>Pelhřimov</i>
Břežany	1	<i>Klatovy</i>	Ohrada	2	<i>Příbram</i>
Břilice	1	<i>Jindřichův Hradec</i>	Olbramovice	2	<i>Benešov</i>
Bubovice	2	<i>Beroun</i>	Oleška	1	<i>Kolín</i>
Budětice	3	<i>Klatovy</i>	Olešnice	6	<i>České Budějovice</i>
Budičovice	3	<i>Písek</i>	Olešník	14	<i>České Budějovice</i>
Budislav	1	<i>Tábor</i>	Olšovice	1	<i>Prachatice</i>
Budislavice	1	<i>Plzeň-jih</i>	Opalice	5	<i>České Budějovice</i>
Budy	2	<i>Kutná Hora</i>	Opálka	2	<i>Klatovy</i>
Buk	1	<i>Prachatice</i>	Opařany	1	<i>Tábor</i>
Bukovník	3	<i>Klatovy</i>	Opatovice	9	<i>České Budějovice</i>
Bukovsko	18	<i>Český Krumlov</i>	Oplot	1	<i>Plzeň-jih</i>
Bukvice	1	<i>České Budějovice</i>	Orlík	1	<i>Písek</i>
Bůrek	1	<i>název</i>	Osek	3	<i>Český</i>

		<i>nenalezen</i>			<i>Krumlov</i>
Buršice	1	<i>Klatovy</i>	Oslov	4	<i>Písek</i>
Buskov	1	<i>České Budějovice</i>	Osná	3	<i>Tábor</i>
Bzí	8	<i>České Budějovice</i>	Ostraškovice	1	<i>název nenalezen</i>
Cehnice	5	<i>Strakonice</i>	Ostrava	2	<i>Ostrava- město</i>
Cep	2	<i>Jindřichův Hradec</i>	Ostrolov Újezd	3	<i>České Budějovice</i>
Ceraz	1	<i>Tábor</i>	Ostružno	4	<i>Klatovy</i>
Cerhonice	2	<i>Písek</i>	Osvračín	3	<i>Domažlice</i>
Cerhovice	1	<i>Beroun</i>	Otěvěk	1	<i>České Budějovice</i>
Cetoraz	3	<i>Pelhřimov</i>	Oubislav	1	<i>Strakonice</i>
Cimice	1	<i>Klatovy</i>	Oudraž	1	<i>Písek</i>
Čachrov	2	<i>Klatovy</i>	Oujezd	2	<i>Klatovy</i>
Čakov	5	<i>České Budějovice</i>	Oujezd	1	<i>Strakonice</i>
Čakovec	2	<i>České Budějovice</i>	Ounice	2	<i>Strakonice</i>
Čakovec	1	<i>České Budějovice</i>	Ouňovice	1	<i>Domažlice</i>
Čáslav	2	<i>Kutná Hora</i>	Ouštica	1	<i>Benešov</i>
Častrov	3	<i>Pelhřimov</i>	Pacov	8	<i>Pelhřimov</i>
Čavyně	1	<i>Strakonice</i>	Pačejov	2	<i>Klatovy</i>
Čečelice	1	<i>Mělník</i>	Paračov	3	<i>Strakonice</i>
Čejetice	1	<i>Strakonice</i>	Pařezí	1	<i>Klatovy</i>
Čejkovice	7	<i>České Budějovice</i>	Pašice	3	<i>České Budějovice</i>
Čejnov	2	<i>název nenalezen</i>	Pecinov	1	<i>Benešov</i>
Čekanice	2	<i>Strakonice</i>	Pechova Lhota	2	<i>Písek</i>
Čekanice	1	<i>Klatovy</i>	Pelejice	3	<i>Třeboň</i>
Čenkov	1	<i>Tábor</i>	Pelejovice	1	<i>České Budějovice</i>
Čepřovice	3	<i>Strakonice</i>	Pelhřimov	7	<i>Pelhřimov</i>
Čermná	1	<i>Klatovy</i>	Pelíškův Most	1	<i>Benešov</i>
Černětice	1	<i>Strakonice</i>	Peruc	2	<i>Louny</i>
Černice	4	<i>Klatovy</i>	Petrovice	2	<i>České Budějovice</i>
Černoves	2	<i>Strakonice</i>	Petrovice	2	<i>Klatovy</i>
Černovice	18	<i>Domažlice</i>	Petrův Dvůr	5	<i>Vodňany</i>
Čertyně	1	<i>Český Krumlov</i>	Petříkov	2	<i>České Budějovice</i>
Červená	1	<i>Písek</i>	Picina	2	<i>České</i>

					<i>Budějovice</i>
Červený Dvůr	2	Český <i>Krumlov</i>	Písek	11	<i>Písek</i>
Červený Újezdec	4	České <i>Budějovice</i>	Pistina	1	<i>Jindřichův Hradec</i>
Červený Újezdec	1	<i>Písek</i>	Pištín	12	České <i>Budějovice</i>
Česká Lhota	1	České <i>Budějovice</i>	Pivkovice	1	<i>Strakonice</i>
České Budějovice	1 157	České <i>Budějovice</i>	Planá nad Lužnicí	3	<i>Tábor</i>
České Chalupy	2	Český <i>Krumlov</i>	Plánice	5	<i>Klatovy</i>
České Ohrazení	1	České <i>Budějovice</i>	Plástovice	2	České <i>Budějovice</i>
České Vrbné	3	České <i>Budějovice</i>	Plav	6	České <i>Budějovice</i>
Český Brod	1	<i>Kolín</i>	Plavnice	4	České <i>Budějovice</i>
Český Dub	1	<i>Liberec</i>	Plevňov	1	<i>Plzeň-jih</i>
Čestice	7	<i>Strakonice</i>	Pluhův Žďár	2	<i>Jindřichův Hradec</i>
Češnovice	3	České <i>Budějovice</i>	Plzeň	7	<i>Plzeň-město</i>
Čičenice	2	<i>Strakonice</i>	Počátky	5	<i>blíže neurčeno</i>
Číčovice	1	<i>Písek</i>	Podčaply	1	<i>Litoměřice</i>
Čichtice	5	<i>Strakonice</i>	Podeřiště	5	<i>Prachatice</i>
Čimelice	4	<i>Písek</i>	Podlesí	1	<i>Příbram</i>
Čistá	1	<i>blíže neurčeno</i>	Podmokly	1	<i>Klatovy</i>
Čížkov	2	<i>Pelhřimov</i>	Podolí	2	<i>Tábor</i>
Čkyně	3	<i>Prachatice</i>	Podsinoalice	1	<i>název nenalezen</i>
Čluněk	1	<i>Jindřichův Hradec</i>	Podskalí	1	České <i>Budějovice</i>
Čtyři Dvory	5	České <i>Budějovice</i>	Podsrp	2	<i>Strakonice</i>
Damíč	2	<i>Klatovy</i>	Podveky	1	<i>Kutná Hora</i>
Dasný	8	České <i>Budějovice</i>	Pohorovice	7	<i>Strakonice</i>
Dehetník	1	<i>Veselí nad Lužnicí</i>	Pojbuky	1	<i>Tábor</i>
Dechtáře	2	České <i>Budějovice</i>	Polánka	2	<i>Plzeň-jih</i>
Děkanské Skály	1	Český <i>Krumlov</i>	Polánky	1	<i>Havlíčkův Brod</i>
Dešenice	1	<i>Klatovy</i>	Polenka	1	<i>Klatovy</i>

Deštná	4	<i>Jindřichův Hradec</i>	Polín	1	<i>Klatovy</i>
Dírná	2	<i>Tábor</i>	Polná	1	<i>Jihlava</i>
Dívčice	2	<i>České Budějovice</i>	Poněšice	8	<i>České Budějovice</i>
Dlaskovice	1	<i>název nenalezen</i>	Popovice	1	<i>Jihlava</i>
Dlážd'ov	1	<i>Klatovy</i>	Poříčí	6	<i>České Budějovice</i>
Dlouhá	1	<i>Český Krumlov</i>	Pozděraz	1	<i>Český Krumlov</i>
Dlouhá Ves	1	<i>Klatovy</i>	Praha	15	<i>Praha</i>
Dmejštice	1	<i>Písek</i>	Prachatice	9	<i>Prachatice</i>
Dobešice	1	<i>Písek</i>	Prapořiště	1	<i>Domažlice</i>
Dobešov	2	<i>Pelhřimov</i>	Prasetín	1	<i>Tábor</i>
Dobev	1	<i>Písek</i>	Prášlivá Lhota	2	<i>České Budějovice</i>
Dobrá Voda	2	<i>Pelhřimov</i>	Pravíkov	1	<i>Brno-venkov</i>
Dobrá Voda	2	<i>České Budějovice</i>	Prešpurk	1	<i>Slovensko</i>
Dobronice	2	<i>Tábor</i>	Prostřední Svince	3	<i>Český Krumlov</i>
Dobrošov	1	<i>Písek</i>	Protivec	1	<i>Karlovy Vary</i>
Dobrotice	1	<i>Klatovy</i>	Protivín	15	<i>Písek</i>
Dobrš	5	<i>Strakonice</i>	Přeborov	2	<i>Písek</i>
Dobřejice	1	<i>České Budějovice</i>	Přečice	1	<i>České Budějovice</i>
Dobřín	3	<i>Kaplice</i>	Přečín	2	<i>Prachatice</i>
Dobříš	1	<i>Příbram</i>	Předbořice	3	<i>Písek</i>
Dolní Bukovsko	4	<i>České Budějovice</i>	Přední Lhota	2	<i>blíže neurčeno</i>
Dolní Cerekev	3	<i>Jihlava</i>	Přední Poříčí	1	<i>Příbram</i>
Dolní Hořice	1	<i>Tábor</i>	Přední Zborovice	3	<i>Strakonice</i>
Dolní Kněžeklady	2	<i>České Budějovice</i>	Předslavice	3	<i>Strakonice</i>
Dolní Kouty	1	<i>Tábor</i>	Předvojovice	1	<i>Klatovy</i>
Dolní Lukavice	2	<i>Plzeň-jih</i>	Přehořov	3	<i>Tábor</i>
Dolní Miletín	2	<i>České Budějovice</i>	Přechovice	1	<i>Strakonice</i>
Dolní Nekvasovice	1	<i>Prachatice</i>	Přesecka	2	<i>Jindřichův Hradec</i>
Dolní Poříčí	1	<i>Strakonice</i>	Přeštice	10	<i>Plzeň-jih</i>
Dolní Římov	7	<i>České Budějovice</i>	Přetín	1	<i>Klatovy</i>
Dolní	5	<i>České</i>	Příbram	2	<i>Příbram</i>

Slověnice		<i>Budějovice</i>			
Dolní Svince	1	<i>Český Krumlov</i>	Příbyšice	1	<i>Benešov</i>
Dolní Třebonín	3	<i>Český Krumlov</i>	Příleпов	2	<i>Písek</i>
Dolní Vesce	1	<i>České Budějovice</i>	Pukňov	1	<i>Písek</i>
Dolní Záhoří	2	<i>Písek</i>	Purkarec	13	<i>České Budějovice</i>
Domanice	1	<i>Strakonice</i>	Putim	1	<i>Písek</i>
Domažlice	6	<i>Domažlice</i>	Ráb	1	<i>Písek</i>
Domoraz	2	<i>Klatovy</i>	Rabí	8	<i>Klatovy</i>
Doubravice	7	<i>České Budějovice</i>	Rabín	1	<i>Benešov</i>
Doubravka	1	<i>České Budějovice</i>	Rabyn	1	<i>Netolice</i>
Doudleby	3	<i>České Budějovice</i>	Račov	1	<i>Prachatice</i>
Dožice	1	<i>Plzeň-jih</i>	Radany	1	<i>název nenalezen</i>
Drahenice	3	<i>Příbram</i>	Radčice	1	<i>Strakonice</i>
Drahenický Málkov	1	<i>Strakonice</i>	Radějov	1	<i>Pelhřimov</i>
Drahonice	3	<i>Strakonice</i>	Radenín	1	<i>Tábor</i>
Drahonín	1	<i>Žďár nad Sázavou</i>	Radětice	2	<i>Tábor</i>
Drahotěšice	11	<i>České Budějovice</i>	Radkovice	2	<i>Plzeň-jih</i>
Drahov	2	<i>Tábor</i>	Radnice	1	<i>Rokycany</i>
Dráchov	1	<i>Tábor</i>	Radomilice	3	<i>České Budějovice</i>
Dražejov	2	<i>Strakonice</i>	Radomyšl	4	<i>Strakonice</i>
Dražice	1	<i>Tábor</i>	Radonice	3	<i>České Budějovice</i>
Drážov	1	<i>Strakonice</i>	Radostice	7	<i>České Budějovice</i>
Droužetice	1	<i>Strakonice</i>	Radostná	1	<i>Tábor</i>
Dřešín	1	<i>Strakonice</i>	Radošovice	1	<i>České Budějovice</i>
Dřevěnice	1	<i>Jičín</i>	Radovesice	1	<i>Kolín</i>
Dřevnovice	1	<i>Prostějov</i>	Radvanov	1	<i>Tábor</i>
Dříteň	25	<i>České Budějovice</i>	Rájov	2	<i>Český Krumlov</i>
Dub	9	<i>Prachatice</i>	Rakov	1	<i>Písek</i>
Dub	2	<i>Tábor</i>	Rakovice	1	<i>Písek</i>
Dubenec	3	<i>České Budějovice</i>	Rastely	1	<i>Blatná</i>

Dubičné	4	České Budějovice	Rastenberg	1	Rakousko
Dubné	8	České Budějovice	Raškov	1	Sedlec
Dubská Lhota	2	Prachatice	Rataje	1	Benešov
Duchcov	1	Teplice	Ratiborova Lhota	2	Prachatice
Dunajice	1	Jindřichův Hradec	Ratibořské Hory	1	Tábor
Dunovice	1	Strakonice	Remlovy Dvory	3	České Budějovice
Dvorec	5	České Budějovice	Rohanov	1	Prachatice
Dvory	2	Prachatice	Rohozov	1	Písek
Dvůr Záhoří	1	název nenalezen	Rojšín	3	Český Krumlov
Dynín	16	České Budějovice	Rokycany	1	Rokycany
Elčovice	1	Prachatice	Roseč	1	Jindřichův Hradec
Folmava	1	Domažlice	Roudná	3	Tábor
Frauenthal	1	Prachatice	Roupov	1	Plzeň-jih
Frymburk	1	Český Krumlov	Rovná	1	Strakonice
Habry	1	Havlíčkův Brod	Rozsedly	4	Sušice
Habří	3	České Budějovice	Rozsedly	3	Klatovy
Hajany	2	Strakonice	Roželov	1	Příbram
Hájek	6	Strakonice	Rožmitál	3	Bruntál
Hájek	2	Tábor	Rožnov	3	České Budějovice
Hájovna	1	název nenalezen	Ruda	1	Třeboň
Hamr	1	Tábor	Rudolfov	7	České Budějovice
Hartmanice	5	České Budějovice	Rudoltice	1	Domažlice
Hejná	2	Klatovy	Růžená	2	Písek
Hemera	1	název nenalezen	Růžená	1	Jihlava
Herštýn	1	Domažlice	Růžov	1	České Budějovice
Heřmaň	2	České Budějovice	Řačovice	1	název nenalezen
Heuhof	1	Německo	Řečice	1	Strakonice
Hlavatce	2	České Budějovice	Řenkov	1	Písek

Hlavatce	3	<i>Tábor</i>	Řepice	1	<i>Strakonice</i>
Hlincová Hora	2	<i>České Budějovice</i>	Řevnovice	2	<i>Brno-venkov</i>
Hliněný Újezd	4	<i>Klatovy</i>	Říčany	1	<i>Praha-východ</i>
Hluboká	4	<i>České Budějovice</i>	Říhov	1	<i>Sušice</i>
Hluboká nad Vltavou	61	<i>České Budějovice</i>	Římov	12	<i>České Budějovice</i>
Hlupín	3	<i>Strakonice</i>	Řípec	2	<i>Tábor</i>
Hněvkovice	3	<i>České Budějovice</i>	Řípop	1	<i>Třebíč</i>
Hoděšovice	2	<i>Pardubice</i>	Sedlčany	4	<i>Příbram</i>
Hodonice	2	<i>Tábor</i>	Sedlec	11	<i>České Budějovice</i>
Hodonín	1	<i>Hodonín</i>	Sedlice	8	<i>Strakonice</i>
Hodonín	1	<i>Prachatice</i>	Sedlíkovice	4	<i>České Budějovice</i>
Hojovice	1	<i>Pelhřimov</i>	Sedlo	2	<i>České Budějovice</i>
Holubov	1	<i>Český Krumlov</i>	Sedlovice	2	<i>Prachatice</i>
Holušice	1	<i>Strakonice</i>	Semenec	1	<i>název nenalezen</i>
Horažďovice	53	<i>Klatovy</i>	Semice	1	<i>Písek</i>
Horažďovická Lhota	2	<i>Klatovy</i>	Senožaty	1	<i>Tábor</i>
Horčice	1	<i>Plzeň-jih</i>	Sezemice	1	<i>Pardubice</i>
Horní Bukovsko	1	<i>České Budějovice</i>	Skalčany	1	<i>Blatná</i>
Horní Cerekev	5	<i>Pelhřimov</i>	Skály	1	<i>Písek</i>
Horní Kněžeklady	2	<i>České Budějovice</i>	Skočice	5	<i>Strakonice</i>
Horní Lukavice	1	<i>Plzeň-jih</i>	Skoupí	1	<i>Příbram</i>
Horní Nová Ves	1	<i>Jičín</i>	Skrýchov	1	<i>Jindřichův Hradec</i>
Horní Římov	3	<i>České Budějovice</i>	Skřídla	3	<i>Český Krumlov</i>
Horní Slověnice	4	<i>České Budějovice</i>	Slabčice	3	<i>Písek</i>
Horoměřice	1	<i>Praha-západ</i>	Slabošovice	2	<i>České Budějovice</i>
Horosedly	2	<i>Prachatice</i>	Slaník	1	<i>Strakonice</i>
Horusice	7	<i>Tábor</i>	Slatina	2	<i>Klatovy</i>
Hory Ratiborské	1	<i>Tábor</i>	Slavče	13	<i>České Budějovice</i>
Hořovice	1	<i>Beroun</i>	Slavětice	2	<i>České Budějovice</i>

Hosín	24	České Budějovice	Slavošovice	1	České Budějovice
Hostivice	2	Praha-západ	Sloučín	2	Strakonice
Hošovice	2	Strakonice	Slověnice	1	České Budějovice
Hoštice	3	Strakonice	Smederov	1	Plzeň-jih
Hrádek	5	Klatovy	Smetanova Lhota	1	Písek
Hradešice	5	Klatovy	Smíchov	2	Praha
Hradiště	1	Domažlice	Smiratice	2	Strakonice
Hradiště	6	Plzeň-jih	Smoleč	2	Milevsko
Hracholusky	6	Prachatice	Smrčná	1	Prachatice
Hranice	1	Přerov	Smržovka	2	Jablonec nad Nisou
Hrbov	1	Prachatice	Snět	1	Benešov
Hrdějovice	6	České Budějovice	Sobědraž	1	Písek
Hrdlořezy	1	Jindřichův Hradec	Soběnov	7	Český Krumlov
Hrejkovice	3	Písek	Soběslav	26	Tábor
Hrozňovice	4	České Budějovice	Soběšice	4	Písek
Hrutov	2	České Budějovice	Sobětice	2	České Budějovice
Humpolec	1	Pelhřimov	Solopisky	1	Příbram
Hůrka	1	České Budějovice	Soukeník	1	Tábor
Hůrky	10	České Budějovice	Sousedovice	6	Strakonice
Hůry	9	České Budějovice	Soví	1	Tábor
Husinec	16	Prachatice	Sovínky	1	Mladá Boleslav
Huštěnovice	3	Uherské Hradiště	Spolí	1	České Budějovice
Huť	1	blíže neurčeno	Srbeč	1	Rakovník
Hvožd'any	1	Strakonice	Srlín	2	Písek
Hvožd'any	1	Tábor	Srubec	5	České Budějovice
Chanovice	3	Klatovy	Stachy	11	Prachatice
Chelčice	3	Strakonice	Stálec	3	Tábor
Chlaponice	2	Písek	Stanětice	1	Domažlice
Chlebov	1	Tábor	Staňkov	3	Jindřichův Hradec
Chlum	8	Jindřichův Hradec	Stanovice	1	Pelhřimov

Chlum	5	<i>Strakonice</i>	Stará Dobev	1	<i>Písek</i>
Chlumany	2	<i>Prachatice</i>	Stará Obora	2	<i>České Budějovice</i>
Chlumčany	1	<i>Plzeň-jih</i>	Stará Vožice	1	<i>Tábor</i>
Chlumec	19	<i>České Budějovice</i>	Staré Brody	1	<i>název nenalezen</i>
Chmelná	5	<i>Klatovy</i>	Staré Hutě	1	<i>České Budějovice</i>
Chocenice	2	<i>Plzeň-jih</i>	Staré Kestřany	2	<i>Písek</i>
Chočiny	1	<i>Tábor</i>	Staré Prachatice	1	<i>Prachatice</i>
Chodeč	2	<i>Český Krumlov</i>	Staré Sedlo	3	<i>Písek</i>
Chotoviny	1	<i>Tábor</i>	Starý Smolivec	1	<i>Plzeň-jih</i>
Chotýčany	11	<i>České Budějovice</i>	Stobořice	1	<i>Klatovy</i>
Chrastavice	1	<i>Domažlice</i>	Stožice	6	<i>Strakonice</i>
Chrásto	1	<i>Písek</i>	Strachy	1	<i>název nenalezen</i>
Chrást'any	7	<i>České Budějovice</i>	Strakonice	37	<i>Strakonice</i>
Chraštice	9	<i>Příbram</i>	Strašeň	2	<i>název nenalezen</i>
Chrbonín	1	<i>Tábor</i>	Stráž nad Nežárkou	5	<i>Jindřichův Hradec</i>
Chrudim	1	<i>Chrudim</i>	Strážkovice	2	<i>České Budějovice</i>
Chřeš'ovice	3	<i>Písek</i>	Strážov	3	<i>Klatovy</i>
Chudenice	2	<i>Klatovy</i>	Strážovice	2	<i>Klatovy</i>
Chvaletice	8	<i>Písek</i>	Strmilov	1	<i>Jindřichův Hradec</i>
Chvalšiny	2	<i>Český Krumlov</i>	Stropnice	1	<i>České Budějovice</i>
Chvalšovice	3	<i>Klatovy</i>	Strunkovice	15	<i>Písek</i>
Chýnov	9	<i>Tábor</i>	Strýčkovice	1	<i>Domažlice</i>
Jáchymov	1	<i>Česká Lípa</i>	Střebomyslice	1	<i>Strakonice</i>
Jamné	2	<i>České Budějovice</i>	Střechov	1	<i>Benešov</i>
Jankov	5	<i>České Budějovice</i>	Střelohoštice	2	<i>Strakonice</i>
Jankovská Lhota	1	<i>Benešov</i>	Střelskohoštická Lhota	1	<i>Strakonice</i>
Janov	1	<i>Tábor</i>	Stříbrné Hory	2	<i>Klatovy</i>
Jedraž	2	<i>Strakonice</i>	Střídka	2	<i>Strakonice</i>
Jehnědno	1	<i>Písek</i>	Stříteř	2	<i>Klatovy</i>
Jeleneč	1	<i>Benešov</i>	Střížov	6	<i>České Budějovice</i>
Jemnice	2	<i>Strakonice</i>	Střížovice	1	<i>Strakonice</i>

Jeníčkova Lhota	1	Tábor	Stubenbach	1	Kašperské Hory
Jesenice	1	Příbram	Stupná	5	Český Krumlov
Jestřábí	1	blíže neurčeno	Sudkovice	2	Strakonice
Jestřebice	1	Písek	Sudoměř	1	Strakonice
Jetišov	1	Strakonice	Sudoměřice	4	Tábor
Jeznice	1	České Budějovice	Sudslavice	2	Prachatice
Jickovice	1	Písek	Suchá	2	Klatovy
Jihlava	1	Jihlava	Suchdol nad Lužnicí	5	Jindřichův Hradec
Jílovice	9	České Budějovice	Suché Vrbné	6	České Budějovice
Jindřichovice	3	Klatovy	Suchomel	2	Humpolec
Jindřichův Hradec	5	Jindřichův Hradec	Sušice	46	Klatovy
Jinín	2	Strakonice	Svaryšov	1	Strakonice
Jiratice	1	Třebíč	Svatá Majdalena	1	Třeboň
Jiřín	2	Benešov	Svatá Markéta	1	Smíchov
Jistebnice	7	Tábor	Svatá Máří	1	Prachatice
Jitra	1	Jindřichův Hradec	Svatý Jan	7	Český Krumlov
Jivno	5	České Budějovice	Světce	2	Jindřichův Hradec
Kácov	2	Kutná Hora	Svinětice	3	Strakonice
Kadešice	2	Klatovy	Svinky	1	Tábor
Kadov	1	Strakonice	Sviny	8	Tábor
Kahov	1	Prachatice	Sviratice	1	Strakonice
Kalenice	1	Strakonice	Svojnice	1	Prachatice
Kaliště	5	České Budějovice	Svojšice	1	Klatovy
Kamenice nad Lipou	6	Pelhřimov	Svonice	1	Prachatice
Kamenná	1	České Budějovice	Svučice	1	Písek
Kamenný Újezd	22	České Budějovice	Ševětín	22	České Budějovice
Kanice	1	Domažlice	Šipoun	1	Prachatice
Kaňovice	1	blíže neurčeno	Štěchovice	2	Strakonice
Kaplice	4	Český Krumlov	Štěkeň	2	Strakonice
Kapsová Lhota	1	Strakonice	Štěkná	2	název nenalezen

Kardašova Řečice	8	<i>Jindřichův Hradec</i>	Štěpánovice	12	<i>České Budějovice</i>
Karlov	1	<i>Písek</i>	Štětice	3	<i>Písek</i>
Kasejovice	7	<i>Plzeň-jih</i>	Štěpoklasy	5	<i>Klatovy</i>
Kašina Hora	3	<i>Písek</i>	Štítná	1	<i>Pelhřimov</i>
Kašperské Hory	2	<i>Klatovy</i>	Štýr	1	<i>Rakousko</i>
Katovice	2	<i>Strakonice</i>	Šumavské Hoštice	1	<i>Prachatice</i>
Kbel	2	<i>Plzeň-jih</i>	Švamberk	2	<i>České Budějovice</i>
Kejnice	1	<i>Klatovy</i>	Švarctál	1	<i>název nenalezen</i>
Ketkovice	2	<i>Brno-venkov</i>	Švihov	6	<i>Klatovy</i>
Kladno	1	<i>Kladno</i>	Švihov	4	<i>Prachatice</i>
Kladrubic	1	<i>Plzeň-jih</i>	Tábor	7	<i>Tábor</i>
Kladruby	1	<i>Třebíč</i>	Tanna	1	<i>Německo</i>
Klatovy	5	<i>Klatovy</i>	Tehovičky	1	<i>Říčany</i>
Klečaty	8	<i>Tábor</i>	Těchobuz	1	<i>Pelhřimov</i>
Kleneč	2	<i>Litoměřice</i>	Těchonice	6	<i>Klatovy</i>
Klenov	1	<i>Jindřichův Hradec</i>	Tejmlov	1	<i>Sušice</i>
Klenovice	1	<i>Prachatice</i>	Tejnice	4	<i>Strakonice</i>
Klenovice	2	<i>Tábor</i>	Telč	1	<i>Jihlava</i>
Klimkovic	1	<i>Nový Jičín</i>	Temelín	7	<i>České Budějovice</i>
Klisinec	2	<i>Písek</i>	Temelínek	14	<i>České Budějovice</i>
Klosterneuburg	1	<i>Rakousko</i>	Těšínov	3	<i>České Budějovice</i>
Kluky	3	<i>Písek</i>	Těšovice	3	<i>Prachatice</i>
Kmín	1	<i>České Budějovice</i>	Tchořovice	1	<i>Strakonice</i>
Kněžice	1	<i>Klatovy</i>	Tichá	1	<i>Český Krumlov</i>
Kněžské Dvory	2	<i>České Budějovice</i>	Todně	1	<i>České Budějovice</i>
Kňovičky	1	<i>Příbram</i>	Tochovice	1	<i>Příbram</i>
Kocelovice	2	<i>Strakonice</i>	Tovačov	1	<i>Přerov</i>
Koclov	2	<i>Strakonice</i>	Tožice	1	<i>Benešov</i>
Kočín	2	<i>České Budějovice</i>	Trahelž	1	<i>název nenalezen</i>
Kojákovice	1	<i>České Budějovice</i>	Trhanov	1	<i>Domažlice</i>
Koječín	1	<i>Strakonice</i>	Trhové Sviny	52	<i>České Budějovice</i>
Kojetín	1	<i>Přerov</i>	Truskovice	2	<i>Strakonice</i>

Kolence	6	<i>Jindřichův Hradec</i>	Trutnov	1	<i>Trutnov</i>
Kolín	1	<i>Kolín</i>	Třebeč	4	<i>České Budějovice</i>
Kolinec	7	<i>Klatovy</i>	Třebín	1	<i>České Budějovice</i>
Kolišov	1	<i>Písek</i>	Třebomyslice	1	<i>Klatovy</i>
Kolný	6	<i>České Budějovice</i>	Třeboň	71	<i>Jindřichův Hradec</i>
Koloděje	6	<i>České Budějovice</i>	Třebotovice	1	<i>České Budějovice</i>
Koloměřice	2	<i>České Budějovice</i>	Třešňovice	1	<i>Kaplice</i>
Koloveč	4	<i>Domažlice</i>	Třítím	2	<i>České Budějovice</i>
Komárov	10	<i>Tábor</i>	Tučapy	5	<i>Tábor</i>
Komáříce	2	<i>České Budějovice</i>	Tuchonice	5	<i>České Budějovice</i>
Konice	1	<i>blíže neurčeno</i>	Tupesy	3	<i>České Budějovice</i>
Konopiště	3	<i>Prachatice</i>	Turnov	1	<i>Semily</i>
Koroseky	3	<i>České Budějovice</i>	Turovec	2	<i>Tábor</i>
Kostelec	4	<i>České Budějovice</i>	Tvrzice	3	<i>Prachatice</i>
Kostelec nad Vltavou	3	<i>Písek</i>	Týn nad Vltavou	70	<i>České Budějovice</i>
Kotouň	3	<i>Plzeň-jih</i>	Týnec	1	<i>Klatovy</i>
Kotousov	2	<i>Plzeň-jih</i>	Újezd	2	<i>Strakonice</i>
Kotýřina	2	<i>Písek</i>	Újezdec	2	<i>Jindřichův Hradec</i>
Koupě	2	<i>Příbram</i>	Újezdec	3	<i>Strakonice</i>
Kouřim	2	<i>Kolín</i>	Úlehle	3	<i>Strakonice</i>
Kout	1	<i>Domažlice</i>	Úsilné	16	<i>České Budějovice</i>
Kováry	2	<i>Kladno</i>	Uzeničky	3	<i>Strakonice</i>
Kovářov	5	<i>Písek</i>	Vacíkov	2	<i>Příbram</i>
Kozárovice	1	<i>Písek</i>	Vacov	2	<i>Prachatice</i>
Krajníčko	1	<i>Strakonice</i>	Vačice	1	<i>Pelhřimov</i>
Krakovčice	4	<i>České Budějovice</i>	Vahlovice	1	<i>Strakonice</i>
Králova Lhota	1	<i>Písek</i>	Val	3	<i>Tábor</i>
Kralovice	2	<i>Prachatice</i>	Valašské Klobouky	1	<i>Zlín</i>
Královské Vinohrady	3	<i>Praha</i>	Varvažov	2	<i>Písek</i>
Kralupy	1	<i>Mělník</i>	Vatkov	1	<i>Prachatice</i>

Kramolín	1	České Budějovice	Včelná	2	České Budějovice
Kraselov	1	Strakonice	Velechvín	3	České Budějovice
Krasetín	1	Český Krumlov	Velenovy	3	Klatovy
Krásonice	1	Jihlava	Velešín	39	Český Krumlov
Krasoňov	1	Pelhřimov	Velice	8	České Budějovice
Krašovice	5	Strakonice	Velká Blanice	2	Písek
Krašovice	3	Písek	Velké Homoly	1	název nenalezen
Krašťovice	1	Strakonice	Velké Hraštice	2	Příbram
Kratochvíle	1	název nenalezen	Velké Hyčice	1	Strakonice
Kratušín	1	Prachatice	Velké Malovice	1	Prachatice
Krč	1	Písek	Velké Nepodřice	1	Písek
Kroclov	1	České Budějovice	Velké Outěchovice	2	Pelhřimov
Kročehlavý	2	Kladno	Velké Záblatí	11	Písek
Krtely	3	Prachatice	Velký Bor	9	Prachatice
Krumlov	7	Český Krumlov	Velký Vosov	1	Beroun
Křeč	5	Pelhřimov	Vepice	3	Písek
Křemže	17	Český Krumlov	Veřechov	2	Klatovy
Křenovice	3	Písek	Vesce	3	Tábor
Křepence	1	Příbram	Veselí nad Lužnicí	22	Tábor
Křepice	1	Strakonice	Veselíčko	2	Písek
Křesín	2	České Budějovice	Veska	1	Třeboň
Křtěnov	4	České Budějovice	Vídeň	10	Rakousko
Křtětice	2	Strakonice	Vidov	2	České Budějovice
Kublov	1	Beroun	Vilín	2	Písek
Kučeř	3	Písek	Vimperk	3	Prachatice
Kuří	1	Český Krumlov	Vinoř	1	Praha-východ
Kutná Hora	2	Kutná Hora	Vintřítov	2	Pelhřimov
Kvasovice	2	Strakonice	Virt	1	Strakonice
Kvášňovice	3	Horažďovice	Vitějovice	5	Prachatice
Květov	1	Písek	Vitín	14	České Budějovice

Kvilda	1	<i>Prachatice</i>	Vítkov	3	<i>Strakonice</i>
Kvítkovice	4	<i>České Budějovice</i>	Vlachovo Březí	16	<i>Prachatice</i>
Kyjev	1	<i>Rusko</i>	Vlastec	1	<i>Písek</i>
Lásenice	2	<i>Jindřichův Hradec</i>	Vlastiboř	1	<i>Tábor</i>
Lašovice	1	<i>Písek</i>	Vlašim	5	<i>Benešov</i>
Láz	1	<i>Strakonice</i>	Vlaštovčí Dvůr	1	<i>název nenalezen</i>
Lažany	2	<i>Klatovy</i>	Vlkonice	2	<i>Prachatice</i>
Lažice	2	<i>Prachatice</i>	Vlkosovice	1	<i>Pelhřimov</i>
Lažiště	1	<i>Prachatice</i>	Vlkov	1	<i>České Budějovice</i>
Ledenice	9	<i>České Budějovice</i>	Vlkovice	6	<i>České Budějovice</i>
Lékařova Lhota	3	<i>České Budějovice</i>	Vodice	1	<i>Tábor</i>
Leskovec	1	<i>Pelhřimov</i>	Vodná	1	<i>Pelhřimov</i>
Leskovice	1	<i>Strakonice</i>	Vodňany	49	<i>Strakonice</i>
Letiny	1	<i>Plzeň-jih</i>	Vohrazenice	2	<i>Strakonice</i>
Letovy	3	<i>Klatovy</i>	Volenice	6	<i>Strakonice</i>
Levín	6	<i>České Budějovice</i>	Voleška	1	<i>Praha-východ</i>
Lhenice	43	<i>Prachatice</i>	Volfartice	2	<i>Česká Lípa</i>
Lhota	1	<i>blíže neurčeno</i>	Volfířov	1	<i>Jindřichův Hradec</i>
Lhota	1	<i>Rokycany</i>	Volšany	1	<i>Klatovy</i>
Lhota	1	<i>České Budějovice</i>	Volšovice	2	<i>Prachatice</i>
Lhota	1	<i>Domažlice</i>	Volyně	31	<i>Strakonice</i>
Lhota Chocholátá	1	<i>Prachatice</i>	Vondrov	2	<i>název nenalezen</i>
Lhota pod Horami	2	<i>České Budějovice</i>	Voníkov	1	<i>Písek</i>
Lhotice	7	<i>České Budějovice</i>	Vopařany	1	<i>Tábor</i>
Lhotka	1	<i>České Budějovice</i>	Vorlík	1	<i>Vysoké Mýto</i>
Lhotka	2	<i>Český Krumlov</i>	Voselec	1	<i>Strakonice</i>
Libějice	8	<i>Tábor</i>	Vostrov	1	<i>Prachatice</i>
Libějovice	2	<i>Strakonice</i>	Votice	2	<i>Praha-východ</i>
Libětice	2	<i>Strakonice</i>	Vrábče	6	<i>České Budějovice</i>
Libín	3	<i>České Budějovice</i>	Vracov	1	<i>Hodonín</i>
Libív	1	<i>České</i>	Vranín	1	<i>České</i>

		<i>Budějovice</i>			<i>Budějovice</i>
Libníč	16	<i>České Budějovice</i>	Vratišov	1	<i>Tábor</i>
Libotyně	1	<i>Prachatice</i>	Vráto	1	<i>České Budějovice</i>
Lidmaň	1	<i>Pelhřimov</i>	Vrbčany	1	<i>Kolín</i>
Lidmaňka	1	<i>Pelhřimov</i>	Vrcovice	2	<i>Písek</i>
Lidmovice	1	<i>Strakonice</i>	Vrcholtice	1	<i>Tábor</i>
Lipí	3	<i>České Budějovice</i>	Vrchovice	1	<i>Benešov</i>
Lipová Lhota	1	<i>Klatovy</i>	Vřeskovice	2	<i>Klatovy</i>
Lipovice	1	<i>Prachatice</i>	Všechlapy	1	<i>Tábor</i>
Líšnice	9	<i>České Budějovice</i>	Všemyslice	1	<i>České Budějovice</i>
Lišov	61	<i>České Budějovice</i>	Všeteč	1	<i>České Budějovice</i>
Litoradlice	4	<i>České Budějovice</i>	Vusí	4	<i>Písek</i>
Litvínovice	1	<i>České Budějovice</i>	Výheň	2	<i>Český Krumlov</i>
Lnáře	1	<i>Strakonice</i>	Vyhlahy	2	<i>České Budějovice</i>
Lniště	1	<i>České Budějovice</i>	Vyhlička	1	<i>České Budějovice</i>
Ločenice	4	<i>České Budějovice</i>	Vysoká Lhota	1	<i>Pelhřimov</i>
Lohová	1	<i>Benešov</i>	Vysoký Hrádek	1	<i>název nenalezen</i>
Lomec	1	<i>Netolice</i>	Výškovice	1	<i>Prachatice</i>
Lomnice nad Lužnicí	23	<i>Jindřichův Hradec</i>	Vyšší Brod	1	<i>Český Krumlov</i>
Loučeň	3	<i>Český Krumlov</i>	Záblatí	1	<i>České Budějovice</i>
Louka	2	<i>Písek</i>	Záblatí	2	<i>Jindřichův Hradec</i>
Lovčice	1	<i>Třebíč</i>	Záblatíčko	3	<i>České Budějovice</i>
Lštění	2	<i>Domažlice</i>	Záboří	15	<i>České Budějovice</i>
Lučice	1	<i>Klatovy</i>	Zadní Lomná	1	<i>Tábor</i>
Luky	1	<i>Jihlava</i>	Zadní Ptákovice	2	<i>Strakonice</i>
Lužany	1	<i>Plzeň-jih</i>	Zadní Zborovice	1	<i>Strakonice</i>
Lužice	4	<i>Prachatice</i>	Zadov	1	<i>Sušice</i>
Lužnice	7	<i>Jindřichův Hradec</i>	Zahájí	6	<i>České Budějovice</i>
Mačice	1	<i>Klatovy</i>	Záhorčí	2	<i>Strakonice</i>

Mačkov	1	<i>Strakonice</i>	Zahořany	1	<i>Domažlice</i>
Mahouš	15	<i>Prachatice</i>	Zahořany	1	<i>Písek</i>
Malá Chýška	4	<i>Písek</i>	Záhoříčko	1	<i>Tábor</i>
Malé Hyčice	1	<i>Strakonice</i>	Zahrádka	2	<i>Písek</i>
Malé Pořežany	2	<i>České Budějovice</i>	Zahrádka	1	<i>Pelhřimov</i>
Malé Záblatí	5	<i>Písek</i>	Zálesí	3	<i>Strakonice</i>
Malenice	2	<i>Strakonice</i>	Zaliny	1	<i>České Budějovice</i>
Malešice	5	<i>České Budějovice</i>	Zálší	4	<i>Písek</i>
Malonice	1	<i>Klatovy</i>	Zálší	2	<i>Tábor</i>
Malovičky	3	<i>Prachatice</i>	Záluží	1	<i>České Budějovice</i>
Malšice	3	<i>Tábor</i>	Záluží	1	<i>Český Krumlov</i>
Malý Bor	6	<i>Klatovy</i>	Záluží	1	<i>Strakonice</i>
Malý Zdíkov	1	<i>Strakonice</i>	Záluží	1	<i>Tábor</i>
Malý Zvíkov	1	<i>název nenalezen</i>	Zálužice	1	<i>České Budějovice</i>
Manětín	1	<i>Plzeň-sever</i>	Zamlekov	1	<i>Klatovy</i>
Maňovice	1	<i>Klatovy</i>	Zámostí	4	<i>České Budějovice</i>
Marčovice	4	<i>Strakonice</i>	Zarazice	2	<i>Hodonín</i>
Markvartice	5	<i>Český Krumlov</i>	Zárybničná Lhota	1	<i>Tábor</i>
Mazalov	9	<i>Třeboň</i>	Zářečí	1	<i>Horažďovice</i>
Mazelov	1	<i>České Budějovice</i>	Zavlekov	1	<i>Klatovy</i>
Mažice	5	<i>Tábor</i>	Závratec	3	<i>Chrudim</i>
Mečichov	6	<i>Strakonice</i>	Zbiroh	1	<i>Rokycany</i>
Měchov	3	<i>Karlovy Vary</i>	Zbislav	1	<i>Písek</i>
Mejšlovice	1	<i>Písek</i>	Zbonín	2	<i>Písek</i>
Měkynec	1	<i>Strakonice</i>	Zborov	5	<i>České Budějovice</i>
Mělník	2	<i>Mělník</i>	Zborovy	3	<i>Klatovy</i>
Merklín	1	<i>Plzeň-jih</i>	Zbudov	5	<i>České Budějovice</i>
Měrenice	1	<i>Klatovy</i>	Zbynice	6	<i>Klatovy</i>
Městečko	2	<i>Benešov</i>	Zdice	1	<i>Beroun</i>
Metel	1	<i>Třeboň</i>	Zdíkov	5	<i>Prachatice</i>
Metlika	1	<i>Slovinsko</i>	Zechovice	2	<i>Strakonice</i>
Mezholec	2	<i>Domažlice</i>	Zelč	3	<i>Tábor</i>
Mezimostí	6	<i>Tábor</i>	Zelená Hora	1	<i>Plzeň-jih</i>
Míčovice	2	<i>Prachatice</i>	Zhoř	2	<i>Benešov</i>
Míchov	2	<i>Strakonice</i>	Zhůř	1	<i>Plzeň-jih</i>

Milavče	3	<i>Domažlice</i>	Zíchovec	1	<i>Kladno</i>
Milčín	6	<i>Tábor</i>	Zlatá Koruna	5	<i>Český Krumlov</i>
Milevsko	18	<i>Písek</i>	Zliv	21	<i>České Budějovice</i>
Miličín	1	<i>Benešov</i>	Zubčice	1	<i>Český Krumlov</i>
Milokošů	1	<i>Hodonín</i>	Zuklín	1	<i>Klatovy</i>
Miloňovice	1	<i>Strakonice</i>	Zvěřetice	1	<i>Prachatice</i>
Minice	3	<i>Písek</i>	Zvíkov	5	<i>Klatovy</i>
Mirkovice	1	<i>Český Krumlov</i>	Zvíkov	1	<i>Český Krumlov</i>
Mirotice	5	<i>Písek</i>	Zvozna	2	<i>Týn nad Vltavou</i>
Mirovice	10	<i>Písek</i>	Žabovřesky	4	<i>České Budějovice</i>
Miskovice	1	<i>Kutná Hora</i>	Žáro	4	<i>Strakonice</i>
Mladá Boleslav	1	<i>Mladá Boleslav</i>	Žárovná	2	<i>Prachatice</i>
Mladá Vožice	15	<i>Tábor</i>	Žďár	1	<i>Písek</i>
Mladé	13	<i>České Budějovice</i>	Žďár	1	<i>Blansko</i>
Mladíkov	1	<i>Prachatice</i>	Žďár	1	<i>Klatovy</i>
Mladošovice	3	<i>České Budějovice</i>	Žebnice	1	<i>Plzeň-sever</i>
Mláka	3	<i>Jindřichův Hradec</i>	Žebrák	1	<i>Beroun</i>
Mlazice	1	<i>Děčín</i>	Želeč	1	<i>Tábor</i>
Mlýny	2	<i>Tábor</i>	Železný Brod	1	<i>Jablonec nad Nisou</i>
Mnich	2	<i>Jindřichův Hradec</i>	Želibořice	1	<i>Prachatice</i>
Mnich	2	<i>Pelhřimov</i>	Žernovice	2	<i>Prachatice</i>
Mnichov	1	<i>Strakonice</i>	Žichovice	1	<i>Klatovy</i>
Močerady	1	<i>Český Krumlov</i>	Žichovice	4	<i>Klatovy</i>
Modlešovice	5	<i>Strakonice</i>	Žimutice	6	<i>České Budějovice</i>
Modlíkov	2	<i>Písek</i>	Žirovnice	2	<i>Pelhřimov</i>
Modrá Hůrka	4	<i>České Budějovice</i>	Žitná	4	<i>Prachatice</i>
Mohuřice	1	<i>České Budějovice</i>	neuveđeno	3	

Příloha č. 3 - Povolání rodičů studentů Gymnasia J. V. Jirsíka v letech 1868 - 1918

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1868/1869 - 1917/1918, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 - I/c-51, kniha č. 10-59.

K určení profesí byly použity tyto práce:

Henry Camillo Pohanka, Po stopách vlastních předků, Litvínov 2009.

Josef Peterka, Cesta k rodinným kořenům. Praktická příručka rodinné genealogie, Praha 2006.

Zaměstnání otce/matky	Počet	Zaměstnání otce/matky	Počet
adjunkt	1	plavec	2
adjunkt berního úřadu	5	podomek	2
adjunkt při okresním soudu	1	podplukovník	1
adjunkt tabákové továrny	3	podúředník	1
adjunkt zemského archivu	1	podúředník státních drah	2
administrátor	1	pojišťovací inspektor	1
advokát	32	pojišťovací jednatel	1
advokátní koncipient	5	pokladník	2
advokátní písař	1	pokladník spořitelny	1
akkordant	1	pokladník státních drah	2
architekt	1	pokladník továrny	2
archivář	3	pokladník v potravním spolku	1
asistent lékaře	1	pokladník záložny	1
asistent v cukrovaru	1	poklasný	11
barvíř	11	polní hajný	1
baštýř	4	polník	1
bednář	16	ponocný	1
berní	29	portýr	1
berní exekutor	2	poříční strážník	1
berní inspektor	17	postřihač	1
berní referent	1	posunovač státních drah	1
berní sluha	3	pořtmistr	24
berní správce	1	poštovní expedient	1
berní úředník	7	poštovní kočí	2
biskupský kancléř	1	poštovní podúředník	2
biskupský kočí	1	poštovní pokladník	1
biskupský komorník	1	poštovní ředitel	1
brzdař státních drah	2	poštovní správce	1
celní revident	1	poštovní úředník	12

celní úředník	1	poštovní výpravčí	1
cestář	5	povozník	5
cestmistr	2	pozlacovač	2
cestující	3	prefekt chlapeckého semináře	1
cihlář	4	profesor	21
cukrář	5	profesor české reálky	1
čalouník	2	profesor lycea	1
četnický strážmistr	22	profesor na gymnasiu	16
četnický závodčí	2	profesor obchodní akademie	1
číšník	1	profesor učitelského ústavu	1
čtvrtník	1	protokolista	1
dámský krejčí	3	provazník	4
dělnice	3	provozník	1
dělník	71	průvodce cizinců	1
dělník státních drah	9	průvodčí	17
dělník ve smaltovně	2	přednosta filiálky První české vzájemné pojišťovny	1
dělostřelec	1	přednosta stanice	14
diurnista	5	příručí krajského soudu	1
dlaždič	8	půlláník	1
domkář	66	pumpař	1
domovník	2	punčochář	13
dozorce skladu	1	purkmistr	3
dozorce státních drah	30	rabín	1
dozorce v továrně	1	rada	1
drogista	3	rada finančního ředitelství	1
drožkář	2	rada zemského soudu	9
důchodní	18	redaktor	3
ekonom	2	referent odhadní komise	1
evangelický farář	1	respicient finanční stráže	3
exekutor	1	revident státních drah	1
expedient	1	revírník	17
expeditor	1	rolník	1 529
faktor	1	rukavičkář	2
farář	6	rybmistr	1
finanční komisař	4	ředitel	3
finanční koncipient	1	ředitel daně cukerní	1
finanční rada	8	ředitel dívčí průmyslové školy	1
finanční sekretář	1	ředitel dolů	1
finanční tajemník	1	ředitel eskomptní banky	1
finanční úředník	3	ředitel gymnasia	5
fotografický příručí	1	ředitel hlavní školy	1
geometr	1	ředitel hospodářství	1
gruntovník	1	ředitel chlapecké školy	1
hajný	17	ředitel kůru	5
hlídač dříví	1	ředitel měšťanské školy	9
hodinář	6	ředitel obecné školy	1
hokynář	2	ředitel obchodní školy	1

holič	8	ředitel palírny	1
horní podnikatel	2	ředitel panství	3
horní rada	1	ředitel průmyslové školy	2
horník	1	ředitel rolnické školy	1
hospodář	11	ředitel školy	190
hospodářský pojezdny	1	ředitel tabákové továrny	1
hospodářský příručí	1	ředitel továrny	2
hospodářský ředitel	3	řemeslník	1
hospodyně na faře	1	řetízkař	1
hostinská	1	řezáč	1
hostinský	116	řezník	53
hotelierka	1	sádecký	1
hotovitel hudebních nástrojů	7	sametář	3
hraběcí důchodní	2	sazeč písma	1
hraběcí kontrolor	3	sedlák	3
hraběcí příručí	1	sedlář	11
hraběcí úředník	1	sekretář	2
hraběcí vrátný	1	sekyrník	1
hraběcí vrchní správce	2	setník	6
hrnčír	5	skladník	6
hrobař	1	skladník státních drah	6
hřebenář	1	skladník v továrně	1
hudebník	3	sklenář	1
hutník na sklo	1	sládek	24
chalupník	56	sluha	1
choralista	1	sluha české záložny	1
inspektor státních drah	2	sluha kněžského semináře	1
inspektor velkostatku	1	sluha státních drah	2
invalida	3	služebná	2
inženýr	15	služebník v biskupském semináři	1
inženýr asistent	1	solní pokladník	1
inženýr státních drah	1	soudce	20
kameník	3	soudní adjunkt	6
kamnář	3	soudní kancelista	1
kancelářský sluha	1	soudní příručí	1
kancelista	21	soudní sekretář	3
kancelista berního úřadu	1	soudní sluha	1
kanovník	1	soudní tajemník	2
kapelník	1	soudní úředník	5
kaplan	1	soudní vykonavatel	6
kartáčník	2	soukeník	6
kastelán	1	soukromnice	6
katastrální inspektor	1	soukromník	33
klempír	14	soused	7
klenotník	1	soustružník	9
klíčník	3	speditér	1
kloboučník	15	spolumajitel továrny na nábytek	1
kněz	1	správce	4

knihář	5	správce arcibiskupství	1
knihovni	4	správce dvora	1
knihovni u soudu	1	správce hospody	1
knihvedoucí	2	správce mlýna	2
knížecí baštyř	1	správce pivovaru	1
knížecí bednář	1	správce skladu	1
knížecí důchodní	1	správce školy	8
knížecí hajný	15	správce topírny	1
knížecí hospodářský	1	správce továrny	1
knížecí inženýr	1	správce velkostatku	1
knížecí knihvedoucí	1	správce zámku	2
knížecí kočí	2	stárek	2
knížecí lékař	1	starosta	6
knížecí lesník	4	statkář	4
knížecí nadrybný	1	stavěč výhybek	2
knížecí ovčák	2	stavitel	17
knížecí poklasný	1	stávkař	4
knížecí porybný	2	strážník	2
knížecí revident	2	strážník státních drah	12
knížecí revírník	2	strojdozorce	1
knížecí sluha	1	strojmistr	1
knížecí správce	12	strojní inženýr	1
knížecí šafář	14	strojní pletárník	1
knížecí úředník	3	strojník	8
knížecí vodák	3	strojník v cukrovaru	2
knížecí vrátný	1	strojvedoucí	20
knížecí zahradník	4	svrškař	1
kočí	4	sýrař	1
kolář	18	šafář	39
kolportér	1	šenkýř	2
komíník	3	šikovatel	5
komisař	1	školní inspektor	4
komisař finanční stráže	1	školník	2
komisionář	1	štábní lékař	3
komorník	1	švadlena	2
koncipient	1	tabáčník	1
kontrolor	4	tajemník	4
kontrolor finanční technické kontroly	1	tajemník diecézního komitétu	1
kontrolor tabákového a kolkového skladu	1	tajemník hejtmanství	1
kostelník	7	tajemník obchodní komory	3
kotlář	1	tajemník okresního zastupitelstva	1
kovář	43	tajemník tabákové továrny	3
koželuh	17	technický úředník státních drah	1
kožešník	18	technický úředník v cukrovaru	1
kramář	2	telegrafní mistr	1
krejčí	94	telegrafní úředník	8

krupař	22	tesař	22
kupec	50	tkadlec	27
laborant	1	topič	2
laborant v lékárně	1	topič státních drah	5
lampist státních drah	1	tovární dělnice	1
lékárník	18	tovární dělník	5
lékař	44	továrník	18
lesmistr	2	trafikant	2
lesní adjunkt	1	truhlář	53
lesní dělník	1	typograf	1
lesní inženýr	1	účetní	3
lesní komisař	1	účetní městského pivovaru	1
lesní správce	2	účetní záložny	5
lesník	19	učitel	166
listonoš	17	učitel měšťanské školy	9
lodník	4	učitel obecné školy	1
magistrátní protokolista	1	uhlíř	1
majitel biskupského knihtisku	1	úpravčí trati	1
majitel cihelny	4	úřední sluha	7
majitel domu	14	úředník	42
majitel hospodářství	3	úředník berního úřadu	2
majitel hřebčína	1	úředník cukrovaru	1
majitel knihtiskárny	4	úředník Národního podniku	1
majitel lázní	1	úředník obchodní komory	1
majitel mlýna	1	úředník pojišťovny	1
majitel přádelny	2	úředník státních drah	16
majitel realit	3	úředník tabákové továrny	1
majitel statku	1	úředník továrny	1
majitel velkostatku	1	úředník u vojenské zásobárny	1
majitelka domu	2	úředník v bance	1
majitelka přádelny	1	úředník v pivovaře	2
major	2	úředník ve smaltovně	1
malíř	2	uzenář	2
malíř pokojů	1	včelař	1
materialista	2	vdova	2
městský sekretář	1	velkoobchodník	2
městský tajemník	5	velkostatkář	2
měšťan	42	vězeňský dozorce	1
měšťanka	1	vikář	2
ministerský rada	1	vinař	1
mistr	2	vojenský duchovní	1
mistr státních drah	9	vojenský invalida	1
mistr v cihelně	1	vojenský lékař	1
mistr v tabákové továrně	2	voskář	1
mlékař	3	vozka	6
mlynář	117	vrátný	8
modistka	1	vrátný státních drah	1
mydlář	9	vrátný v kněžském semináři	1

myslivec	3	vrchní berní inspektor	4
mýtný	2	vrchní berní úředník	1
naddozorce finanční stráže	1	vrchní finanční komisař	2
naddůlní	1	vrchní inspektor banky Slavia	1
nádenice	1	vrchní inženýr	1
nádeník	29	vrchní inženýr státních drah	2
nadlesník	17	vrchní kočí	1
nadlezec	1	vrchní komisař	1
nadporučík	1	vrchní komisař finanční stráže	1
nadrybní	1	vrchní komisař státních drah	1
nadsládek	1	vrchní lesmistr	3
nadvládni	1	vrchní lesní správce	1
nádvorní	1	vrchní nadlesník	1
nájemce dvora	16	vrchní okresní komisař	1
nájemník	5	vrchní posunovač státních drah	2
nájemník domu	1	vrchní poštmistr	2
natěrač	1	vrchní poštovní pokladník	1
notář	23	vrchní poštovní úředník	6
notářský úředník	1	vrchní průvodčí	1
nožír	3	vrchní respicient	1
obecní písař	1	vrchní revident státních drah	3
obecní posel	1	vrchní správce	3
obecní tajemník	3	vrchní strojvedoucí	1
obecní účetní	1	vrchní účetní záložny	1
obchodní cestující	2	výměnkář	25
obchodní zástupce	1	výměnkářka	1
obchodník	184	výpomocný hlídač	1
obchodvedoucí	1	zahradník	23
obroční	1	zámecký sluha	1
obuvnický továrník	1	zámecký správce	2
obuvník	110	zámečník	25
okresní hejtman	4	zámečník státních drah	1
okresní inspektor	1	zapisovatel u soudu	1
okresní komisař	2	zedník	57
okresní sekretář	1	zelinář	1
okresní tajemník	6	zemský advokát	1
ovčák	6	zemský rada	2
ovocnář	1	zlatník	1
pachtýř	1	zřízenec české sirkárny	1
panský cihlář	1	zřízenec okr. nemocniční pokladny	1
panský ovčák	1	zřízenec státních drah	14
pekař	42	zubní technik	1
perníkář	5	zvěrolékař	4
písař	10	železník	3
písař státních drah	2	neuvedeno	7
písař u okresního soudu	1		

Poznámka:

V některých případech byla u otce uvedena dvě zaměstnání, například hostinský a obchodník či rolník a hostinský. V tom případě byla započítána obě zaměstnání.

Příloha č. 4 - Učitelé gymnasia J. V. Jirsíka v letech 1868 - 1918

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy A - N, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 26.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy O - Ž, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 27.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

Pro doplnění v pramenech nezjištěných informací o učitelích viz *1868-1928: šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1928.

1. Řádní učitelé Jirsíkova gymnasia:

Příjmení a jméno	Datum a místo narození	Vyučované předměty	Doba působení
Auersperger Václav, PhDr.	1865, Letín	L, Ř	1895/96-1888/99
Barda Jan*	22. 5. 1856, Vlašim	Č, L, Ř, N	1915/16-1917/18**
Bareš František	1851, Mezohoří	DZ, Č	1875/76
Bárta Šimon, ThDr.	27. 10. 1864, Žimutice	Nb	1891/92-1892/93, 1908/09-1917/18**
Barták Jan	4. 5. 1883, Třeboň	Č, L, Ř	1911/12-1917/18**
Bartovský František	26. 11. 1879, Škvřetany	Č, L, Ř	1907/08
Baťa Leontín	Moravany	Fr, N	1917/18
Bendík Václav	1. 8. 1856, Levín	Č, L, Ř	1884/85-1894/95, 1900/01-1915/16
Beneš Antonín	1862, Termesivy	Č, L, Ř	1895/96
Bezpalec Antonín	1850, Světlík	DZ	1877/78-1884/85
Bísek Josef	1838, Velká Blanice	P, M, F	1868/69-1869/70
Blatto Václav	30. 9. 1884, Cerekvice	P, M, F	1913/14-1917/18
Blažek Matěj	1844, Hrdějovice	Č, L, Ř	1868/69-1871/72
Bouchal Josef	6. 12. 1877, Vamberk	Č, L, Ř	1905/06-1909/10
Bozděch Gustav, MUDr.*	1819, Praha	P, F	1871/72-1888/89
Březáček Ignác	12. 10. 1852, Brumov, Morava	N, L, Ř	1893/94-1906/07
Březina Karel, PhDr.	9. 9. 1878, Josefov	DZ	1904/05
Ciboch Josef	1863, Vrcovice	P, M, F	1892/93

Čapek Jan	1858, Semily	Č, L, Ř	1886/87-1891/92
Čapek Josef*	1851, Jestřebice	L, Ř	1906/07-1914/15
Částka Petr	1855, Žitná	Nb	1883/84
Čejka Ignát	11. 1. 1883, Nové Město, Morava	M	1912/13-1917/18**
Červenka Jan*	1835, Doubravka	Č, L, Ř, N	1889/90-1898/99
Červený Vladimír	10. 4. 1890, Mnichovo Hradiště	Č, L, Ř	1914/15
Čermák Jan	1854, Německý Brod	L, Ř	1878/79
Čížinský František	1. 12. 1855, Vamberk	L, Ř	1882/83-1885/86
Dobry Jan	1849, Domažlice	Nb	1883/84-1888/89
Doležel Antonín	1. 10. 1876, Čelčice, Morava	Č, L, N	1902/03-1903/04
Drbohlav Josef		L, Ř	1870/71
Drobílek Jan	8. 5. 1879, Lhota u Chrudimi	DZ	1911/12-1913/14
Duchek Karel	1841, Malinec	DZ	1871/72-1874/75
Durdík Petr, PhDr.	1845, Hořice	L, Ř	1869/70
Dusl Karel, Dr.	29. 5. 1884, Beroun	M, F	1908/09-1911/12
Dušánek František, PhDr.	1858, Litomyšl	L, Ř, N	1884/85-1889/90
Dvořák Ladislav, ThDr.	1870, Bílá Hůrka	Nb	1897/98
Eliášek František	25. 9. 1870, Hötzelendorf, Dolní Rakousko	Nb	1907/08
Fendrych Miroslav	10. 6. 1890, Všelibice	P, F, Z	1914/15-1916/17
Filipovský Vojtěch	1863, Nový Knín	Č, L, Ř	1896/97
Fischer Alois	1853, Zbraslavice	L, Ř	1876/77-1878/79
Fousek Jaroslav	6. 3. 1885, Kutná Hora	K	1910/1911
Frána Tomáš	1853, Tedražice	L, Ř, Ts	1879/80-1881/82
Friedl Antonín	4. 2. 1869, Plzeň	DZ	1910/11-1911/12
Hájek Přemysl	12. 3. 1880, Kralupy nad Vltavou	Č, N	1904/05
Hanačík Vojtěch	13. 12. 1863, Brno, Morava	L, Ř, Ts	1895/96-1906/07
Hansl František	1853, Peruc	Č, L, Ř	1878/79
Herout Alois, PhDr.	1860, Beroun	L, Ř, Ph	1889/90-1891/92
Hlaváč Václav	12. 9. 1870, Jivno	T	1910/1911, 1915/1916
Hobzek Bohumil	28. 7. 1876, Kuní	M, F, Ts	1903/04-1905/06
Hodaň Antonín	1858, Černošice	DZ, Č	1889/90
Hofman Alois	1847, Soběslav	Č, Fr, N	1871/72
Hořejší Vojtěch	1889, Ševětín	Č, L	1917/1918**
Hospodka František	1862, Chotěboř	L, Ř	1887/88-1890/91
Houba Antonín	13. 6. 1881, Měňany	P, M, F	1912/13
Hrdlička Emanuel*	1910, Komorní Hrádek	Č, L, Ř	1868/69-1870/71
Hrnčíř Jan	24. 12. 1839, Božejov	Č, L, Ř	1902/03-1904/05
Hrnčíř Miloslav	11. 8. 1883, České	Č, N	1916/17-1917/18

	Budějovice		
Hrnčíř Vojtěch	11. 4. 1850, Božejov	Č, Ř, L	1879/80-1909/10
Hulec Otakar	18. 7. 1869, Plzeň	T	1911/12, 1915/1916
Huleš Bedřich	14. 7. 1883, Kdousov, Morava	DZ	1914/15-1917/18**
Hůrský František	1848, Chumčany	Č, L, Ř	1873/74-1877/78, 1898/99-1908/09
Chloupek Jan, PhDr.	3. 9. 1871, Pohoř	M, F	1899/00-1908/09
Chval Tomáš	30. 12. 1865, Koclov	Nb	1897/98-1903/04
Jakubec František	7. 10. 1881, Jičín	Č, L, Ř	1909/10-1917/18**
Jedlička Rudolf	1859, Krakov	Č, L, Ř, N	1892/93-1895/96
Jelínek Josef, ThDr.	1854, Choltice	Nb	1885/86
Jirák Alois, ThDr.	1848, Černovice	Nb	1883/84
Josek Otakar	10. 4. 1854, Jílové	DZ, Ph	1881/82-1887/88
Kadlec Karel	1850, Nítkovice, Morava	L, Ř, N	1890/91
Kaňka František	1850, Vebice, Morava	M, F	1879/80
Kasper Theodor, ThDr.	1866, Písek	Nb	1893/94-1896/97
Kerber Josef	1857, Žichovice	L, Ř, N	1882/83-1889/90, 1891/92-1892/93
Klabouch Václav	17. 9. 1893, Hůry	L, Č	1917/18**
Klimeš Václav	12. 10. 1883, Velice	Č, L, Ř	1912/13-1913/14
Knížek Emanuel	5. 12. 1889, Praha	K	1914/15-1917/18**
Kobrlé Oldřich	1859, Lomnice nad Lužnicí	M, F	1890/91-1891/92
Kopecký Jan, PhDr.	22. 1. 1886, Vilantice	M, F, Ts	1911/12-1912/13
Košut Benjamin	28. 4. 1867, Praha	DZ	1899/00
Kramář Karel	13. 9. 1881, Královské Vinohrady	DZ	1912/13-1917/18**
Krampla Alois	11. 4. 1884, Osek, Morava	Č, L, Ř	1911/12-1913/14
Křenek František	26. 11. 1883, Újezd u Vodňan	Č, L, Ř	1907/08, 1909/10
Křížek Alexandr	1851, Písek	P, M, F	1882/83-1885/86
Kryšřufek Jan, PhDr.	1844, Humpolec	DZ	1876/77-1898/99
Kubíček Jan	24. 2. 1873, Vídeň	M, F	1896/97-1897/98, 1899/00-1900/01
Kukla Jan	12. 6. 1844, Zbudov	Nb	1893/94-1906/07
Kulhánek Alois	1867, Příbram	DZ	1894/95
Ledvina Matěj, PhDr.	31. 1. 1881, Petrovice u Domažlic	Č, N, Ts	1908/09-1910/11
Lerach Josef	1849, Kocomyšl	DZ	1881/82-1882/83
Lešek Josef	?	P, M, F	1917/18
Liška Ferdinand	30. 5. 1853, Písek	L, Ř	1891/92-1901/02
Liška Rudolf	31. 8. 1884, Plzeň	DZ	1907/08
Loštický Cyril	6. 3. 1885, Olomouc, Morava	Č, L, Ř	1909/10-1911/12
Lukavský František, PhDr.	1874, Solnice	M, F, Ph, Ts	1898/99

Macháček Jan	23. 12. 1850, Olbramovice	DZ	1883/84-1908/09
Mašín Emil, PhDr.	4. 9. 1883, Běleč	DZ	1911/12
Matoušek František	1853, Krášíňovice	L, Ř, N	1896/97-1898/99
Mencl Maxmilián	14. 10. 1853, Jaroměř	P, M, F	1886/87-1908/09
Mikenda Ignác	1849, Jičín	L, Ř	1870/71-1888/89
Mikeš Josef	15. 11. 1879, Třeboň	DZ	1904/05-1917/18**
Modr Otakar, PhDr.	5. 12. 1888, Holoubkov	L, Ř, Ph	1914/15-1917/18**
Moravec Josef	15. 3. 1855, Hradisko u Kolína nad Labem	M, F	1883/84-1905/06
Mourek Václav, JUDr. PhDr.	1846, Luh	L, Ř, N, Ts	1871/72-1882/83
Mráček Karel	1859, Kamenice	Nb	1884/85
Müller Petr	1850, Jílové	M, F	1877/78
Müller Václav, JUDr. PhDr.	20. 9. 1875, Turnov	DZ	1903/04
Nekut Kašpar	6. 1. 1880, Třeboň	Č, L, Ř	1903/04-1906/07, 1908/09
Němec Ferdinand	27. 5. 1880, Kostelní Radouň	DZ	1905/06
Neubauer Alfons, PhDr.	1. 2. 1884, Bystřice nad Pernštýnem	DZ	1908/09-1910/11
Neuman František	23. 5. 1885, Kolín	Fr, N	1915/16-1917/18**
Novák Tomáš	1835, Trhové Sviny	L, Ř	1872/73-1894/95
Novotný Josef	8. 11. 1875, Skorenice	P, M, F	1901/02-1902/03
Novotný Rudolf	17. 4. 1881, Předměřice nad Jizerou	DZ	1909/10
Novotný Vojtěch	20. 4. 1882, Chlumeč u Hluboké	Č, N	1910/11-1913/14
Oberreiter Karel	11. 10. 1890, Nové Město na Moravě	T, Ts	1914/15-1917/18
Opletal Jan	24. 6. 1865, Hrubá Voda, Morava	Č, L, Ř, N	1896/97
Paleček Hugo	1857, Veselíčko	Č, L, Ř	1882/83-1892/93
Pánek Antonín	1840, Sušice	P, M, F	1870/71-1871/72
Pažout Jaroslav	1883, Vosek	Č, L, Ř	1913/14
Peřina František	23. 3. 1880, Dolany u Klatov	M, F	1903/4, 1906/07-1914/15
Peters Karel	8. 4. 1879, Třebýcina	DZ	1906/07
Pícha Otto	20. 4. 1877, Ovčáry	DZ	1902/03-1904/05
Pirchan Ladislav	1863, Jindř. Hradec	L, Ř	1887/88-1891/92
Pitter Emil	14. 5. 1887, Lišov	K	1911/12-1913/14
Polák Václav	1847, Javoří	Č, L, N	1872/73-1874/75
Pošusta Václav	1841, Cetoraz	M, F	1868/69-1889/90
Poustka Václav, ThDr.	1878, Krč	Nb	1910/11
Prach Václav	10. 9. 1885, Velká Kvíče	L, Ř	1910/11
Pražák Josef, PhDr.	1860, Solnice	L, Ř, Ph	1892/93-1894/95
Procházka Eduard	1850, Týn nad Vltavou	L, Ř	1876/77
Procházka Matěj	1835, Vítkov	Nb	1868/69-1892/93

Rejšek Tomáš	1860, Dobříš	Nb	1889/90-1892/93
Rendl Leonard	1864, Velhartice	Nb	1889/90-1891/92
Righetti Jan	27. 3. 1857, Praha	Č, L, Ř	1880/81-1885/86
Rodr Eduard	1857, Jičín	P, M, F	1881/82
Rosa Jan	25. 9. 1880, Jindřichův Hradec	P, M, F	1907/08-1909/10
Roubal Jan	22. 6. 1855, Velké Hyčice	L, Ř	1892/93-1914/15
Ruth Vítězslav	1844, Pelhřimov	P, M, F	1873/74-1885/86
Růžička Rudolf, PhDr.	6. 11. 1878, Praha	Č, N	1808/89, 1911/12
Saturník Alois, PhDr.	21. 6. 1854, Jindřichův Hradec	L, Ř	1881/82-1885/86
Seifert Emanuel	1839, Davle	Č, L, Ř	1872/73-1888/89
Setunský Antonín	1859, Tábor	L, Ř, N	1888/89-1891/92
Smetana Václav, PhDr.	13. 11. 1888, Vlkonice	L, Ř, N	1914/15-1917/18**
Smolař Gotthard	1863, Jičín	P, M, F	1885/86-1886/87, 1888/89-1889/90
Smrčka Otakar	1870, Tábor	Č, L, Ř	1894/95
Soukup Jan	15. 11. 1887, Záblatíčko	N, Fr	1917/18
Soukup Rudolf	16. 9. 1859, Hoskovnice	DZ	1900/01-1901/02
Starý František	27. 12. 1877, Chraštice	Nb	1911/12-1917/18**
Starý Jaroslav	11. 4. 1884, Vejsoun	P, F, Z	1910/11-1912/13
Steffal Šimon	14. 9. 1880, Jindřichův Hradec	M, F	1906/7, 1909/10-1911/12
Steinhauser Karel	1842	M, T	1879/80
Stocký Ferdinand	5. 8. 1886, Praha	Č, L, Ř	1909/10-1911/12
Streit Eduard	1864, Humpolec	Č, L, Ř	1890/91
Strnad Rudolf	3. 4. 1891, České Budějovice	Č, L, Ř	1915/16-1917/18**
Struna Karel	24. 8. 1885, Klatovy	Č, L, Ř	1910/11-1912/13
Stulík Antonín	28. 5. 1887, Vlkonice	Fr, N	1913/14-1914/15
Sýkora Bohuslav	20. 7. 1882, Velký Újezd u Rakovníka	M, F	1914/15
Syrovátka Jan	1844, Vysoké nad Jizerou	P, M, F	1872/73
Svoboda Antonín	1844, Dubné	Nb	1871/72
Šembera František, PhDr.	1842, Helvíkovice	DZ	1868/69-1880/81
Šesták Petr	29. 6. 1866, Hluboká nad Vltavou	Č, L, Ř	1904/05-1917/18**
Šimek František, PhDr.	1882, Ostrov Újezd	Č, L, Ř	1913/14-1917/18**
Škaloud Václav	1843, Čejkovice	Č, L, Ř, N	1868/69-1871/72
Škoda František	22. 11. 1880, Dušníky	Č, L, Ř	1907/08-1909/10
Školník Jan	14. 8. 1856, Rychnov nad Kněžnou	Č, L, Ř	1899/00-1916/17
Škorpil Jaroslav	28. 5. 1889, Praha	T	1912/13-1913/14
Šnejd Jan, ThDr.	9. 5. 1872, Radostice	Nb	1902/03-1909/10
Špírek František	25. 3. 1868, Počátky	Č, L, Ř	1895/96-1900/01

Štěpán František	1879, Březnice	DZ	1908/09
Štětka Josef, PhDr.	25. 7. 1885, Jaroslav, Rusko	Č, L, Ř	1913/14
Šustr Karel	5. 1. 1881, Zlatá Koruna	Č, N	1914/15-1915/16
Taške Jindřich	1856, Mnichovo Hradiště	Č, L, Ř	1897/98
Tauchmann Josef	15. 1. 1863, Hořice	Č, N	1905/06-1908/09
Thir Karel	1856, Tábor	L, Ř	1877/78-1881/82
Tocl Karel, PhDr.	17. 1. 1870, Církvice u Zásbuk	P, M, F	1905/06-1907/08
Träger Adolf	1888, České Budějovice	K	19011/12
Tůma František	1840, Blatec	M, F	1875/76-1898/99
Überhuber František	24. 1. 1863, Malšice	L, Ř	1903/04-1917/18**
Valenta Jaroslav	20. 4. 1887, Plzeň	Č, L, Ř	1910/11-1911/12
Vaněček Josef	8. 10. 1853, Praskačka	L, Ř	1892/93-1904/05
Vaňorný Otomar	1860, Rychnov nad Kněžnou	L, Ř, Ph, Ts	1883/84
Vaňous Matěj	1846, Komárov	Nb	1883/84,1885/86
Vařeka Jan*	22. 5. 1851, Bouzov, Morava	L, Ř	1899/00-1905/06
Vávra Boleslav, PhDr.	7. 8. 1885, Luže	M, F	1910/11, 1913/14-1917/18**
Velíšek Karel, PhDr.	14. 10. 1871, Předslav	Č, L, Ř	1901/02, 1906/07-1917/18**
Vodička Karel, PhDr.	1880, Kardašova Řečice	M, F, Ph	1912/13-1913/14
Volák Josef	21. 2. 1846, Hradec Králové	L, Ř	1870/71-1902/03
Voneš Václav, Msgre.	1844, Drahotěšice	Nb	1877/78-1882/83
Vostrý Gustav Adolf	1838, Počátky	L, Ř, Č	1868/69-1898/99
Vosyka Josef	10. 12. 1885, Pelhřimov	Č, N, Ts	1912/13-1917/18**
Votruba Antonín	1845, Milevsko	M, F	1879/80
Vtelenský Jaroslav	28. 3. 1884, Kolín	M	1915/16-1917/18**
Vysoký Jaroslav	27. 10. 1890, České Budějovice	Fr, N, A	1914/15
Vysoký Zdeněk	1858, Praha	Č, L, Ř	1886/87-1890/91
Weinzettl Valentin	1858, Stráž nad Nežárkou	P, M, F	1887/88
Winkler Josef, PhDr.	27. 5. 1898, Jilemnice	P, M, F	1909/10-1912/13
Zahálka Břetislav, PhDr.	27. 4. 1883, Roudnice nad Labem	P, M, F	1911/12-1913/14
Zazvonil Vincenc	24. 2. 1881, Jarkovice	M, F	1907/08-1908/09
Zikmund Josef	26. 4. 1856, Rovensko	DZ	1885/86-1886/87, 1888/89-1895/96, 1905/06-1907/08
Žižka Josef	26. 3. 1885, Putim	Č, N	1911/12
Žlábek František	1841, Stožice	Č, L, Ř, N	1868/69-1869/70

2. Vedlejší učitelé Jirsíkova gymnasia:

Příjmení a jméno	Datum a místo narození	Vyučované předměty	Doba působení
Čipera František	?	Kr	1887/88-1889/90
Foustka Václav, ThDr.	23. 10. 1878, Krč	Nb	1911-?
Glücklich Julius, ThDr.	10. 5. 1876, Březové Hory	?	1903 ?
Hässler Julius	29. 3. 1886, Praha	K	1909/10
Haškovec Prokop Miroslav, PhDr.	1. 2. 1876, Bechyně	Fr	1903/04-1904/05
Honzík Josef	3. 3. 1857, Krtely	Fr, Ts	1883/84-1899/00
Jeremiáš Bohuslav	1. 5. 1859, Řestoky u Chrudimi	Zp	1908/09-1911/12
Kašpar Josef	?	Zp	1915/16
Kubín Josef	7. 10. 1864, Jičín	Fr	1900/01
Kunzl Matěj	?	K, Kr	1868/69-1871/72
Marek Tomáš	?	Ts	1892/93-1894/95
Masopust Josef	?	Zp	1911/12
Mitiska Karel	24. 4. 1886, Vrábče	Zp	1916/17-1917/18
Mrňávek Josef	?	K	1884/85-1888/89
Müller Julius	20. 7. 1877, Praha	K	1903/04-1904/05
Novotný Václav	?	Zp, Kr	1873/74-1891/92
Pospíšil Josef	28. 4. 1877, Tuněchady	T	1903/04
Pucherna Vojtěch	11. 4. 1870, Příbram	Kr	1896/97-1908/09
Rada Peter	6. 1. 1857, Železný Brod	K	1889/90-1899/00
Scheiber Vilibald	21. 8. 1872, Zdounky	Zp	1903/04
Smolík František	?	K	1873/74-1883/84
Stecinger Josef, PhDr.	28. 12. 1866, Veltrusy	Fr	1902/03
Stehlík Oldřich	6. 8. 1875, Kostelec nad Orlicí	Fr	1905/06-1906/07
Strnad Václav, JUDr.	20. 9. 1880, České Budějovice	Ts	1910/11
Šauer Antonín	6. 5. 1871, Vysoké Mýto	K	1900/01-1902/03
Šebestík Antonín	9. 9. 1882, Napajedla,	Zp	1905/06-1907/08,

	Morava		1915/16
Šejvánek Jan	?	Zp	1868/69-1872/73
Špínar Antonín, PhDr.	?	T	1868/69-1872/73
Štvrtník Adolf	?	T	1873/74-1892/93
Tibitanecl Václav	24. 9. 1874, České Budějovice	Ts	1907/08-1909/10
Trčka Otokar	1. 12. 1883, Borotín, Morava	Fr	1907/08-1914/15
Veselý Antonín	16. 12. 1868, Bechyně	K	1905/06-1908/09
Volánek Robert	?	Zp	1910/11-1911/12
Vránek František	?	Zp	1913/14-1914/15

Vysvětlivky:

A - angličtina

Č - čeština

DZ - dějepis a zeměpis

F - fyzika

Fr - francouzština

K - kreslení

Kp - krasopis

L - latina

M - matematika

N - němčina

Nb - náboženství

P - přírodopis

Ph - filozofická propedeutika

Ř - řečtina

T - tělocvik

Ts - těsnopis

Z - zeměpis

Zp - zpěv

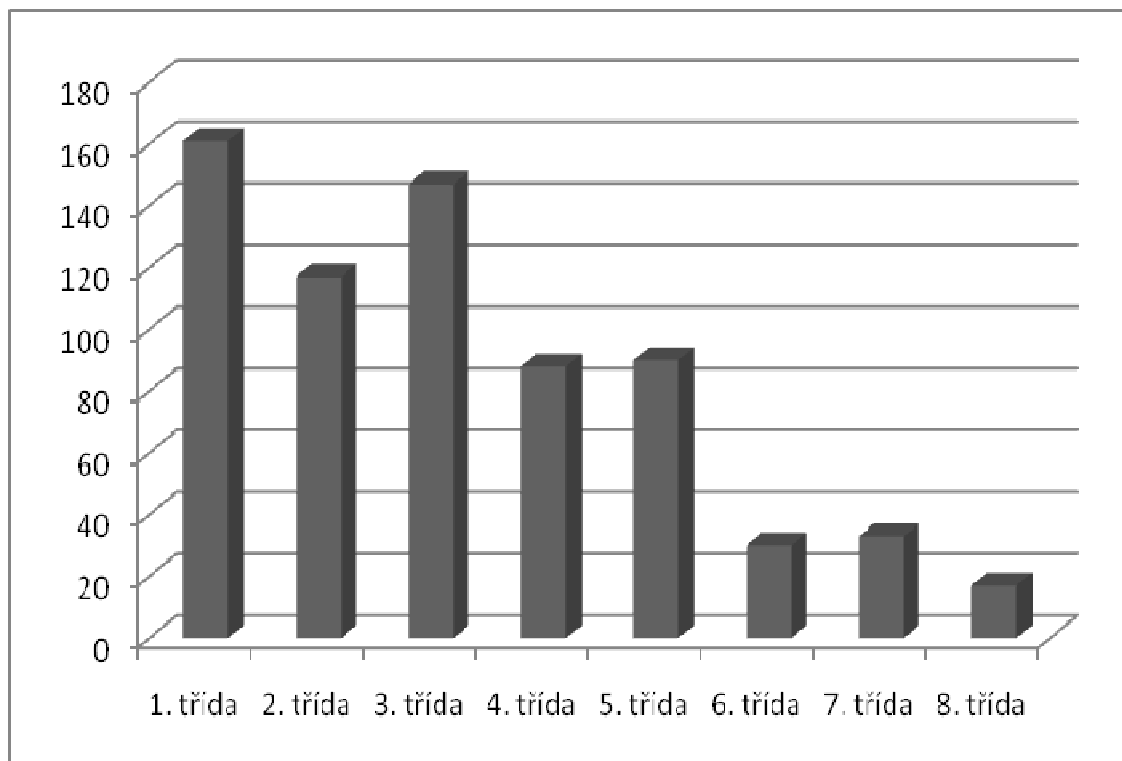
* učitel byl zároveň ředitelem gymnasia

** učitel vyučoval na gymnasiu též po skončení sledovaného období

Příloha č. 5 - Propadovost žáků Gymnasia J. V. Jirsíka v jednotlivých ročnících

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 - I/c-51, kniha č. 10-59.

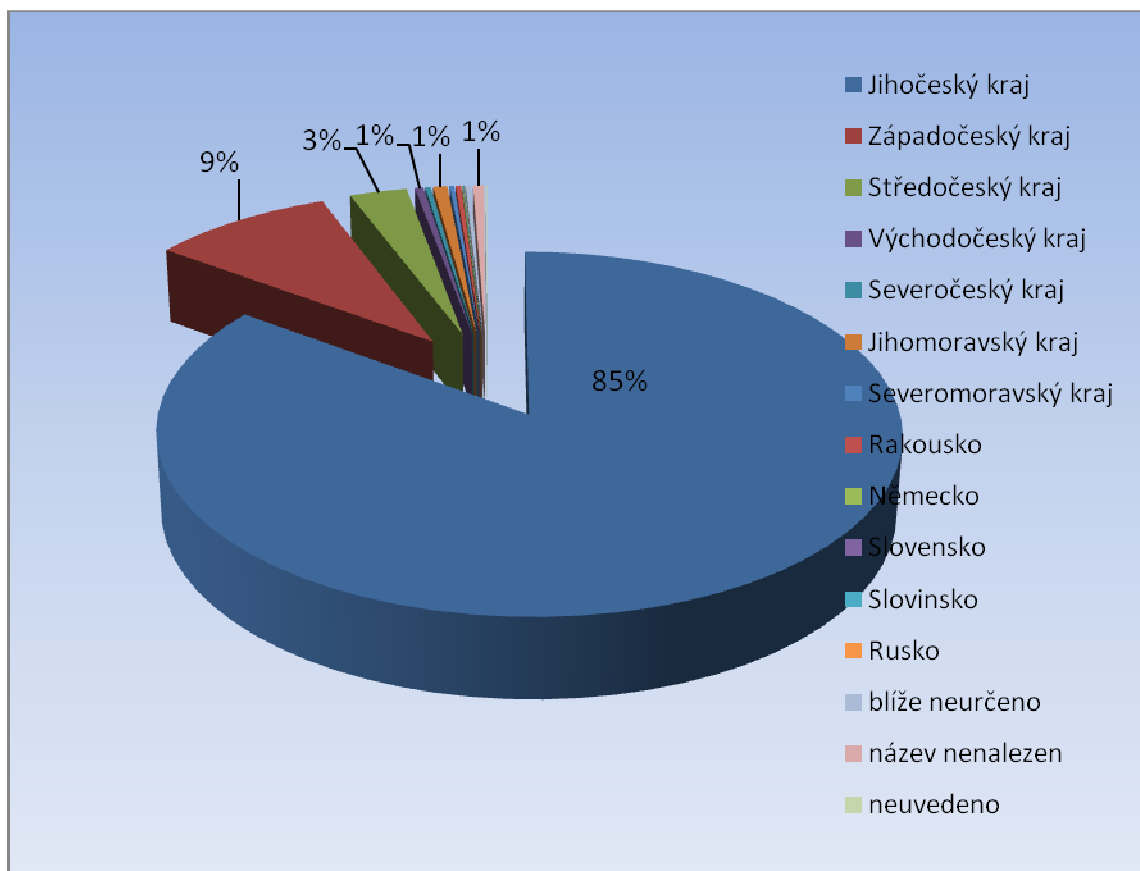


Příloha č. 6 – Teritoriální původ studentů

Prameny:

SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1868/1869 – 1917/1918, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 – I/c-51, kniha č. 10-59.

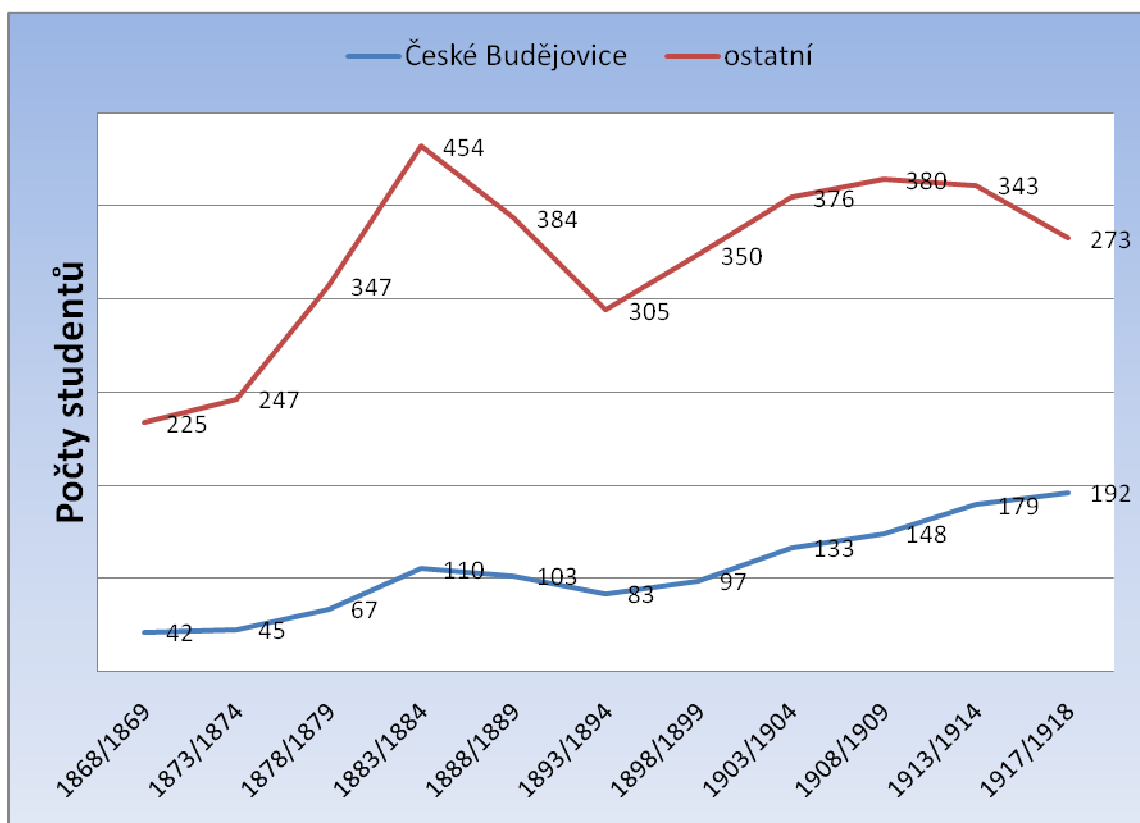
Václav DAVÍDEK, *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl I, Počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí v letech 1850-1970 podle správního členění k 1. lednu 1972. Svazek 1, Úvodní část; Česká socialistická republika (1. část)*, Praha 1978.



Příloha č. 7 – Srovnání počtu budějovických a mimobudějovických studentů ve vybraných letech

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy 1868/1869 – 1917/1918, inv. č. 10-59, sign. I/c-2 – I/c-51, kniha č. 10-59.



Příloha č. 8 – Původní budova Gymnasia J. V. Jirsíka

Fotografie převzata z SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Budova bývalého biskupského gymnasia s kostelem sv. Václava, inv. č.1226, sign. III/b-1, kart. 73.



Příloha č. 9 – Nová budova Gymnasia J. V. Jirsíka

Fotografie převzata z SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Nová budova Jirsíkova gymnasia, inv. č. 1227, sign. III/b-2, kart. 73.



Příloha č. 10 – Kreslárna a kaple

Fotografie převzata z SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Kreslárna a kaple, inv. č. 1228, sign. III/b-3, kart. 73.

